ISSN 0235—6368

Дім сад город

1995

Нині живу у Караганді (Казахстан). Але родом я з України. Хотів би переїхати на постійне проживання на Батьківщину. Чи буду я отримувати пенсію в Україні?

Солдатенко,
м. Фастів

Угодою про гарантії прав громадян держав — учасників Співдружності Незалежних Держав щодо пенсійного забезпечення, яка підписана урядами Республіки Вірменія, Республіки Беларусь, Республіки Казахстан, Республіки Киргизстан, Російської Федерації, Республіки Таджикистан, Туркменії, Республіки Узбекистан, а також України, пенсійне забезпечення громадян цих держав та членів їхніх сімей здійснюється за законодавством держави, на території якої вони проживають; трудовий стаж, у тому числі набутий у межах колишнього СРСР, зараховується на загальних підставах; пенсія обчислюється із заробітку за періоди роботи, які зараховуються до трудового стажу.

Обчислення стажу та заробітку, призначення, перерахунок та виплата пенсій громадянам держав — учасниць СНД, якими підписана Угода, проводиться на тих же умовах, що й громадянам України.

Якщо у нормах законодавства України є ті чи інші розбіжності із Законами інших держав, то до укладення двосторонніх угод (договорів) між державами про соціальне забезпечення під час призначення пенсій не застосовуються пільги, не передбачені законодавством України.

Якщо пенсія того ж виду передбачена законодавством України, то її розмір переглядається відповідно до законодавства України за новим місцем проживання пенсіонера.

Якщо ж той чи інший вид пенсії законодавством України не передбачений, то її виплата пенсіонеру, що переїхав на постійне місце проживання в Україну, зберігається тільки за умови відшкодування витрат Пенсійному фонду України.

При призначенні пенсій громадянам інших держав, які входили до складу колишнього СРСР (крім держав-учасників СНД, що підписали Угоду щодо пенсійного забезпечення), набутий трудовий стаж на його території до 01.01.91 року зараховується на загальних підставах.

Необхідні для пенсійного забезпечення документи, видані в належному порядку на території держав колишнього СРСР, приймаються без легалізації.

Т. Ковальова,
юрист

Редакція журналу отримує багато листів, у яких просять роз'яснити різні питання, пов'язані з призначенням пенсій, зокрема про порядок визначення трудового стажу.

До стажу роботи для призначення пенсії зараховується робота, виконана на підставі трудового договору на підприємствах, в установах, організаціях і кооперативах незалежно від форм власності та господарювання, а також на підставі членства в колгоспах та інших кооперативах.

Крім того, для стажу зараховується будь-яка інша робота, на якій працівник підлягає державному соціальному страхуванню; творча діяльність осіб за умови сплати страхових внесків; військова служба; навчання у вищих та середніх спеціальних навчальних закладах, в училищах і на курсах з підготовки кадрів, підвищення кваліфікації та перекваліфікації, в аспірантурі, докторантурі і клінічній ординатурі; час догляду за інвалідом I групи або дитиною-інвалідом до 16 років, а також пенсіонером, який за висновком медичного закладу потребує постійного стороннього догляду; час догляду непрацюючої матері за малолітніми дітьми, але не довше, ніж до досягнення кожною дитиною 3-річного віку; період проживання дружин осіб офіцерського складу, прапорщиків, мічманів і військовослужбовців надстрокової служби з чоловіком у місцевостях, де не було можливості їхнього працевлаштування за спеціальністю, але не більше 10 років; час перебування на інвалідності внаслідок трудового каліцтва або професійного захворювання; періоди одержання допомоги по безробіттю, а також інші періоди діяльності за умови сплати страхових внесків до Пенсійного фонду України.

А тепер конкретні відповіді на окремі запитання читачів.

Я виховала дитину, яка є інвалідом з дитинства. Інвалідність II групи їй встановили уже після 16 років. Чи може мені зараховуватись у стаж період догляду за дитиною?

В. В. Дегтярьова,
м. Харків

Відповідно до статті 56 Закону України «Про пенсійне забезпечення» час догляду за дитиною-інвалідом до досягнення нею 16 років зараховується у загальний стаж матері на підставі довідки медичної установи, яка встановлює, що за медичними показниками дитина є інвалідом з більш раннього строку і що це захворювання передбачене Переліком МОЗ України що давало право на одержання допомоги на дітей-інвалідів до 16 років.

●

Я працювала дояркою з 1966 по 1985 рік — 18 років, а останні роки працювала дояркою щороку по 3—4 місяці. Чи можна в даному випадку зарахувати до стажу роботи ці місяці?

М. Д. Радченко,
м. Куп'янськ

Стаття 56 Закону України «Про пенсійне забезпечення» передбачає при обчисленні стажу роботи в колгоспі за період після 1965 року, якщо член колгоспу не виконував без поважних причин встановленого мінімуму трудової участі в громадському господарстві, можливість врахування часу роботи за фактичною тривалістю (за умови виконання встановлених норм обслуговування).

●

Я навчалась в інституті заочно, в цей час ніде не працювала. Чи можна зарахувати до трудового стажу період навчання?

А. М. Поташна,
м. Ніжин

Діючим законодавством не передбачено зарахування до трудового стажу періоду навчання в заочних та вечірніх вищих і середніх спеціальних учбових закладах.

●

Чи будь-яка робота в роки Великої Вітчизняної війни зараховується до стажу в подвійному розмірі?

А. С. Подорожнюк,
с. Затишне

Відповідно до статті 59 Закону України «Про пенсійне забезпечення» періоди роботи в роки Великої Вітчизняної війни зараховуються до стажу в подвійному розмірі незалежно від того, на якій території виконувалася робота, за винятком часу перебування на окупованій території.

●

Хто може встановити час насильного вивезення до Німеччини, якщо в архіві немає цих даних?

А. В. Руденко,
м. Золотоноша

У такому випадку слід підтверджувати цю обставину свідками.

●

Чи можна підтверджувати час навчання у навчальних закладах на підставі показань свідків?

О. С. Калашник,
м. Здолбунів

Діючим пенсійним законодавством не передбачено зарахування до стажу періоду навчання на підставі показань свідків.

●

Чи можна здавати копії довідок про реабілітацію, чи обов'язково оригінали?

В. А. Паніна,
м. Кагарлик

Можна здавати копії документів про реабілітацію, завірені нотаріальною конторою.

Т. І. Ковальова,
провідний спеціаліст Міністерства соціального захисту населення України

●

Майстри-умільці, обмінюймося досвідом

У багатьох листах читачі нашого журналу висловлюють побажання обмінюватися «таємницями» виготовлення різних саморобних пристроїв, потрібних у господарстві. Такі матеріали іноді з'являються в журналі, але нерегулярно. Звичайно, хотілося б у кожному номері знайти щось цікаве і корисне з досвіду домашніх майстрів-умільців. Для цього потрібно, щоб кожен з нас не тримав у схованці свої витвори, а оприлюднив їх через журнал.

Такі саморобні пристрої, які значно полегшують працю, є і в мене. Скажімо, коли зводив будинок, виготовив цілий набір пристроїв: круглопилковий верстат, бетонозмішувач, механічний прилад для нанесення «шуби» на стінах. А зараз у пригоді стає молотарка, січкарня і корморізка на одній основі і з одним змінним приводом. Хотілося б зробити жорна, але немає каменів. Можливо, у когось ці камені лежать без користі, я згоден приїхати і за помірну плату їх придбати. А з свого боку можу поділитися описом і кресленнями моїх пристроїв.

Певен, що в Україні є багато умільців. Публікація на сторінках «ДСГ» їхнього доробку була б корисною для всіх читачів.

О. І. Ярошик,
Рівненська обл.,
с. М. Мидськ

Шановна редакціє!

Я давно вирощую і надсилаю насіння на замовлення овочівникам-любителям. Маю понад 300 постійних замовників, які мені завжди вдячні. Однак бувають і скарги. Саме вони змушують мене взятися за перо.

По-перше, є чимало рослин, насіння яких потребує стратифікації. Одержавши таке насіння восени, замовник спокійно тримає його до весни, а висіявши і побачивши сходи, висловлює претензії щодо його якості. Звичайно, таке насіння не зійде без стратифікації.

По-друге, багато замовлень на пересилання насіння накладною платою минулої осені я не виконав через нестачу коштів — платити доводилося близько 45% від вартості насіння, а перекази, як правило, я отримував аж через 4—5 місяців. Іноді виходило (враховуючи тодішній рівень інфляції), що на пересилання витрачалося більше грошей, ніж за вартість самого насіння.

По-третє, багато листів чомусь мені не надходять. Раніше, вчасно одержавши переказ, за відсутності замовлення, я відразу ж писав до замовника листа. А зараз, коли перекази я отримую надто пізно, буває і через 5 місяців, я втратив і цю можливість, оскільки просто не знаю про дане замовлення. Звідси і скарги.

По-четверте, деякі статті у журналі носять рекламний характер й описані там рослини не завжди відповідають дійсності. Наприклад, сорти суниці я одержав із сортодільниць, а відправивши їх замовникам, маю скарги на невідповідність сорту згідно з описаним у журналі. Характеристика у журналі не відповідає сорту, а не вислані мною суниці. Сортність я гарантую, проте не потрібно вважати його «золотим». На жаль, деякі статті його так рекламують.

По-п'яте, я не думаю, що журнал повинен виступати в ролі третейського судді. За рекламу має відповідати рекламодавець, а не журнал. Скарги іноді бувають необгрунтовані, а іноді це просто «вибрики» конкурентів. Тому я вважаю, що журнал не повинен друкувати неперевірені матеріали відносно того чи іншого овочівника.

І насамкінець хотілося б сказати деяким не зовсім працьовитим дописувачам, що виростити 200 сортів помідорів і 50 сортів картоплі можна. Я одного року виростив одночасно 1000 сортів томатів. Це не дуже складно. Помідори — рослина самозапильна, тому потрібна просто акуратність і, звичайно, працьовитість. А щодо огірків, то зовсім не обов'язково вирощувати всі сорти в один рік. Давнє насіння навіть краще для цієї культури. Хотілося б почути відгуки, як «продавців», так і «покупців». Думаю це буде цікаво всім. Не знаю чому цього питання ніхто досі не порушував.

Віктор Пакус,
285070, Ів.-Франківська обл.,
Тлумацький р-н, с. Локітка

Дім сад город 1 1995

Щомісячний виробничо-практичний журнал

Засновник — трудовий колектив редакції

Зареєстрований Держкомпреси України, серія КВ, № 809

Видається з 1989 р.

Щедра грядка

КАРТОПЛЯ НА ПІЩАНІЙ «ПОДУШЦІ»

Відомий агрозахід — мульчування поверхні грунту гноєм, деревним попелом, тирсою, соломою тощо. Рідше використовують мінеральну мульчу, наприклад, землю під суницями присипають піском. Мульчування, а також розпушування поверхні грунту поліпшує вологозабезпечення і аерацію кореневмісного шару. Помічав, як прискорювали ріст молоді дерева на вулиці, коли їхні пристовбурні круги тимчасово були засипані будівельним піском.

Інший агрозахід — піскування глейових грунтів. Внесення піску в орний горизонт (звичайно шаром до 5 см) поліпшує його аерацію, прогрівання, зменшує випаровування вологи, полегшує обробіток (оранку, культивацію), садіння чи сівбу, збирання врожаю коренеплодів.

Я на своїй ділянці, де грунт — суглинок на глейовому підгрунті, зробив інакше. На вирівняну, трохи утрамбовану поверхню насипав шар будівельного піску 20—25 см і надалі усі роботи (обробіток, садіння, догляд, збирання) проводив, не виходячи за межі насипаного шару і не зачіпаючи суглинок (умовно назвемо його материковим грунтом). Щоб пісок не забруднювався, видаляю бур'яни, листя, коріння вирощуваних культур. Крізь чистий пісок значно менше вологи з материкового грунту (і з нижньої частини насипаного шару) піднімається на поверхню і випаровується, майже не утворюється кірка після дощів; з іншого боку, атмосферна волога, потрапляючи в пісок, не стікає, а всмоктується, що важливо на схилі. Краще також прогрівається земля.

На майже завжди сухій поверхні піску погано проростають бур'яни, а видаляти їх легко. Відпадає потреба у передсадивному перекопуванні чи оранці, дуже легко садити й збирати бульби чи коренеплоди.

Попереднє трамбування (прикотковування) материкового грунту потрібне для того, щоб не порушувати його і не засмічувати пісок, коли висмикуємо бур'яни, коріння яких досягло суглинку, чи коренеплоди.

Вирощуючи картоплю таким способом, мені вдалося значно збільшити врожай, до того ж зменшити витрати часу і праці. Скоротився вегетаційний період, що дало змогу отримувати два врожаї за рік. Картопля у мене американського сорту Ресет Бербанкс (чув, що у ресторанах фірми Макдональд у Москві використовують саме його). Бульби довгасті, грушоподібні, білі, м'якуш жовтий, вічкові ямки незначні — легко чистити. Смак добрий, розварюється картопля помірно. Короткий вегетаційний період: на насипній грядці у 1993 р. мав сходи 1 травня, а зняв урожай (1:35) 10 липня. У ті ж лунки поклав прозеленені восени бульби і до 10 жовтня зібрав другий урожай (1:25). Бульби першого врожаю важили 150—200, другого 120—150 г.

Таким чином, переконався, що одержувати два врожаї картоплі можна не лише в Криму. От тільки важкувато дотримувати садивні бульби до середини літа. Вони були слабкі, бо чотири рази обламував паростки. Температура у сховищі — льоху — досягала на час садіння 14°С, до того ж він у мене вогкуватий.

Схема вирощування показана на рис. 1. Площа живлення 40—60 см. Бульбу 1 садив ближче до вологої поверхні 2 материкового грунту, але на відстані не менше 4—5 см від неї. Спочатку присипаю бульби не до рівня поверхні піску 3, а лише обгортаю землею, вийнятою з лунок (горбок 4), щоб не підсушувати коріння, яке розміщене поблизу поверхні (рис. 1, 4).

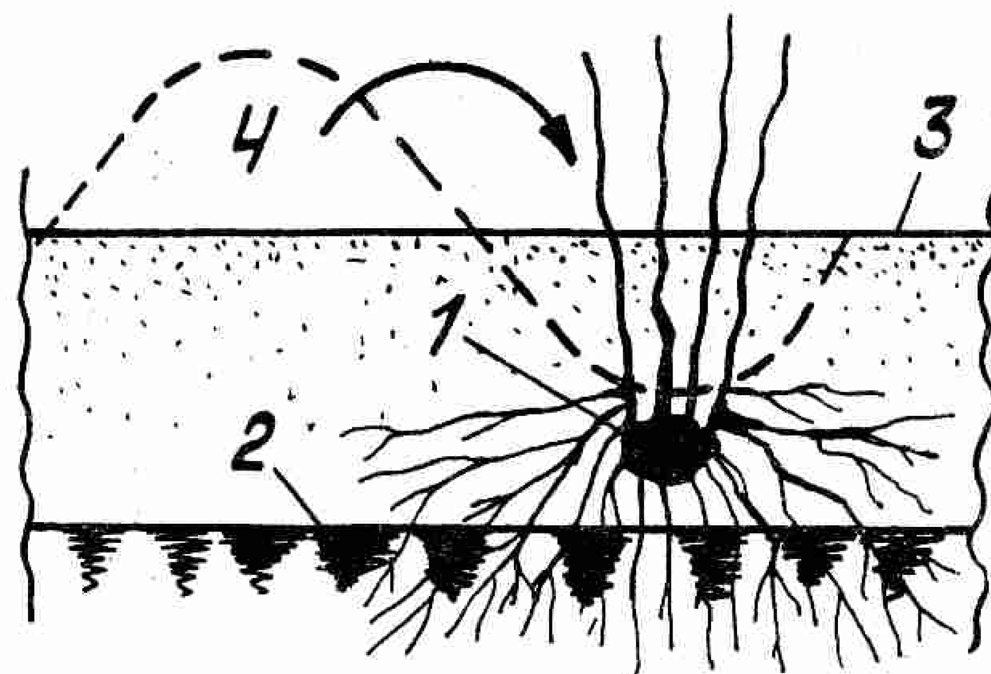

Рис.1

Прочитав у патентній літературі, що подібний захід у механізованому виробництві (борозни і вали замість лунок і горбочків) визнаний як винахід.

Збираю врожай гачкоподібними вилами, водночас очищається пісок. Вичесана з піску картопля відразу чиста й суха.

Вирощував сорт Ресет Бербанкс і традиційним способом. Садив глибше, на 30 см. Згадані вище збільшені горбочки зіштовхував у лунку за два рази, тобто обгортав двічі. Сходи в обох випадках одержав одночасно, але врожай (1:30) за звичайної технології (повністю посохла гичка) пізніше — у третій декаді липня, а тому садити картоплю вдруге було вже пізно. Посіяв редиску з розрахунком на поливи, оскільки стояла спека.

В умовах прохолодного літа 1993 р. на насипній грядці краще прогрівалася земля, що й дало можливість одержати два врожаї. А більший перший урожай порівняно із звичайною технологією пояснюю кращим вологозабезпеченням рослин.

Вважають, що картопля не любить спеки. Але шкодить головним чином пов'язана з нею посуха. В цьому я переконався минулого літа, коли після припинення наприкінці червня дощової погоди аж до середини серпня випало лише два дощі. Вегетація закінчилася (посохла гичка) 10 липня. Врожай був 1:30, тоді як за звичайних умов 1:21. Тобто у посушливий рік підвищення врожаю на насипній грядці вагоміше. Звичайно, усі варіанти у мене без поливів, які вважаю обтяжливими, хоча маю водогін.

Бульби висаджував невеликі (40—50 г). До 25% світлового часу рослини затінювалися деревами. Проти колорадських жуків успішно використовував настій суміші із зеленого листя волоського горіха, полину та деревного попелу — по 300 г кожного компонента на відро води.

Але за покликанням я садівник, закоханий у цю чудову справу, і двошарову грядку придумав не для такої «прози», як картопля. У мене на ділянці кислий грунт, про що свідчить наявність кінського щавлю. За цих умов від кореневого раку гинули однорічки швидкоплідних горіхів, хоч дорослі дерева

хворіють незначно. А на двошаровому грунті шкілка мало уражується раком. Викопуючи саджанці (роблю це совком з алюмінію), підрізую коріння на 2—3 см вище поверхні материкового грунту. На такому розсаднику чудово вкорінюється чорна смородина, добре розвиваються ірга, глід, барбарис, айва японська, лимонник китайський.

Звичайно, я не закликаю вкривати глейові грунти товстим шаром піску, хоча й рекомендоване вапнування кислих грунтів — не дешевий агрозахід. Але часто перед садибами бачимо купи недовикористаного будівельного піску, який товчуть діти. Отже, можна зробити малі, хоча б випробувальні грядки для дрібної городини. Я, крім картоплі, успішно випробував вирощування на них редиски (рис. 2). Шар піску

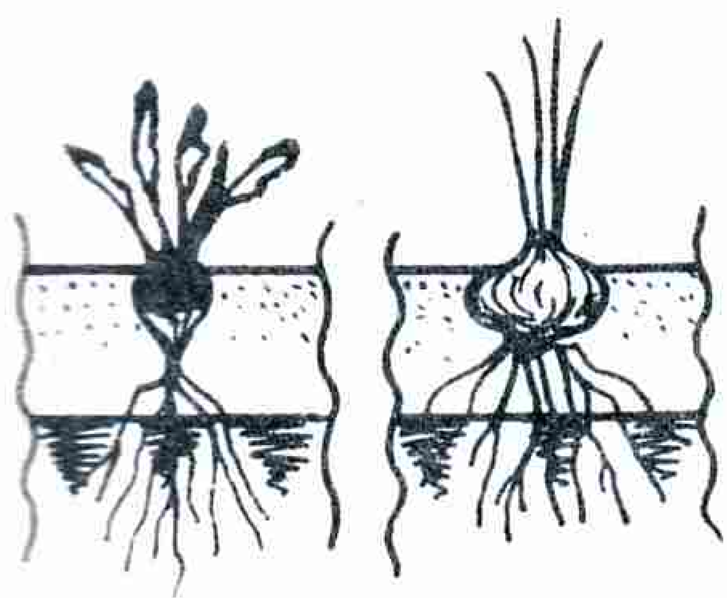

Рис. 2 Рис. 3

тут лише 10 см, це межа. Якщо дати менше, то погіршується мульчувальна здатність, швидко проростають бур'яни. І вже не ступаю ногою на таку грядку (вона завширшки 1 м), щоб не просідала, не деформувалася поверхня. Зменшувати шар піску небезпечно й тому, що, висмикуючи коренеплід, можна зруйнувати материкову поверхню.

Оскільки посіяне (на 1—2 см) насіння редиски опиняється далі від вологої поверхні материкового грунту, ніж посаджена картопля, відразу після загортання канавок з насінням поливаю грядку і вкриваю плівкою до появи сходів (за весняної сівби використовував звичайну, а за літньої — менш прозору, молочно-білу). Що це дає? Після появи сходів зовсім не поливаю, мало турбот з бур'янами. Смакові якості не погіршилися. Насипавши грядку 1×3 м навесні 1992 р., потім її вже не перекопував. На зиму вкривав плівкою.

Знявши врожай редиски на початку червня 1994 р., дружина посадила теплолюбну кримську (фіолетову) делікатесну цибулю (рис. 3). Росла чудово, не гірше, ніж на традиційній грядці. Оскільки стояла спека, ми поливали обидві ділянки.

Кірка після дощів на піщаній поверхні утворюється незначна і легко руйнується під ногами. У двошарову грядку не можна вносити добрива, бо вони засмічуватимуть пісок, лише мінеральні розчини і, можливо, чисті настої попелу чи навіть гною. Ми поки що з успіхом обходимося без будь-яких добрив.

Під садовий розсадник вперше насипав ділянку піску 2×2 м ще 7 років тому. Забруднення його помітне, хоч в УкрНДІ грунтознавства (Харків) почув, що органічний бруд, наприклад коріння картоплі, повинен розкладатися і вимиватися. Я вважаю, що досить чистим пісок може залишатися 15—20 років. Але й потім має бути економія на полегшенні обробітку легкого супіску порівняно з суглинком.

Важливо правильно загородити піщану грядку (рис. 4). Спочатку борти робив з нахилом до середини ділянки. Але під ними заводилися мурашки і засмічували пісок. Тепер борти 1 ставлю вертикально і підсипаю їх зовні валиком 2, щоб не відхилялися. Матеріал для бор-

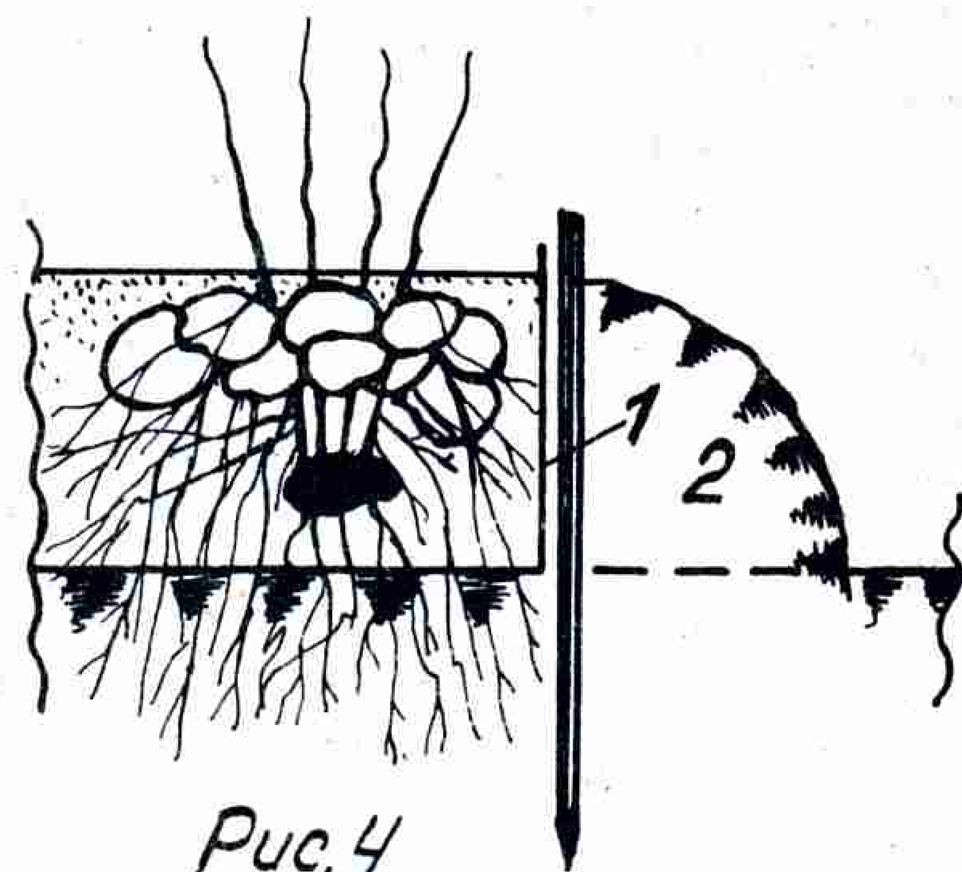

Рис. 4

тів — метал, пластмаса, старі дубові дошки. Пісок використав митий, який возять на завод залізобетонних виробів.

Маю на меті випробувати замість піску доменний шлак з частками до 2 мм. На вигляд він схожий на пшоно, має чорний колір і не містить дрібного пилу. Сподіваюся, що добре прогріватиметься і менше видуватиметься вітром чи змиватиметься водою, ніж пісок, зовсім не утворюватиметься кірка після дощів. Можливо, вирощування на такому субстраті деяких ранніх теплолюбних овочів буде ще успішнішим.

Л. С. Шугін,
310098, Харків-98,
вул. Старокримська, 11

Фітофтороз картоплі

Ми вже три роки саджаємо картоплю з жовтим м'якушем і круглими бульбами (назви сорту, на жаль, не знаємо). Картопля смачна й розсипчаста, однак уражується якоюсь хворобою. Спочатку на поверхні бульб з'являється суха темно-коричнева пляма, потім утворюється мокра гниль. Що це за хвороба і як врятувати урожай?

Г. Є. Полухіна,
м. Полтава

Збудник хвороби — гриб, який потрапляє на бульби під кінець вегетації із зараженого бадилля з дощовою водою, під час збирання врожаю у дощову погоду, коли бульби контактують з ураженим бадиллям.

На поверхні хворих бульб утворюються свинцево-сірі або бурі (залежно від сорту та кольору шкірки), злегка вдавлені тверді плями неправильної форми. На зрізі ураженої частини бульби м'якоть іржаво-бура, а потім майже коричнева. Гниль проникає всередину нерівномірно, клинками або «язиками».

В середині або наприкінці зберігання фітофторозна гниль часто переходить у суху або мокру бактеріальну гниль. Особливо сильно вона розвивається у перший період зберігання, коли температура у сховищі відносно висока. Перезараження бульб фітофторозом під час зберігання не відбувається: для цього потрібна дуже висока вологість повітря.

Щоб запобігти зараженню картоплі фітофторозом, слід садити лише здорові бульби, під час вегетації робити 2—3 хімічні обробки бордоською рідиною, медексом (100—150 г на 10 л), полікарбацином 80% з. п. або хлорокисом міді 90% з. п. (40 г на 10 л води).

Збирати врожай треба в суху погоду, бульби добре просушити та відібрати травмовані й хворі, закладати на зберігання тільки здорові.

Не бажано садити картоплю по картоплі: на ділянку краще повертатися через 3—4 роки. Перед викопуванням бульб бадилля скошують, виносять з городу і спалюють.

Л. Д. Шпильова,
кандидат біологічних наук

Вирощувати рослини на підвіконні — справа, на перший погляд, нехитра. Але так може говорити лише той, хто ніколи не займався цим всерйоз. Щоб створити всі необхідні фактори для росту і розвитку рослин, потрібні і знання, й уміння. Забезпечити зелені організми (квіти, розсаду овочів тощо) на підвіконні теплом, вологою, поживними речовинами легше, ніж світлом. Дефіцит сонячного опромінення діє негативно. Тому ми торкаємося саме цієї проблеми.

Сонячне світло — найпотужніше джерело енергії. Практично вся енергія на землі, за винятком атомної, бере свій початок від променів сонця. Усі види палива створені зеленими рослинами. Вони виробляють органічні речовини, поглинаючи енергію променів. Цей процес, як відомо, називається фотосинтезом. За його допомогою щороку рослини засвоюють 467 трильйонів кіловат-годин сонячної енергії, що в 170 разів більше від світового виробництва електроенергії.

Світлових променів, які потрапляють до квартир взимку і рано навесні через вікна, недостатньо для формування врожаю овочів та інших рослин. Через брак світла стебла витягуються, розсада виростає кволою, нестійкою до несприятливих умов і хвороб. З квітів не зав'язуються якісні плоди, листя дрібне, збіднене на хлорофіл. Щоб зменшити ці негативні явища, овочівники-аматори використовують різні способи регулювання світлового режиму. Найпростіший з них — систематичне повертання рослин на підвіконні до світла, але він малоефективний, а іноді навіть шкідливий.

Додаткове електричне освітлення у вечірні та ранкові години — більш надійний спосіб, але він дуже трудомісткий, вимагає багато часу й електроенергії.

Є й інший спосіб вирішення проблеми — дзеркала на підвіконні, однак він мало застосовується в практиці, хоча досить простий і ефективний. За допомогою дзеркал можна в два і більше разів збільшити освітленість підвіконня, рівномірно концентрувати і розсіювати світлові промені, що позитивно впливає на ріст і розвиток овочевих культур та квітів. Завдяки рівномірному і достатньому освітленню стебла вже не витягуються, рослини ростуть міцними і витривалими. Дзеркала необхідно розміщувати так, щоб сонячні промені, потрапляючи на них, спрямовували сонячний «зайчик» на підвіконня, безпосередньо на рослини. Для цього поверхню дзеркала слід повернути на певний кут відносно світлових променів і рослин. Через кожні 7—10 днів цей кут коригують.

За допомогою дзеркал взагалі можна збільшити освітленість кімнат і ефективно впливати, наприклад, на ріст і цвітіння рослин не лише на підвіконні, а й у глибині приміщень. Навіть декілька невеликих дзеркал, якщо вони розміщені під кутом так, що світловий «зайчик» потрапляє на рослини, значно поліпшують умови їхнього росту і розвитку. Оптимальний варіант — дзеркала мають висоту, в 1,2 та 1,5 раза більшу від очікуваної висоти розсади овочів, тоді рослини будуть повністю охоплені додатковим опроміненням.

У побутових умовах для цього використовують дзеркала сервантів, шаф тощо. Можна, але із значно гіршим результатом, замінити дзеркала фольгою та іншими матеріалами, що відбивають світло.

Певне значення має відстань від дзеркальної поверхні до рослин, впливають також погодні умови за вікном. Крім того, різні родини, види та сорти рослин у різні фази розвитку неоднаково реагують на додаткове освітлення.

В результаті численних дослідів, проведених у різних умовах, ми дійшли висновку, що дзеркало на підвіконні — непоганий помічник овочівника-любителя і його доцільно використовувати.

Скористайтеся дзеркалом! Ми можемо і хочемо дати конкретні відповіді тим, хто серйозно зацікавиться цим і погодиться узагальнювати свій та наш досвід. Ще багато питань вимагають вивчення і уточнення. Очікуваний економічний ефект — підвищення врожайності кімнатних рослин на 50—70%.

В. Зубрицький,
канд. с.-г. наук,
В. Нестерчук,
канд. філософських наук,
А. Трубенко,
викладач Українського інституту управління, бізнесу і психології

Адреса для довідок і листування: 258620, Черкаська обл., Звенигородський р-н, с. Озірна **Зубрицький В. О.**

Багато овочівників-аматорів у кімнатних умовах вирощують сіянці й розсаду білоголової та цвітної капусти, помідорів, огірків, перцю, баклажанів та інших культур. Я зробив для цього триярусний стелаж шириною 68 см (на два ящички завдовжки 32 см) та довжиною 1,5 м (на ширину вікна). Перший поверх на 10 см нижче від підвіконня, другий і третій — через 45 см. Для досвічування на кожному поверсі закріпив по дві лампи денного світла.

У лютому сію ранню капусту сорту Димерська, цвітну — Мовір, баклажани — Алмаз, перець — тепличний ранній Здоров'я, японський сорт Ахотава, американський Каліфорнійське диво. Бажаючі можуть придбати насіння цих сортів у мене.

Торік перець Подарунок Молдови дав добрий урожай. Я переконався, що можна висівати будь-який сорт, але варто робити це якомога раніше, тоді і врожай буде ранній. Проте більш раннього, ніж Здоров'я, не зустрічав.

Розсаду капусти вирощують 55—65 діб, перцю, баклажанів — 40—50. У плівкові теплиці або під тимчасове плівкове укриття її висаджують за 7—10 діб до останнього заморозку (в зоні Лісостепу це 20 травня), а в теплицях з біологічним обігрівом на 20—30 діб раніше. Як біопаливо можна використовувати гній, але більшість любителів його не мають, тому в теплиці прикопують шар листя товщиною 25—30 см, а на нього насипають шар землі завтовшки 15—20 см.

Перед висівом насіння калібрую. У склянці води розчиняю чайну ложечку кухонної солі, насипаю насіння і витримую одну годину, час від часу перемішуючи. Те, що спливе, викидаю, а повноваге промиваю у проточній воді. Після цього для профілактики грибкових захворювань і кили прогріваю 20 хв у воді, нагрітій до 50—55°С. Далі охолоджую у холодній воді і закладаю на барботування, поєднуючи цей процес з обробкою стимулятором росту: розчиняю 100 міліграмів гумату натрію в одному літрі води (можна обробляти питною содою — 5—10 г на літр води).

Барботування, тобто збагачення киснем за допомогою акваріумного компресора, триває 48 год, частина насіння

капусти на підвіконні

за цей час проростає, я його одразу висіваю. Те, що не проросло, закладаю у плоскі скляні блюдця (чашки Петрі) для пророщування. Зауважу, що насіння капусти не можна ставити на ніч у холодильник для загартовування, як це ми робимо з насінням помідорів, оскільки буде багато цвітушних рослин (ростимуть великі листки, а головки не зав'язуватимуться).

Насіння капусти може прорости при температурі 2—3°С. При 11°С сходи з'являються на 10—12-й день, а при 18—20°С — на 3—4-й. У відкритому грунті капуста може витримувати короткочасний мороз до —5°С. А ось температура вище 25°С негативно впливає на її ріст і розвиток. Тому під час вирощування розсади треба стежити за температурним режимом, інакше вона буде витягнута й квола.

Перші 4—7 днів після з'явлення сходів температура вдень має становити 8—10°С, вночі 7—9°С (це період загартування сіянців). Після цього її підтримують у сонячну погоду на рівні 15—17°С, а в хмарну — 13—15°С, вночі 7—9°С. Для цвітної капусти температура повітря повинна бути вища на 1—2°С.

Усі види капусти — рослини довгого дня, тому потрібне досвічування, щоб день тривав 12—14 годин. Слід подбати і про співвідношення поживних речовин. Якщо азоту достатньо, у розсади формується міцний листковий апарат і потім утворюються великі головки. Коли ж його не вистачає, а калію надмір, то листя буде мало і головки дрібні, а при надлишку фосфору утворюються дуже рано маленькі головки, які потім розсипаються.

Капуста досить вимоглива до вологи, а тому добре росте і формує високий урожай тільки за умов належного водопостачання. Коли ж води забагато, у неї відмирають корені, і рослина гине.

Підготовлене насіння я висаджую у горщечки розміром 8×8 см або у посівні ящики з наступним пікіруванням. У ящиках намічаю рядки через 4 см, у які пінцетом розкладаю пророщене насіння на відстані 2 см одне від одного. Присипаю сухою землею, закриваю плівкою і ставлю у тепле місце (температура 18—20°С). Сходи з'являються на другий день. Пікірую рослини через 7—8 днів. Затримка з цим заходом знижує якість розсади, що призводить до втрат врожаю. Щоб сіянці краще приживалися, під час пікірування температуру підвищую до 20°С і притінюю від прямих сонячних променів. Поливаю, аби добре змочити стінки горщечка. Заливати розсаду не можна, бо це призведе до захворювання чорною ніжкою. Підсипання піску товщиною 0,5 см у горщечки значно зменшує вірогідність ураження рослин цією хворобою. Поливати треба в першій половині дня, а потім добре провітрити приміщення.

Перше підживлення роблю через 7—10 днів після пікірування розчином коров'яку (одна частина на десять частин води) або курячим послідом (1:20), друге — через вісім-дев'ять днів після першого мінеральними добривами згідно з рекомендаціями, надрукованими на пакетах. Третій раз підживлюю теж мінеральними добривами за п'ять-десять днів до висаджування розсади.

За вісім-десять днів до висаджування розсаду загартовую. Для цього ящички на день виставляю надвір, а на ніч знову заношу у приміщення. За п'ять-шість днів до висаджування залишаю на подвір'ї й на ніч, прикриваючи плівкою тільки тоді, коли загрожують заморозки. Норму поливу у цей час зменшую. Для підвищення холодостійкості за два-три дні до висаджування розсаду підживлюю розчином калійної солі із розрахунку 80 г на відро води. Після підживлення розчин з рослин змиваю чистою водою. Якісна розсада повинна мати міцну кореневу систему, 5—6 темно-зелених листків з коротким міжвузлям.

Як тільки розмерзнеться грунт, висаджуємо капусту на відстані 45—50 см в рядку і між рядками. Якщо є загроза заморозків, укриваємо плівкою. Рано висаджена капуста дає ранні врожаї, але після заморозків викидає стрілку, не формуючи качана. Тому частину рослин потрібно висаджувати після встановлення теплої погоди.

А тепер про найбільш поширені сорти капусти різних строків достигання.

Рання: — Димерська 7, Дітмаршер фрюєр, Іюньська.

Середньостигла: Слава 1305, Слава грибовська 231.

Середньо-пізньостигла: Білоруська 455, Брауншвейзька, Можарська місцева, Єленовська, Подарок, Столична.

Пізньостигла: Амагер 611, Білосніжка, Ліка, Харківська зимова, Українська осінь.

Цвітна: Сніжинка, Гарантія, МОВІР 74, Скоростигла, Рання грибівська, Московська консервна, Вітчизняна.

Червоноголова: Кам'яна голівка 447, Гако 74.

Дещо менше відома городникам-аматорам **савойська капуста** (сорти **Ювілейна 2170, Вертю 1340**). У неї пухирчасте, немовби гофроване листя, пухкий качан. Надзвичайно морозо- та посухостійка рослина, менше від інших видів уражується шкідниками та хворобами, містить більше білків, вуглеводів та мінеральних солей порівняно з білоголовою. Споживають її у свіжому вигляді, як начинку для пирогів, а також тушкують, смажать, використовують як гарнір і для приготування голубців.

Брюссельську капусту (Геркулес, Горнет) вирощують для отримання невеликих головок, завбільшки від волоського горіха до курячого яйця, що утворюються у пазухах листків, розміщених на високому стеблі. Її рекомендують хворим на серцево-судинні захворювання. Готують з неї супи та гарніри.

Броккол́і (Вітамінна, Тонус) — різновид цвітної капусти. В їжу використовують більш пухкі, ніж у цвітної капусти, головки та бічні пасинки. За смаком нагадує спаржу, тому інколи її називають спаржевою капустою. Має високі лікувальні властивості проти хвороб серця і судин, шлунка, печінки, нирок та кишечника і навіть променевої хвороби.

Кольрабі (Гігант, Віденська синя, Віденська біла 1350) — рослина, у якої замість головок формується стеблоплід. За смаком нагадує качан, але ніжніша й солодша. У кольрабі більше, ніж у інших видів капусти, білків (до 3,5%) і цукру (до 7,5%). Вживають її у свіжому, тушкованому, вареному й смаженому вигляді, а також фарширують. Від висаджування розсади до збирання врожаю минає 45—50 днів, а тому її можна садити декілька разів за весняно-літній сезон.

Листкова капуста пекінська (Хібінська 5) дає густу прямостоячу розетку з гофрованими листками, формує невелику головку. Дуже цінна харчова і дієтична рослина. Листя використовують для салатів рано навесні, коли немає іншої зелені, та пізньої осені. З неї готують салати, голубці, супи.

Декоративна листкова капуста дуже гарна і може прикрасити вашу ділянку. Вона буває з різним забарвленням листя та ступенем гофрованості.

Насіння більшості згаданих різновидів капусти бажаючі можуть придбати у мене.

Володимир Васильович Беспалов,
315502, м. Лубни Полтавської обл.,
вул. Ворошилова, 25/37, кв. 1

ФОРМУВАННЯ РОСЛИН ПОМІДОРІВ У ЗАКРИТОМУ ГРУНТІ

Останнім часом, коли через хвороби та несприятливі погодні умови не завжди вдається одержати високий урожай помідорів на присадибній ділянці, дедалі більше овочівників-аматорів вирощують їх у закритому грунті. Тому неабиякого значення набуває правильний добір сортів та застосування технології формування рослин, що відповідає їхнім особливостям. Кожен овочівник повинен знати, що певний сорт чи гібрид має свої особливості росту та розвитку, які необхідно брати до уваги.

Усі сорти помідорів залежно від продуктивності, типу галуження, особливостей росту й віддачі врожаю можна поділити на дві групи: детермінантні (з обмеженим ростом) та індетермінантні (з необмеженим ростом).

Детермінантні сорти низькорослі, ріст основного стебла припиняється після того, як сформуються 5—6 суцвіть. Перше суцвіття закладається над 8—9-м листком, а наступні — через 1—2 листки. Найпоширеніші сорти та гібриди цієї групи: Український тепличний 285, Українець, Золотий ріг (P_1), Верліока (F_1), Червона стріла (F_1). У них високий вихід ранньої продукції та тривалий період плодоношення.

У цій групі можна виділити супердетермінантні сорти, які формують на основному стеблі лише 2—3 суцвіття. Всі пагони закінчуються розгалуженнями з суцвіттями, а тому ріст рослин надовго затримується. Перше суцвіття формується над 7—8-м листком, а наступні через один листок або одне за одним. Ріст куща поновлюється лише після досягання основної маси врожаю. Ця підгрупа представлена такими скоростиглими сортами, як Світанок, Білий налив 241, Малишок (F_1). У перший місяць плодоношення вони здатні віддавати до 90% врожаю.

Для індетермінантних сортів помідорів характерний необмежений ріст у висоту. Перше суцвіття закладається над 9—12-м листком. Основне стебло формується за рахунок бічного пагона, який виростає з пазухи листка, розміщеного над суцвіттям. Як тільки на новоутвореному пагоні з'явиться суцвіття, формується наступний бічний пагін, і цикл повторюється. Гібриди цієї групи — Лусетта (F_1), Стриж (F_1), Грезанда (F_1), Тортілла (F_1), Карлсон (F_1), Русич (F_1) — високоврожайні, але не скоростиглі і використовуються для тривалого вирощування у закритому грунті.

Формування рослин помідорів

У скляних і плівкових опалюваних теплицях доцільно вирощувати детермінантні та індетермінантні сорти, а в парниках та найпростіших скляних і плівкових укриттях — супердетермінантні. Детермінантні сорти можна вирощувати і другою культурою після звільнення теплиць від розсади овочевих рослин, а індетермінантні — як самостійну культуру, оскільки вони мають розтягнутий і триваліший період плодоношення.

Детермінанти здатні закладати на шпалері до 15—18 суцвіть, тобто в 1,2—1,5 раза більше, ніж індетермінанти, тому головна умова вирощування цих сортів — формування, яке забезпечує наявність постійної точки росту. Відомо, що у детермінантів ріст припиняється над 5—6-м суцвіттям, тому для його продовження використовують пасинки (рис. 1, а). Найсильніші пагони, які можна використати для продовження основного стебла, формуються під суцвіттями; як правило, підгроновий пагін (пасинок) видаляють лише тоді, коли переконані, що точка росту сильна і здатна продовжувати ріст. Поки росте і розвивається підгроновий пасинок, який став основним стеблом, всі інші пасинки видаляють. Після закладання на стеблі нових 4—5 суцвіть ріст рослини знову припиняється, тому самий верхній підгроновий пасинок ще раз використовують для продовження основного стебла.

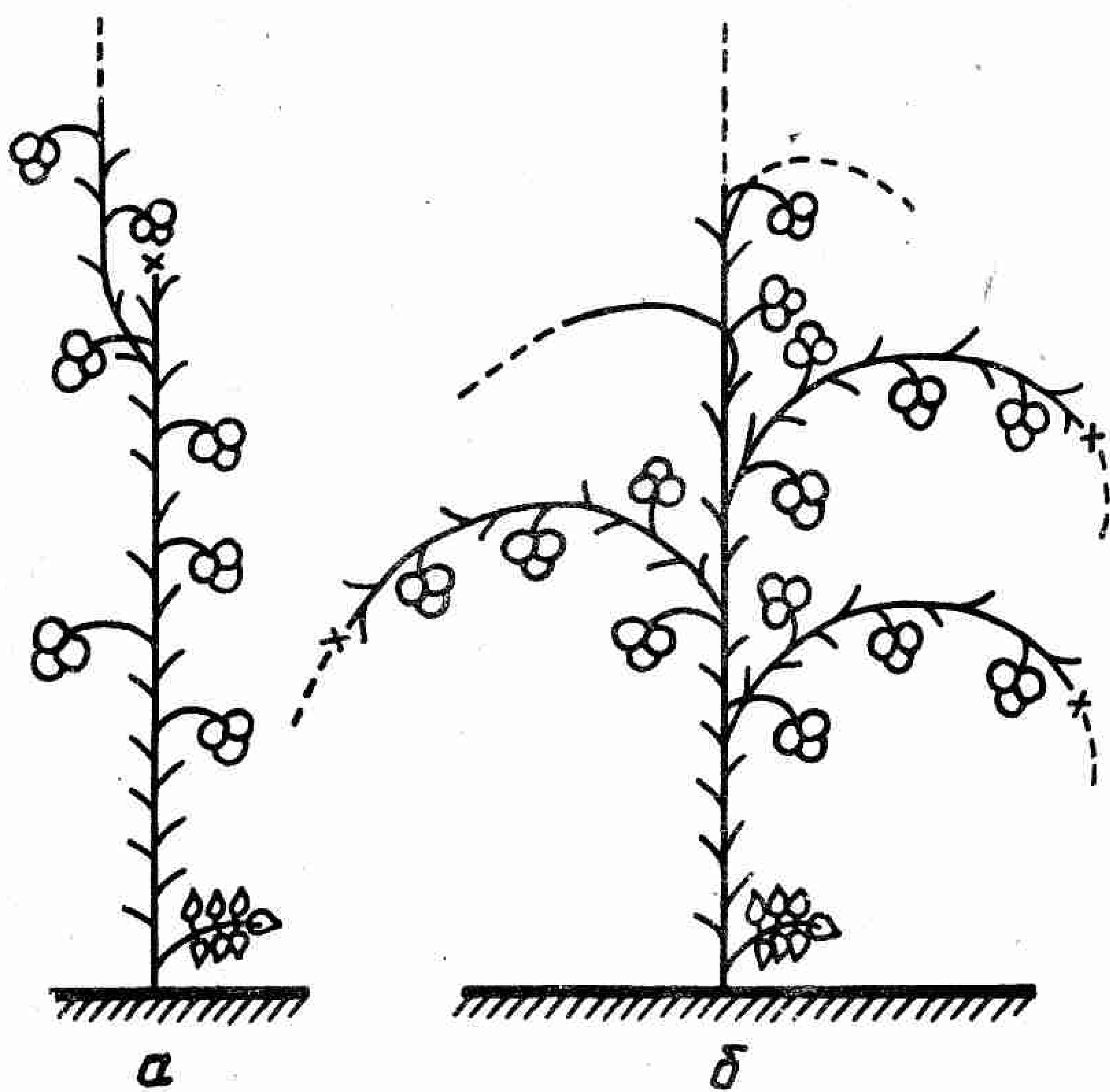

Рис. 1. Формування рослин детермінантної групи: а — з переведенням на підгроновий пасинок; б — з постійним переведенням на бічний пагін.

Рис. 2. Схема формування: а — індетермінантних, б — супердетермінантних сортів у 2 пагони; в — у 3 пагони.

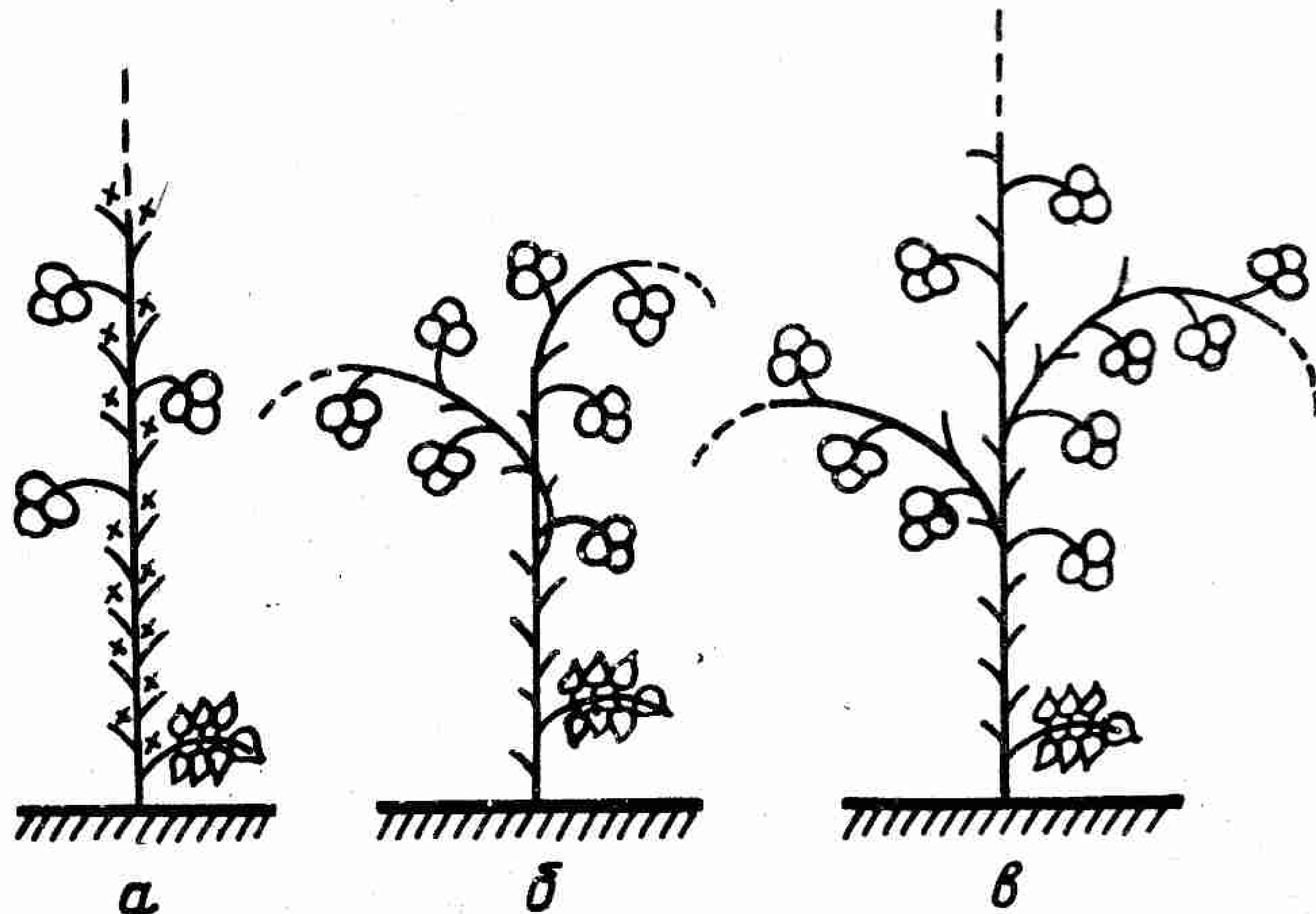
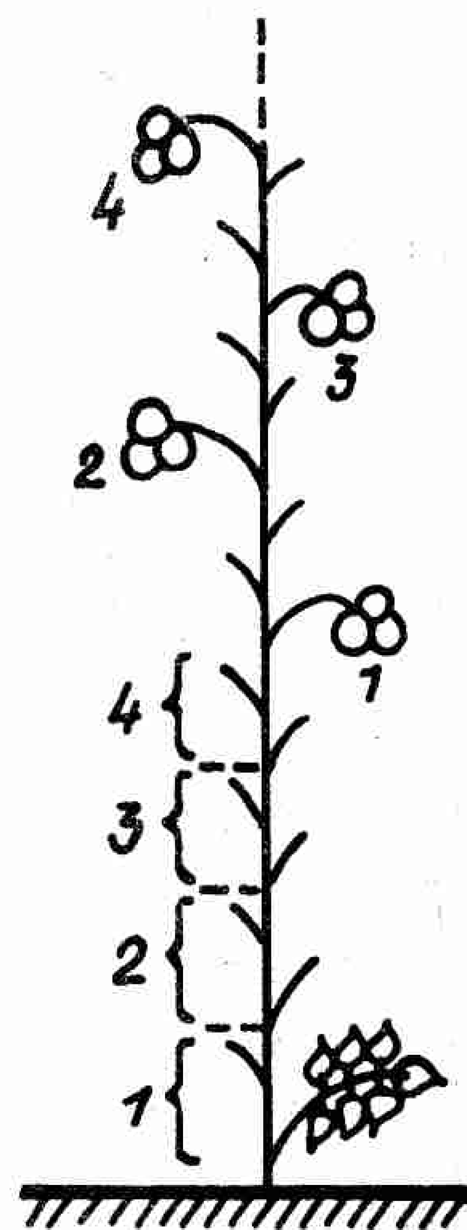

Рис. 3. Послідовність видалення листя на рослинах помідорів.

Другий спосіб формування детермінантних сортів полягає у постійному переведенні росту рослин на бічний пагін (рис. 1, б). Це означає, що після закладання кожного суцвіття ріст рослини переводять на підгроновий пасинок, а стебло над 4—5-м суцвіттям прищипують.

Індетермінантні сорти у тепличних умовах формують в одне стебло, регулярно видаляючи всі пасинки (рис. 2, а).

Супердетермінанти доцільно формувати в 1—2 або 3 пагони. При цьому теж використовують пасинки (рис. 2, б, в). Якщо такий сорт планують вирощувати в парнику, краще рослини формувати в одне стебло, в найпростіших плівкових укриттях — в 2—3 стебла.

Вирощуючи помідори у закритому грунті, необхідно регулярно видаляти пасинки та нижні листки. Це роблять один раз на 5—7 днів. Не можна допускати їхнього переростання, оскільки рослина витрачає на них багато поживних речовин.

Видалення листя — важливий захід, який регулює формування і достигання врожаю, збільшує ранню віддачу плодів, поліпшує фітосанітарний стан, полегшує догляд за рослинами та збирання врожаю. Видаляють не тільки затінене, пожовкле і хворе листя, а й зелене. До моменту достигання плодів обривають на черговому суцвітті усі розташовані нижче листки (за один раз не більше одного-двох). Схему видалення листя наведено на рис. 3. Цю операцію виконують так: коли зав'язується перше гроно, видаляють першу нижню пару листків, коли друге — другу, і продовжують у такій послідовності.

Після пасинкування та видалення листя рослини не поливають одну добу. Мінімальна кількість листків на індетермінантах 18—20, на детермінантах — 14—16.

Коли утворяться розгалужені суцвіття (12—17 плодів), видаляють останні 2—5 плодів, але нормування розпочинають з 4—5-го суцвіття, інакше рослини можуть жирувати.

За 6—7 тижнів до закінчення культури рослини прищипують, залишаючи 2—3 листки над останнім суцвіттям.

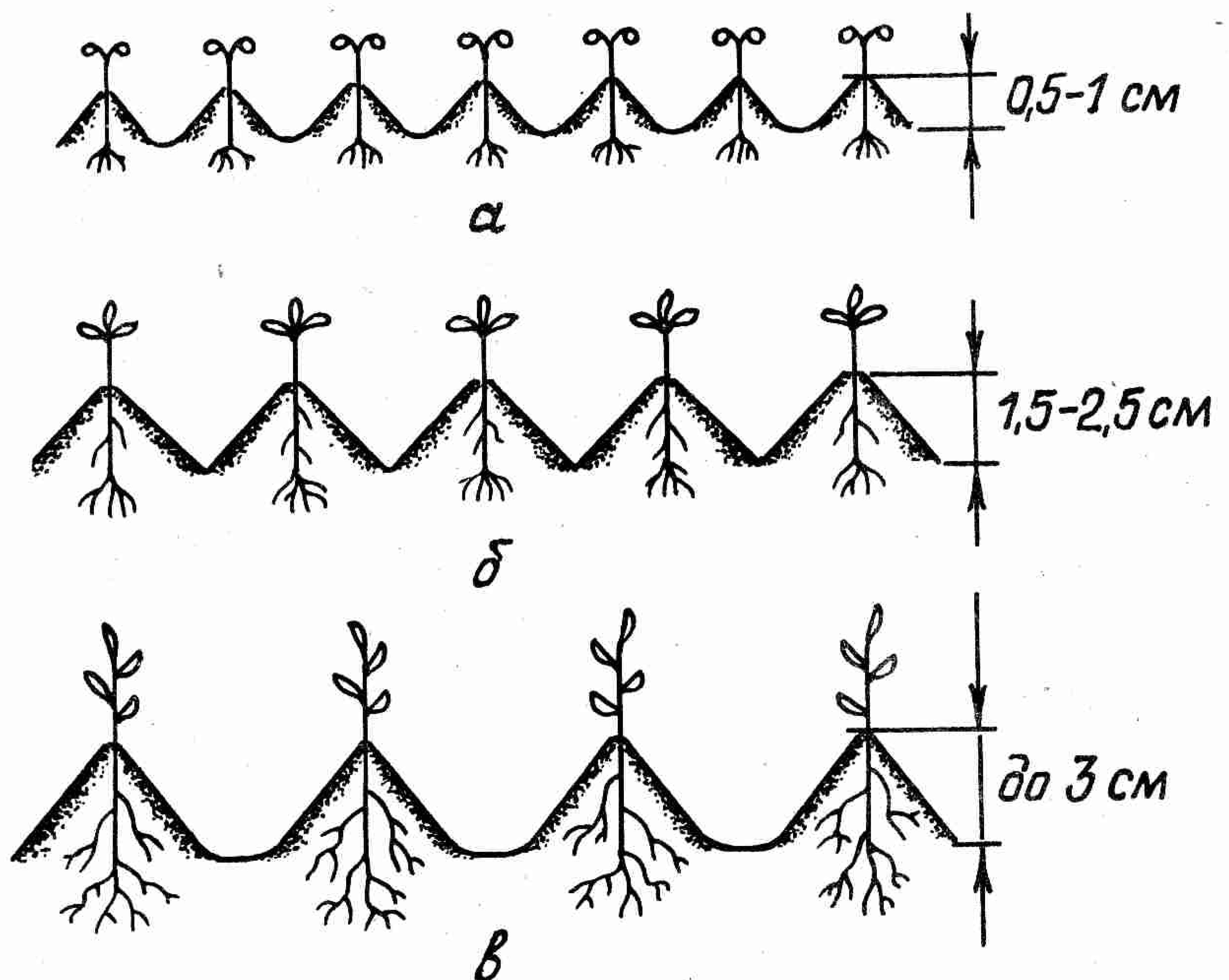
Старанне дотримання системи формування рослин помідорів у закритому грунті відповідно до сортових особливостей сприяє підвищенню врожаїв.

В. П. Карпенко,
вчений агроном-плодоовочівник
258211, Черкаська обл.,
Черкаський р-н, с. Хацьки

Поливати тільки в борозенки

Щоб одержати власну розсаду городніх культур, переважна більшість аматорів висівають насіння у ящички, пакети з-під молока, пластмасові коробочки тощо, а в кого є — в тепличку або в парники. Та, на жаль, де б не росла розсада, чимало її гине від захворювання, відомого під назвою «чорна ніжка».

Якщо ящичок мілкий і треба частіше поливати, лийте воду тільки в борозенку, ні в якому разі не в рядки. Коли ж ящичок глибший (до 15 см), то вологи там вистачить для росту рослини до 3—4 см. Тоді вдруге підгорніть і надалі поливайте лише в борозенки. Після пікірування рослини повинні теж рости рядками, їх слід трохи підгорнути, щоб поливати в борозенки. Підгортання не лише допомагає уникнути захворювання, а й сприяє розвитку і зміцненню кореневої системи.

На рис.: а — перше підгортання; б — друге підгортання; в — після пікірування.

Чорну ніжку майже всі знають. Це — підгнивання рослини в молодому віці у місці її виходу з грунту. Спричиняє її гриб, а він полюбляє вологу. Отже, щоб запобігти захворюванню на чорну ніжку, необхідно позбавити збудника оптимальних умов розвитку, насамперед вологи.

А зробити це можна так. Посійте насіння рядками з шириною міжрядь приблизно 7—8 см. Коли розсада виросте на висоту 1—2 см, підгорніть її, зробивши невеличку борозенку в міжрядді.

Якщо до того ж подбаєте про належну агротехніку та створите рослинам оптимальні умови для росту і розвитку, 100%-ний вихід розсади гарантований. Для наочності додаю графічне зображення моєї пропозиції.

В. Й. Темченко,
агроном,
м. Київ

Лимонник

Лимонник — цінна харчова та лікарська рослина. Китайська назва у-вей-цзи, що означає «плід п'яти смаків»: кислий, гіркий, солонуватий, терпкий і солодкуватий. Цілющі речовини містяться в плодах (особливо в насінні), стеблах, листі, корінні. Це цінні стимулюючі біоактивні речовини. Плоди містять 3—5% цукрів, 6—8% кислот (винна, яблучна, лимонна, янтарна), 15—20 мг % вітаміну С, а також калій, натрій, кальцій, магній, залізо, фосфор, мідь, марганець, нікель, титан, молібден, срібло, цинк.

З плодів готують соки, кондитерські вироби і сухофрукти, з пагонів і листя — тонізуючий чай.

У насінні, коренях, стеблах, листі є цінна речовина схізандрин, яка стимулює нервову систему, поліпшує апетит, підвищує розумову і фізичну діяльність, знімає втому тощо.

При деяких захворюваннях (виразкова хвороба, епілепсія, гіпертонія) лимонник протипоказаний.

Рослина належить до родини магнолієвих, що об'єднує 14 видів. Один вид росте в лісах Північної Америки, всі інші — в Південно-Східній Азії. Лимонник китайський поширений на Далекому Сході: у Приморському краї, Амурській області, на Сахаліні, Курильських островах. Його культивують і в Україні.

Лимонник китайський — дерев'яниста листопадна ліана з стеблом завдовжки 2—8 м, яка в'ється на опорі, вкрита зморшкуватою темно-коричневою корою. Однорічні пагони мають гладеньку жовтувату кору. В несприятливих умовах рослина набуває кущоподібної форми і не в'ється.

Квітки лимонника роздільностатеві, тичинкові, 1—1,5 см у діаметрі, на довгих квітконіжках, білі, воскоподібні, пахучі. Чоловічі з білими тичинками, жіночі — із зеленкуватими маточками і численними плодолистками. Запилюються комахами.

Серед рослин, вирощених з насіння, трапляються однодомні форми, тобто на одній рослині є чоловічі й жіночі квітки. Протягом життя на ліанах можуть утворюватись лише чоловічі або тільки жіночі квітки чи одночасно і ті, й інші.

Жіночі квітки більші від чоловічих, з інтенсивним антоціановим забарвленням посередині і більшою кількістю пелюсток, мають тонкий лимонний аромат.

Плід збірний, складається з численних червоних одно- і двонасінних ягід, розташованих на осі завдовжки (подовжене квітколоже) до 8 см. Їхній сік яскраво-червоний. Плоди не обпадають, залишаються на стеблах до морозів.

Лимонник — зимостійка рослина, витримує морози 30—40°С. Полюбляє освітлені місця, але в молодому віці може рости і в затінку. Потребує родючих, добре дренованих ґрунтів легкого механічного складу, окультурених на значну глибину. На ущільнених глинистих ґрунтах ріст ослаблений і рослина набуває кущової форми. Ґрунт має бути постійно помірно вологим, але не перезволоженим. Не росте лимонник на заболочених землях, не витримує затоплення.

В лісостеповій зоні бруньки набухають у середині квітня, листки розпускаються в першій декаді травня, цвітіння починається в другій-третій декадах травня. Плоди достигають від середини серпня до середини вересня. Листя обпадає в другій-третій декадах вересня.

Сорти і форми. Лимонник належить до малопоширених плодових культур. Як абориген тайги потребує подальшого окультурення. Сортів поки що немає.

У культурі в присадибних садах переважають сіянці лимонника різного походження. Рідше зустрічаються вегетативно розмножені форми, виділені як дослідними установами, так і садівниками-аматорами. У Центральному ботанічному саду НАН України (м. Київ) в результаті 40-річної роботи відібрана форма лимонника Садовий № 1, рекомендована у держсортовипробування і для вирощування в аматорських садах.

Лимонник Садовий № 1 виведений повторним пересіванням насіння і цілеспрямованим добором перспективних форм. Рослини відзначаються сильним ростом і помірною кількістю кореневих паростків. Плоди, стебла і корені, коли їх розтирають, пахнуть лимоном.

Листки матово-зелені, дещо м'ясисті, оберненояйцеподібні. Квітки роздільностатеві, однодомні, білі, воскоподібні, пахучі, цвітуть на початку і в середині травня. Після запилення квітколоже видовжується і набуває вигляду грона, в якому налічується від 5 до 40 ягід і навіть більше.

Ягоди округлі, неправильно округлі, оберненогрушоподібні, дещо видовжені. Достигають наприкінці серпня — на початку вересня. Дуже соковиті, м'які, мають характерний смак і аромат, містять 6,13% цукрів, 20,03 мг % вітаміну С, 10,95% кислоти. Насінина ниркоподібної форми, містить 3,25% ефірної олії, 181 мг/мл схізандрину.

З куща можна зібрати 3—6 кг плодів. Плодоносить щорічно, але після рясного плодоношення урожай в наступному році зменшується. Насіння добре визріває і має високу схожість (70—80%).

Розмноження. Лимонник розмножують насінням, відсадками, кореневими паростками та поділом куща.

Заготовляють стиглі плоди, вичавлюють з них сік, одержане насіння промивають кілька разів, потім просушують у напівзатемненому місці до сипкості.

До сівби насіння готують у два етапи: спочатку піддають його тепловій стратифікації протягом 30 днів при температурі 15—20°С у вологому піску, потім витримують 30 днів при 3—5°С також у вологому піску. Висівають на грядки.

Висаджують одно- чи дворічні сіянці в напівзатемнених місцях. У першій половині літа поливати потрібно щодня, а потім через 2—3 дні залежно від погодних умов. У 2—3-річному віці сіянці пересаджують на постійне місце. Плодоносити починають на 4—5-й рік.

Зелені живці укорінюються слабко.

Відсадками розмножують весною, до розпускання бруньок. Молоді пагони знімають з підпори, пригинають, закріплюють кілочками і присипають ґрунтом. Верхівку пагона залишають вільною. До осені утворюється добре розгалужена коренева система. Через рік, рано навесні чи восени, відсадки відокремлюють від материнської рослини і садять на постійне місце. При цьому обов'язково поливають і мульчують лунку. Кореневі паростки викопують рано навесні, краще з грудкою землі, і пересаджують.

Садіння та догляд за рослинами. Лимонник добре плодоносить на окремих ділянках з підпорами у вигляді виноградної шпалери заввишки 2,5—3 м. Садять його також біля стін будівель, альтанок, веранд.

Ґрунт перекопують на глибину 25—30 см. Рослини розміщують з міжряддями 3—4 м, відстань між ними в ряду — 1—2 м. Ями (або траншеї) копають розміром

Календар робіт по догляду за лимонником:

Види робіт	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень
Стратифікація насіння		1										
Висів насіння				2								
Обробіток грунту, полив розсадника							3					
Копання ям, садіння саджанців				4								
Обробіток грунту, полив та догляд за насадженнями							3					
Внесення добрив				5 N					5 PK			
Формування, обрізування										6		
Збирання плодів									7			

1 — стратифікація насіння; 2 — висів насіння; 3 — перекопування грунту, виполювання бур'янів, полив; 4 — садіння саджанців; 5 — внесення добрив; 6 — формування, обрізування; 7 — збирання плодів.

60×60 см і укладають дренажний шар з дрібного гравію або битої цегли, перепрілого листя чи гілок хвойних порід. В кожну яму вносять 10—15 кг перегною або компосту і 100—200 г суперфосфату, перемішуючи з верхнім шаром грунту.

Щоб не пересихали дрібні корені, їх перед садінням занурюють у бовтанку з глини і коров'яку. Висаджуючи, стежать, щоб коренева шийка була незаглиблена. Після садіння поливають. Садити потрібно кілька рослин для перезапилення.

У перші три роки потрібно забезпечити максимальний приріст стебел і вивести їх на опору. Для цього регулярно розпушують грунт і виполюють бур'яни, але роблять це обережно, бо коренева система лимонника розташована поверхнево. На 1 м^2 вносять 3—5 кг перегною або компосту, 25—30 г аміачної селітри, 30—50 г суперфосфату, 10—15 г калійної солі. Органічні добрива застосовують один раз за два-три роки, мінеральні — бажано щорічно.

Формування й обрізування. Важливе значення для прискорення плодоношення має своєчасне підв'язування пагонів на опору. На другий-третій рік після садіння, коли з'являться виткі пагони, вибирають з них 1—3 добре розвинутих і підв'язують обов'язково вертикально для забезпечення швидкого росту. Якщо не підв'язувати лимонник до опори, він надмірно розростається, стелиться на поверхні грунту, утворює численні кореневі паростки і не плодоносить.

Обрізують рослини восени або ранньою весною, до розпускання бруньок. При цьому видаляють старі ліани, а також слабкі і сухі. Крім того, однорічні пагони вкорочують над 12—15-ю добре розвиненою брунькою.

Омолоджуюче обрізування. З часом лимонник розростається і створює суцільну зелену «стіну». Плодоносні пагони розміщені на поверхні такої «стіни», всередині кущів — в основному сухі гілки. З боків виростають численні кореневі паростки. Тому через 8—10 років плодоношення слід провести омолоджуюче обрізування і розчистити кущі. Для цього видаляють сухі гілки, біля дроту шпалери залишають лише молоді 2—3-річні гілки, спрямовуючи їх вертикально. Старі плодоносні гілки вирізують. Молоді рослини починають плодоносити на 2—3-й рік після омолоджуючого обрізування, і знову вся «стінка» вкрита гарними червоними ягодами.

Збирання і використання плодів. Коли плоди повністю достигнуть, їх збирають у кошики, ящики і відразу сушать на повітрі, розсипаючи тонким шаром. Після цього очищають від плодоніжок і зсипають у мішки.

Із свіжих ягід вичавлюють сік, але так, щоб не пошкодити насіння, інакше він набуде терпко-пекучого смаку. Сік консервують у скляних банках, використовують для приготування сиропів, морсів, мармеладу тощо. Плоди засипають цукром, готують компоти.

Сушені ягоди, пагони, листя вживають з чаєм. Ягоди разом з гронами розстеляють в ящиках з нещільними стінками, які ставлять один на другий у провітрюваному місці для природного сушіння, але не на прямому сонячному освітленні. На ніч ящики заносять у приміщення.

Можна сушити в духовці при температурі 60°С протягом 3—4 днів. Сухі ягоди мають темно-червоне забарвлення із зморшкуватою шкірочкою.

Листки і молоді пагони заготовляють у серпні, подрібнюють і сушать під навісом або в добре провітрюваному приміщенні, захищеному від прямих сонячних променів, обов'язково перемішуючи. Збирати слід не більше 20% загальної кількості листків на рослині. Суху суміш заварюють як чай.

І. М. Шайтан,
кандидат біологічних наук,
О. Ф. Клименко,
науковий співробітник ЦБС
ім. М. М. Гришка НАН України

Лікування саду

Найкращий період ремонтних, профілактичних та інших робіт у саду — рання весна. Тут і обрізування дерев, видалення сухих гілок, торішніх плодів і листя, перекопування пристовбурних кругів, очищення кори, побілка дерев тощо.

На цей період припадає також чимало робіт, пов'язаних з оздоровленням саду, зокрема лікування дерев, підготовка до оздоровчих операцій, які плануються на літо.

Тож і пропоную окремі способи лікування дерев, набуті в практиці присадибного садівництва.

Існує чимало форм і методів лікування дерев, які досить вичерпно описані в літературі і періодичних виданнях. Але трапляються такі хвороби і ураження, способи лікування яких не завжди знайдеш у спеціальній літературі. Нерідко, скажімо, молода, зовні здорова деревина не йде в ріст або починає чахнути, а згодом і зовсім гине. Велике гарне дерево рясно вродило і раптом... розчахлося, на стовбурі і гілках з'явились сухі рани. Посеред літа досі зелене листя пожовкло і обсипалось — деревина гине. Як зарадити біді?

Найпростіший спосіб — викорчувати хворе дерево і натомість (після певного обробітку грунту) посадити нове. Але ж, по-перше, втрачається час, сорт, надія, зводиться нанівець кількарічна праця. По-друге, нова щепа зараз не так дешево коштує. Та й чи вдасться повторити бажаний сорт.

Тож кращий вихід із становища — лікування дерев, а нерідко й усього саду. Справа, звичайно, копітка, але потрібна. І вимагає в кожному окремому випадку конкретного, розумного і зваженого підходу. Ось деякі способи з практики.

Дерево не росте

Посаджені одночасно, на одній ділянці два дерева одного сорту і віку, але одне росте і розвивається відмінно, а друге навесні зазеленіє, але в ріст майже не йде. Яка причина?

Відповідь на це питання відразу не дасть жоден садівник. Перш за все слід очистити і мілко перекопати пристовбурний круг. Два-три рази підживити дерево розчином (1:10) свіжого коров'яку. Не допускати протягом одного-двох років глибокого перекопування грунту у радіусі ближче двох метрів, особливо навколо тих дерев, коренева система яких в основному розгалужується в орному шарі. Утримувати грунт у пристовбурній смузі чистим від бур'янів, пухким.

Якщо і після цього через рік-два дерево не піде в ріст, значить воно прищеплене плодовою брунькою, яка вибила запасну листкову, дещо підросла, але в основі своїй залишилась плодовою. Інтенсивність росту такої щепи дуже невелика.

Виправити становище можна тільки перещепленням, причому обов'язково на дикоростучій частині дерева або навіть на корені. Інтенсивність росту нової щепи неодмінно поліпшиться.

Розчахування

Розчахування дерев — явище, яке трапляється досить часто. Справа в тому, що нерідко гілки, зокрема скелетні, не завжди розгалужуються однаково. Одні відростають від стовбура чи скелетної гілки вузлувато, інші — ніби впритул. Такі гілки в бурю чи при щедрому врожаї, як правило, не витримують навантаження, розчахуються, і дерево частково або й повністю гине.

Практика свідчить, що рятувати дерево ми починаємо тоді, коли відчахнута частина вже на землі або звисає на смужці кори. Тут уже, як кажуть, багато не зарадиш. Щоправда, іноді все-таки вдається на певний час прижившити гілку чи видалити її зовсім, а рану замастити садовим варом. Та втіхи від цього не так уже й багато.

Подібного не трапиться, якщо завчасно оглядати кожне дерево і запобігати можливим розчахуванням. Найпростіший спосіб, до якого найчастіше вдаються садівники,— скріплення гілок на певній висоті перев'язкою. Але спосіб цей недовговічний, потребує згодом повторних перев'язувань, широких поясів, повстяних підкладок тощо. Однак запобігти розчахуванню можна раз і назавжди, якщо завчасно скріпити так зване пахове відгалуження гілки з стовбуром. Зробити це можна так.

Взяти два гвинти, виточені на токарному верстаті з неіржавіючої сталі чи бронзи, певної довжини і з різьбою по дереву. Зробити надріз кори стрічкою, загорнути її догори. Просвердлити тонким (5—6 мм) свердлом гілку і частину стовбура, вкрутити виточений гвинт, аж поки його головка не сяде в потай, зроблений на початку отвору товстішим свердлом. Другий такий гвинт вкрутити нижче чи вище через стовбур в гілку так, щоб його гострий кінець заглибився на дві третини її товщини.

Після цього стрічки надрізаної кори повернути на місце, можна навіть прибити тонкими цвяшками, обв'язати, замастити садовим варом. Через місяць-півтора стрічки зживуться з корою. Дерево, як росло, так і ростиме, розвиватиметься і плодоноситиме. Розчахування йому тепер не загрожує.

Щодо металу, який залишився в деревині під корою, то він не зашкодить.

Сухі рани

Ці виразки на деревах за останні роки з'являються досить часто. Причин багато: градобій, інші пошкодження кори, а найбільш вірогідно — кислотні дощі. Потрапляючи під кору дерева, вони пошкоджують камбій і зумовлюють утворення так званих сухих ран, які інтенсивно поширюються на значну частину, а нерідко й на усю гілку. Вона припиняє ріст, в'яне, згодом і зовсім гине.

Вважаю, що найкращий спосіб врятувати дерево — зрізати пошкоджені гілки, як кажуть, на пеньок, а потім зробити весняне чи літнє щеплення. Або хоч видалити уражені гілки.

Тут, однак, слід застерегти, що зрізування пошкодженої гілки за кілька сантиметрів нижче сухої рани ще не гарантує оздоровлення дерева. Треба добре прослідкувати по корі і камбію, де закінчується хвороба. Як правило, це жовто-коричнева смужка на камбії, яка поступово звужується, а потім зникає. Саме від цього місця слід відступити ще на 5—6 см, а тоді вже робити щеплення чи окулірування.

Якщо ж суха рана виявлена, скажімо, у червні, коли робити весняне щеплення вже пізно, а літнє рано, зрізану на пеньок гілку за 1—2 см від зрізу слід туго перев'язати, але так, щоб не пошкодити кору. Сокорух вище перев'язки припиняється, кора прив'яне, а нижня частина гілки дещо набрякне, що якраз добре для щеплення.

Нарешті, ще один спосіб врятувати пошкоджене сухою раною дерево чи гілку — перекинути живильний місток із однорічних пагонів (4—6 шт.), вставивши їх зрізані навскіс кінці в Т-подібні розрізи

кори верхньої і нижньої частини дерева чи гілки. Після приживлення гілок містка суху рану слід видалити. На цьому місці зробити кільцевий надріз, очистити деревину від слідів сухої рани і вставити кільце кори, взятої з подібного дерева такої ж товщини. Зрозуміло, що як в першому, так і в другому випадку місце вставки містка і кільця слід добре обв'язати і замастити садовим варом.

Такі операції, проведені під час сокоруху, здебільшого вдаються.

Трансплантація кори

Вище йшлося по невеликі пошкодження дерева сухими ранами. Але бувають випадки, коли дерево втрачає третину, а іноді і більше поперечного обсягу кори (обгризли зайці чи кози, зачепив трактор). Як бути в таких випадках?

Гадаю, тут найкраще вдатися до трансплантації, тобто пересадки кори. Для цього із здорового дерева такого ж виду (бажано дички, кора якої краще приживлюється) вирізати певного розміру латку прямокутної форми. Вона має відповідати розмірам пошкодженого місця з невеликим надлишком. Верхній і нижній кінці латки, а також кори дерева зрізати навскіс.

Очистивши пошкоджене місце від залишків кори та бруду і надавши йому прямокутної форми, латку вставляють у виріз, прив'язують або прибивають цвяшками, які згодом слід видалити. Місце операції обмазують садовим варом, старанно обв'язують, а також затінюють від прямих променів сонця.

Через два-три місяці трансплантована кора, як правило, приживлюється. Краще це відбувається на деревах середнього віку. Але за ретельного виконання операції вік дерева особливого значення не має.

Робити це краще навесні або на початку другого сокоруху, в інші періоди наслідки не завжди позитивні.

Укорочення гілок

На присадибній ділянці, коли на п'яти сотках хочеться мати всі види плодових дерев і ягідників, а також картоплю, овочі тощо, відстань між насадженнями не завжди відповідає рекомендованим нормам. Як наслідок, через 5—6 років одне дерево уже заважає іншому. Гілки, скажімо, яблуні вплітаються в грушу, слива заважає вишні тощо. Водночас інші напрямки (як правило північно-західні), вільні, гілки ростуть далеко одна від одної.

Чи можна регулювати ріст і форму крони дерева? Адже звичайне прирізування гілок, крім швидкоростучих вовчків, нічого практично не дає. Так, регулювати ріст можна. Причому дуже простим методом. Хоч справа ця, як і інші роботи в саду, звичайно, копітка. Але потрібна.

Отож досить на гілці, розвиток якої хочемо пригальмувати, зробити кільцевий надріз кори, перевернути кільце на 180°, вставити на місце, обв'язати і замастити садовим варом. Через 12—14 днів пов'язку слід попустити. Ще через певний час кільце, як правило, приживеться. Місце операції дещо потовстішає. Гілка, як росла, цвіла і плодоносила, такою і залишиться. Зате ріст її уповільниться. Інтенсивним він стане лише через 10—12 років. Тоді операцію можна повторити вище або нижче попереднього місця.

Отже, одне дерево не заважатиме іншому, що досить важливо у практичному садівництві.

Г. А. Скоряк,
садівник-аматор,
286018, м. Вінниця,
вул. Л. Толстого, 7, кв. 10.

Зимові турботи

Здавна відомо: якщо взимку снігу багато, то це на врожай. На полях його затримують різними способами. В саду цьому сприяють самі дерева. Після снігопаду сніг треба пострушувати з дерев, щоб не поламались гілки. Також варто його притоптати навколо дерев. Утрамбований сніг буде повільніше розтавати весною, тож більше вологи потрапить у грунт.

Ущільнення снігу також перешкоджає мишам добиратися до штамбів дерев і пошкоджувати кору. Дуже важливо у цей період перевірити, чи надійно обв'язані молоді дерева від обгризання зайцями.

Доцільно також уважно обстежити дерева, щоб виявити зимуючі гнізда шкідників. Кладки яєць кільчастого шовкопряда, які розташовуються на одно- і дворічних гілочках, зрізують секатором і знищують. Засохлі листочки, що спареними звисають з гіллячок на павутинні, слід знімати і обов'язково спалювати, бо там зимує гусінь золотогуза. Залишені з осені муміфіковані плоди теж треба видалити, адже вони є джерелом інфекції грибкових хвороб рослин.

У зимовий час важливо ще подбати про птахів. Якщо ви не встигли повісити пташині годівниці восени чи на початку зими, то це не пізно зробити тепер. Постійною турботою має бути підгодовування птахів. Для цього в годівниці слід регулярно підсипати зернові відходи, крихти хліба, різне насіння. Птахи звикнуть до вашого саду. Навесні тут зів'ють гніздечко і, будьте певні, відчутно допоможуть у боротьбі з шкідниками.

Серед птахів, що зимують у наших місцях, на особливу увагу заслуговують синиці. Влітку вони знищують гусінь, метеликів, жуків, мух, павуків, попелиць, яйця комах. Пара синиць приносить за день корм своїм пташенятам понад 350 разів.

Працюють синиці й узимку, розкльовуючи гнізда білана жилкуватого, золотогуза, кладки яєць кільчастого та непарного шовкопрядів, добувають з щілин кори гусінь плодожерок. Тож якщо у присадибному саду поселиться пара синичок, вважайте, що він повністю захищений від листогризучих шкідників. Підгодовування синичок взимку цьому дуже сприятиме. Крім різного насіння (соняшникового, гарбузового, з кавунів, конопель, проса), яке вони охоче споживають, синички ласі до несолоних м'ясних продуктів та сиру. Тож підвішений на нитку шматок старого сала буде для них делікатесом.

Січень-лютий — це також пора зимових щеплень у кімнатних умовах, але для тих, хто завчасно (з осені) до нього підготувався.

Наприкінці зими (до початку сокоруху) заготовляють живці плодових дерев для весняного щеплення і зберігають їх у погребі чи в холодильнику.

Не слід забувати й про насіння плодових, закладене на стратифікацію. Хоч раз на місяць необхідно перевірити умови стратифікації: перемішати пісок з насінням, щоб дати доступ повітрю до нижніх шарів, в разі потреби зволожити, не допустити пошкодження насіння мишами.

А ще взимку варто підготуватись до весняно-літніх робіт: відремонтувати садівничий інвентар, перевірити запаси отрутохімікатів, добрив, скласти план невідкладних весняних робіт.

О. В. Романов,
нач. відділу розсадництва ВНО
«Укрплодорозсадник»

МАЄШ САД — УМІЙ ЩЕПИТИ

Такі основні методи щеплення, як врозщіп, поліпшене копулювання, окулірування вічком, доступні кожному. Я їх опанував у перші роки свого захоплення, аматорським садівництвом. Бо хіба можна створити чудовий сад без уміння щепити! Адже на заміну старим приходять нові сорти, стійкіші до хвороб, з яскравішим забарвленням плодів, кращими смаковими якостями, тривалішою лежкістю. Тому садівник має слідкувати за сортозаміною і не відставати від вимог часу. А досягти цього можна, головним чином, за допомогою щеплення.

Якщо щеплю до товстих гілок, але не більше 50 мм в діаметрі, то застосовую метод врозщіп. Віддаю перевагу саме йому, а не щепленню за кору. Щепа при цьому добре тримається і не потребує додаткових підпорок від вітру, але від птахів бажано накрити целофановою кулькою або дужкою з прутика, на котру могла б сісти пташка. Кулька, крім того, створює вологий мікроклімат, що сприяє успішному приживленню щепи, та захищає перші зелені листочки від гусені та довгоносиків.

Однак кулька може і згубно вплинути на щепу, коли з підвищенням температури понад 25°С під плівкою утворюється водяна баня. Тому слід своєчасно розв'язати кульку, щоб був доступ свіжого повітря.

Щеплення врозщіп забезпечує швидше, ніж за кору, зрощування і через 3—4 роки іноді важко відшукати це місце, хіба за кольором кори.

Пробував щепити і в товщі скелетні гілки діаметром до 100 мм. Але для зрощування таких щеп потрібно кілька років. За цей час деревина зрізу через недостатнє сокоживлення висихає і міцного зростання майже ніколи не буває, а часто прищепа уже з урожаєм відламується, прикро вражаючи недосвідченого садівника.

За свій 30-річний садівничий стаж зробив не менше трьох тисяч щеплень, у тому числі й скелетних гілок. На власному досвіді переконався, що підщепа має бути не товщою 50 мм, а кількість щеплених живців у ній два. Друге розколювання деревини підщепи ще для двох живців тільки зашкодить. На живцях залишаю по 2—3 бруньки, не більше.

Досить важливо вибрати місце щеплення, його висоту від рівня землі. Але спочатку слід визначитись відносно віку дерева. Якщо дереву 20 років, його можна перещепити, але не варто, бо турбот багато, а користі мало. Для щеплення дерево має бути молодим, але таким, що вже плодоносить. Це 5—8 років, коли рани заживлюються дуже легко. Щепив і в більш ранньому віці, коли купував саджанець спеціально для щеплення на ньому цінного сорту. В цьому випадку щеплення робити бажано наступного року після садіння саджанця, тобто тоді, коли він добре укоріниться.

У віці дерева 2—4 роки кращі результати дає щеплення поліпшеним копулюванням, коли товщина стовбура саджанця і живців однакова. Якщо живців такої товщини немає, можна на саджанці зрізати скелетні гілки першого порядку і зробити кілька щеплень тим же поліпшеним копулюванням.

Що до чого щепити

У 1964 році в моєму саду на 10 яблунь припадала одна груша та й вона ще не плодоносила. А груш хотілось завжди більше, ніж яблук, тому питання «що до чого щепити!» у мене не було. Щепити грушу до чого завгодно, аби було більше груш. До речі, зараз у моєму саду на 10 яблунь припадає 10 груш.

Є таке поняття, як біологічна несумісність прищепи й підщепи. Не стану заглиблюватись в агрономічні дослідження, але ця несумісність чорною стрічкою пройшлась по моїх деревах. До молодої яблуні сорту Аніс смугастий я прищепив кілька своїх сортів і назвав її «Букет моєї бабусі». Дерево спочатку росло добре, але раптом припинило ріст і, не давши жодного яблука, почало засихати. Довелося його видалити.

На щепах груш до груші казусів майже не було. Але коли як підщепу використав глід, прийнятий мною за грушу-дичку, щепи прижились, але скоро теж засохли. Були й інші невдачі.

Якось я вичитав, що на лісовій груші добре приживлюються щепи різних сортів. Не довго думаючи, взяли з дружиною лопати і поїхали в лісосмугу, де росло багато груш-дичок. Скільки їх там — тисячі, і одна одної краща! Це ж цілий скарб, вистачило б для всього міста. Накопали вдосталь. На п'яти саджанцях 3—5-річного віку щепив 13 сортів. Усі добре прижились і вже багато років щедро плодоносять.

До того ж на дичках щепи рано починають плодоносити, помірно ростуть. Саджанці дичок морозо- та посухостійкі. Раджу тим садівникам в садах яких груш мало, використовувати як підщепу груші-дички, яких багато у лісосмугах і на невгіддях. Від цього у виграші будуть і лісосмуги (які як правило загущені, непролазні), і садівники.

Як я вже наголошував, важливо вибрати оптимальну висоту щеплення. Природно, чим нижче місце щеплення до землі, тим нижчим буде дерево нового сорту і легше буде доглядати за ним. З іншого боку, чим нижче місце щеплення, тим товща підщепа. А як ми переконались, бажано, щоб вона не була товщою за 50 мм. Крім того, коли щепимо у стовбур чи в скелетні гілки першого порядку, кількість щеплень буде значно меншою, ніж при щепленні в крону. Але в крону можна щепити необмежену кількість сортів, хоч тоді вже виросте не дерево — що не прутик, то новий сорт з 2—3 плодами. Чи варте це того, щоб взагалі щепити! Тож потрібно не вдаватись в крайнощі, а дотримуватись певної середньої межі. Я прихильник якнайнижчого щеплення в кроні (в скелетні гілки).

Бачив сад у м. Краматорську в садівника С. Ф. Шовкаленка, який надавав перевагу щепленню дерев у периферію

крони. Сортів багато, плодоносить лише частина з них, та й то урожай невеликий, а головний сортимент так і залишився кореневласним. Ризик завдати шкоди дереву в такому випадку, безумовно, зводиться до мінімуму, але й користі мало. Всі щепи «на другому поверсі», доглядати за ними можна лише з драбини. А треба ж і зрізати, розщепити гілку, щепити, обв'язати, замазати, надіти целофанову кульку, прив'язати бирку, потім обробляти від шкідників та хвороб, і все це вкрай ускладнено.

Зовсім інше спостерігав у саду І. Л. Барсука з Миколаївки. У нього весь сад «на першому поверсі». Груші, як правило, щеплені на низькорослій підщепі айви А, яблуні — на вегетативній підщепі № 9, багато гібридів. Але особливо вразила мене яблуня сорту Джонаред. Середніх розмірів, чудові червоні плоди обліпляли дерево. Крона компактна, зручна для догляду. І весь сад теж вражає. Такий сад може виростити тільки великий трудяга, яким і є Іван Леонтійович. Тут є і кілька вуликів для запилення дерев і не тільки для цього. Єдине дерево, яке дивиться на всіх інших «зверхньо» — волоський горіх Ідеал, дарований йому автором С. С. Калмиковим із Узбекистану. Горіхи середньої величини, тонкошкірі.

Щепив і я в себе Ідеал поліпшеним копулюванням до п'яти сіянців. Прижилась тільки одна щепа. Цю невдачу я пояснив для себе неправильним вибором методу щеплення горіха. Його краще щепити півтрубкою кори з брунькою або цілою трубкою. В цьому своєрідність щеплення горіха. Мій виріс до 10 м у висоту і дає відмінні плоди. З багатьох сортів волоського горіха Ідеал достигає першим, на початку вересня. Чи потрібно взагалі щепити горіх кращими сортами, можливо, хай ростуть сіянці? Переконаний — потрібно. З тієї простої причини, що сіянці не зберігають материнських сортових властивостей, за винятком окремих. А сорт у садівництві, та й в рослинництві взагалі, має вирішальне значення. В цьому за свою 30-річну практику я впевнився достеменно. Тож недаремно свою книжку з садівництва я назвав «За ідеальним сортом» і вже отримав на неї схвальні відгуки читачів. Можу її надіслати всім бажаючим.

КЛАСИЧНИЙ СОРТ ГРУШ

Багато років плодоносить на одній з моїх щеп класичний сорт груш, який потрапив до мого саду далекими шляхами з Бельгії. Перші плоди я назвав грушами «інструментальника», бо саме чоловік такої професії приніс мені пару живців із свого саду, переконуючи, що це саме той ідеальний сорт, який я шукаю. Достовірної назви сорту ми ще не знали. Згодом, коли він пройшов випробування, я переконався, що це не що інше, як класичний сорт Бергамот Есперана.

Плоди середніх розмірів і більші (100—300 г, іноді до 600 г) бергамотоподібної форми, горбкуваті, тверді. Зав'язуються пучками, але я залишаю один плід. Хочу підкреслити, що на грушах при нормуванні плодів, а до нього доводиться вдаватися, видаляються середні суцвіття, а залишаються крайні (при нормуванні плодів яблунь — навпаки). Плоди не уражуються паршою, надзвичайно міцно тримаються на дереві, не червивіють. Принаймні, раніше не червивіли, а зараз гусінь стала настільки агресивною, що іноді вгризається у твердодубовий зелений плід Бергамота Есперана.

Плодоніжка буро-червоного кольору, прикріплена навскіс, колінчаста, товста, з розтрубами з обох кінців. Шкірка товста, лимонно-жовта із золотим відливом, з дрібними бурими цятками та з іржавими плямками і прожилками. Іноді плід прикрашений буро-червоним рум'янком. М'якуш духмяний, жовтуватий, ніжний, дуже солодкий і соковитий, напівтанучий в роті, облагороджений приємною винною кислинкою. Великі плоди надзвичайно приємного смаку. Знімати урожай слід якнайпізніше, перед першими заморозками в жовтні. У холодильнику плоди зберігаються до травня.

В. В. Вінтер,
343212, Донецька обл.,
м. Слов'янськ, пров. Чубаря, 8, кв. 16

Вирощування цитрусових в умовах захищеного грунту ускладнена тим, що вони потребують особливого догляду: дотримання певного температурного режиму протягом року, достатньої тривалості освітлення і захищеності від шкідників та хвороб, відповідного складу грунту, а також режиму поливів.

Із згаданих цитрусових в умовах захищеного грунту найкраще вдається лимон, решта вимогливіші, особливо до температурного режиму та освітлення, які не завжди можна забезпечити, тому їх менше рекомендують вирощувати, особливо в житлових приміщеннях.

Щеплення живцем та окулірування цитрусових за технікою виконання майже нічим не відрізняється від щеплення інших плодових порід. Проте слід знати важливу біологічну особливість цих рослин. Цитрусові в річному циклі розвитку мають 3 або 4 періоди активного росту, тоді як у яблунь, груш, вишень, слив чи будь-яких інших рослин помірної зони лише два періоди активного сокоруху (весняний і літній). Тому цитрусові в будь-який період року можуть цвісти, зав'язувати плоди та мати достигаючі плоди на відміну від яблунь і груш, які цвітуть весною, а плоди достигають восени.

Окулірування (щеплення брунькою) плодових рослин в умовах помірної зони роблять, як відомо, у липні-серпні, тобто в період активного літнього сокоруху, а щеплення живцем — під час активного весняного сокоруху (друга половина квітня — травень). У першому випадку живці заготовляють з маточних плодоносних дерев під час окулірування, у другому — пізно восени, після опадання листя, взимку або рано навесні, але обов'язково до початку сокоруху (і зберігають до часу використання у підвальних приміщеннях у вологому піску).

Цитрусові культури є вічнозеленими плодовими рослинами і вегетують протягом усього року. За нормальних умов вирощування активний ріст у них може поновлюватись протягом року чотири (у молодих рослин — сіянців) та три (у плодоносних рослин) рази.

Отже, зважаючи на цю біологічну особливість цитрусових, вирощуваних в захищеному грунті, важливо слідкувати, коли у рослин, що підлягають щепленню, активний ріст (ознакою якого є поява на верхівках гілок молодих листочків). Бо тоді на цих рослинах (підщепах) добре відстає кора, а значить відбувається активний поділ камбіальних тканин, що забезпечує успішне зрощування підщепи з прищепою. Саме в цей час їх треба щепити одним з названих методів, незважаючи на пору року. Живці треба брати з рослин, які мають плоди і молоду зав'язь. В цей час вони не визначаються активним ростом, тому з них можна заготовляти кінцевий приріст на гілках і використовувати їх як живці для щеплення молодих сіянців-підщеп. Бувають випадки, коли одночасно з підщепами на маточних плодоносних рослинах інтенсивно ростуть пагони. У такому випадку пагони за 1,5—2 тижні зупиняють в рості, видаляючи (прищипуючи) верхівки з 2—3 молодими листочками. Це сприяє зупиненню їх росту, визріванню бруньок і успішному використанню живців.

Отже, важливо пам'ятати, що цитрусові культури в умовах захищеного грунту можна щепити в будь-який період року, але тоді, коли молоді рослини відзначаються активним ростом, а пагони на плодоносних (маточних) рослинах перебувають у періоді неактивного росту.

В. С. Федоренко,
доцент кафедри садівництва НАУ,
кандидат с.-г. наук

Місячний календар городника на 1995 рік

Культури	І півріччя					
	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень
Несприятливі дні для садіння	1—4, 30, 31	26—28	1, 2, 26, 27, 31	22, 23, 29	19—21, 29	16, 17, 28
Найбільш сприятливі дні для садіння (при пересаджуванні розсади в грунт виключаються тільки несприятливі дні)						
Огірки, кавуни, гарбузи, кабачки, лагенарія, диня	15, 16, 28, 29	11—13, 24, 25	10—12, 24, 25	7,8 20, 21	4—6, 17, 18, 31	1, 2, 14, 15
Горох, квасоля, боби	22, 23, 28, 29	18, 19, 24, 25	17—19, 24, 25	14, 15, 20, 21	11, 12, 17, 18	8, 9, 14, 15
Капуста, кукурудза	10, 11, 28, 29	6—8, 24, 25	5—7, 24, 25	2, 3, 20, 21, 30	17, 18, 26—28	14, 15, 23, 24
Картопля, спаржа, морква, буряки, топінамбур	22, 23	28, 29	17—19, 24, 25	14, 15, 20, 21	11, 12, 17, 18	8, 9, 14, 15
Цибуля на зелень, цибуля-порей	10, 11, 28, 29	6—8, 24, 25	5—7, 24, 25	2, 3, 20, 21, 30	17, 18, 26—28	14, 15, 23, 24
Помідори, перець	7—9, 15, 16, 28, 29	4, 5, 11—13, 24, 25	3, 4, 10—12, 24, 25, 30	7, 8, 20, 21, 27, 28	4—6, 17, 18, 24, 25	14, 15, 20—22, 29
Петрушка, селера (на зелень), салат	7—12, 24—29	3—7, 20—25	3—7, 20—25	2, 3, 16—21	13—18, 24—28	10—15, 20—24
Редиска	22, 23, 26—29	18, 19, 22—25	17—19, 22—25	14, 15, 18—21	11, 12, 15—18	8, 9, 12—15
Часник	26—29	22—25	22—25	18—21	15—18	12—15
Квіти (з насіння)	20, 21, 24, 25, 28, 29	16, 17, 20, 21, 24, 25	15, 16, 20, 21, 24, 25	12, 13, 16, 17, 20, 21	9, 10, 13, 14, 17, 18	5—7, 10, 11, 14, 15
Суниці	12—14, 24, 25, 28, 29	9, 10, 20, 21, 24, 25	8, 9, 20, 21, 24, 25	4—6, 16, 17, 20, 21	2, 3, 13, 14, 17, 18	10, 11, 14, 15, 25—27
Декоративні	20, 21, 28, 29	16, 17, 24, 25	15, 16, 24, 25	12, 13, 20, 21	9, 10, 17, 18	5—7, 14, 15
Дерева і кущі	10, 11, 28, 29	6—8, 24, 25	5—7, 24, 25	2, 3, 20, 21, 30	17, 18, 26—28	14, 15, 23, 24
Лікарські	24, 25, 28, 29	20, 21, 24, 25	20, 21, 24, 25	16, 17, 20, 21	13, 14, 17, 18	10, 11, 14, 15

Вказано найкращі дні для садіння, що не виключає роботи і в інші дні, крім тих, які позначені в таблиці як несприятливі.

Рік Кабана

За східним календарем 1995 рік — рік синього Кабана. Є різні прогнози щодо того, яким буде рік. Ми пропонуємо вам розповідь про характер цих тварин, їх звички та давні історії. Хто знає, можливо, зробивши висновки, ви самі станете астрологами.

А почалося одомашнення свиней з вепра — дикого лісового кабана, якого можна зустріти і сьогодні в багатьох лісах України. Їдять дикі свині коріння, гриби, плоди диких та культурних рослин, дуже люблять жолуді. Не гребують жуками, черв'яками. В пошуках їжі дикі свині перериваютъ великі території. Для цього в них чудово пристосовані голова, міцна шия, сильне рило. У місцях, де водяться кабани, оголюється й гине грунтоутворююча мікрофауна, рвуться й підсихають підкопані корені трав, кущі, гинуть молоді деревця.

У березні-квітні з'являються смугасті малюки, які через три місяці перестають ссати матір й «одягають» доросле темно-буре вбрання. Варто згадати деякі особливості диких свиней, характерні лише для них: кожне порося має свою персональну дійку, бійок не буває, наївшись, малюк підходить до матері й, ніби дякуючи за молоко, торкається рильцем її п'ятачка. Коли льоха гине, сиріт усиновлює інша самка й годує їх, не поділяючи на своїх і чужих.

У цей час характер і поведінка в диких свиней зовсім не освячені спокоєм. Наближатись до них чи хоч би показуватись на очі дуже небезпечно. «Батько» миттю скаженіє, злим гачком піднімає хвіст

Проходження Місяцем знаків зодіака у 1995 році.

Число	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень
	Знак Зодіака	Знак Зодіака	Знак Зодіака	Знак Зодіака	Знак Зодіака	Знак Зодіака
1		11.03		20.05	14.54	**Рак**
2	21.37	**Риби**		**Тілець**	**Близнюки**	22.11
3	**Водолій**	17.18	2.36			**Лев**
4		**Овен**	**Овен**	7.53	3.51	
5	0.47		11.49	**Близнюки**	**Рак**	8.45
6	**Риба**	3.11	**Тілець**	20.39	15.51	**Діва**
7	7.59	**Тілець**	23.55	**Рак**	**Лев**	17.09
8	**Овен**	15.46	**Близнюки**			**Овен**
9	19.01	**Близнюки**		8.16	1.33	19.59
10	**Тілець**		12.41	**Лев**	**Діва**	**Скорпіон**
11		4.14	**Рак**	16.37	7.30	20.39
12	7.59	**Рак**	23.26	Діва	Терези	Стрілець
13	**Близнюки**	14.31	Лев	21.25	9.54	19.59
14	20.16	**Лев**		**Терези**	**Скорпіон**	**Козеріг**
15	**Рак**	21.48	6.56	23.15	9.54	19.59
16		**Діва**	**Діва**	**Скорпіон**	**Стрілець**	**Водолій**
17	6.33		11.21	23.49	9.37	22.11
18	**Лев**	3.05	**Терези**	**Стрілець**	**Козеріг**	**Рак**
19	14.42	Терези	13.50		**10.40**	
20	**Діва**	6.56	**Скорпіон**	0.53	**Водолій**	4.32
21	20.57	**Скорпіон**	15.57	**Козеріг**	14.36	**Овен**
22	**Терези**	10.17	**Стрілець**	3.40	**Риби**	14.36
23		**Стрілець**	18.33	**Водолій**	22.17	**Тілець**
24	1.33	13.16	Козеріг	8.57	**Овен**	
25	**Скорпіон**	**Козеріг**	22.11	**Риби**		3.05
26	4.37	16.14	**Водолій**	16.43	8.51	**Близнюки**
27	**Стрілець**	**Водолій**		**Овен**	**Тілець**	16.03
28	6.27	20.16	3.28		21.08	**Рак**
29	**Козеріг**	**Риби**	**Риби**	2.54	**Близнюки**	
30	7.59		10.29	**Тілець**		14.03
31	**Водолій**		**Овен**		10.06	**Лев**

Фази місяця

Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень
1.01-Новий 16.01-Повний 31.01-Новий	15.02-Повний	1.03-Новий 17.03-Повний	15.04-Повний 29.04-Новий	14.05-Повний 29.05-Новий	13.05-Повний 28.05-Новий

й, забуваючи про почуття самозбереження, кидається в атаку. Так само захищає дітей і матір.

На годівлю дикі свині виходять увечері, коли зайде сонце, а вдень сплять «валетом» у лігві, але без самця. Після того, як поросята підростуть, кабан-вожак знову здає свої права самці, а сам живе одинаком.

І хоч свиня за народними повір'ями — уперта, нахабна тварина, в давнину їй молились, поклонялись.

Багато століть стоїть пам'ятник свині на півночі Португалії. На високому квадратному постаменті застигла грубувата фігура, витесана з каменю. Вчені вважають, що ця споруда дійшла до нас ще з тих часів, коли поклонялися дереву, каменю, тварині.

Свині дуже люблять солоне. Завдяки цьому кілька століть тому в німецькому містечку Люнебурзі було зроблено відкриття. Увагу міщан привернула дорідна льоха, яка щодня рилася на одному й тому ж місці. Коли перевірили, то майже на поверхні знайшли кам'яну сіль. Добування солі й торгівля нею допомогли місту розбагатіти. І вдячні жителі міста збудували свині пам'ятник.

Орхус — порт на східному узбережжі півострова Ютланд, що в Данії. Через нього експортують свинину й молоко до багатьох країн світу. На головній площі міста перед ратушею стоїть пам'ятник свині з поросятами. Вдячні жителі збудували його на честь домашніх свиней за їхні заслуги в забезпеченні людей продовольством. На кам'яному постаменті розляглася льоха білої датської породи, а навколо неї — більше десятка поросят у різних позах. Кажуть, що малюки біля цього пам'ятника небезуспішно вчаться рахувати.

Виноградник

Сорти з власної

Перш ніж закладати виноградник, бажано мати інформацію про нові сорти, щоб не наробити помилок і не посадити застарілі, які уражуються мільдью. Безперечно, треба садити комплексностійкі сорти винограду, хоч ця назва, на мій погляд, не зовсім відповідає дійсності. Вони майже всі добре протистоять мільдью, але, крім цієї хвороби, є ще досить багато інших, зокрема грибкових, які, коли зовсім не робити обприскувань, спричиняють значні втрати врожаю. Мій досвід підказує, що за сезон треба провести 2—4 обприскування. Два — в сухе літо, чотири — в дощове. Крім того, восени перед тим, як укрити лозу, роблю викорінююче обприскування нітрафеном. На жаль, не маємо ще сорту винограду, який можна було б вирощувати біологічно чистим. Над цим працюють селекціонери, а ми повинні садити сорти, які є найкращими на сьогоднішній день.

Зима 1993—1994 рр. була в Донбасі досить суворою. 13 лютого спостерігав зниження температури до мінус 31°С. Такі морози напередодні весни витримала багаторічна деревина сортів Муромець, Росинка і в окремих випадках Восторг. Якщо вирішили вирощувати виноград в неукривній культурі, то раджу садити саме ці сорти. Є ще низка морозостійких сортів, але у них невисокі смакові якості. Після тієї зими зробив висновок, що сорти, щеплені на морозостійку підщепу, значно краще перенесли суворі морози, ніж кореневласні. Так, сорт Восторг, прищеплений на підщепу Кобер 566, відновив весною ріст з багаторічної деревини, а кореневласний Восторг, який ріс у таких самих умовах, вимерз до рівня землі.

Оскільки ідеального сорту винограду ще немає, розповідаючи про сорти своєї колекції, буду звертати увагу не лише на їхні переваги, а й на недоліки.

Муромець. Європейсько-амурський гібрид дуже раннього строку достигання. Ягоди темно-фіолетові, добрі на смак, солодкі. Дає високі врожаї, сильнорослий. Бажано вирощувати на альтанці. Пагони дуже добре визрівають. Непогано вкорінюється живцями. Безперечно, заслуговує на особливу увагу.

Якщо під час цвітіння прохолодна погода, Муромець погано запилюється. Спостерігається горошіння ягід, вони розтріскуються і уражуються осами. Це — головний недолік сорту. Таке трапляється з Муромцем раз у 3—4 роки. Причина — дуже раннє цвітіння. У таких випадках треба якомога раніше зібрати урожай на переробку.

Ягоди Муромця достигають раніше від усіх інших сортів моєї колекції.

Восторг. Європейсько-амурський гібрид, дуже раннього строку достигання, врожайний. Гроно середньої щільності або нещільне. На недовантажених кущах бувають грона до 2 кг. Ягоди білі, приємного гармонійного смаку. Грона можна тримати на кущах до заморозків, ягоди набувають дуже високої цукристості. Кущі вище середньої сили росту або сильнорослі. Можна використовувати на альтанці. Пагони визрівають добре. Погано вкорінюється живцями. Краще плодоносить на сильнорослій підщепі.

Восторг — один з найкращих комплексностійких сортів. Ягоди ніколи не пошкоджуються осами, не розтріскуються. Дуже добре протистоїть мільдью, але уражується іншими грибковими хворобами, тому все-таки потребує обприскувань.

Русвен. Європейсько-американський гібрид дуже раннього строку достигання. Урожайний. Ягоди рожеві, масою 5 г. Гроно 350—500 г, нещільне. Один з найсмачніших сортів, має чудовий мускатний смак. Перетримувати грона на кущі не слід, бо ягоди втрачають смак, а інколи й розтріскуються. Сила росту середня. Бажано вирощувати на сильнорослій підщепі. Пагони визрівають добре. Дуже добре вкорінюється живцями. Головний недолік — можливе розтріскування ягід, однак сорт бажано мати на своїй ділянці за неперевершений смак.

Кодрянка. Виведений в Молдові схрещуванням сортів Молдова та Маршальський. Ягоди великі, темно-фіолетові. Дуже раннього строку достигання. Гроно не дуже щільне. Великі грона бувають тільки на недовантажених кущах. Врожайність висока. Сильнорослий. Пагони визрівають добре. Дуже добре вкорінюється живцями. Запилюється завжди з горошінням. На окремих кущах спостерігав розтріскування ягід після дощу, тому треба підбирати для заготівлі лози такі кущі, де цього не було, тобто проводити клонову селекцію. Потребує ретельного догляду.

Восторг чорний. Це брат Восторга. У них одні й ті ж батьки. Таку назву отримав від любителів. Селекціонери не звернули на нього уваги, бо Восторг чорний має одностатеву квітку. Поширений серед аматорів. Щороку добре запилюється, без горошіння. Раннього строку достигання. За розміром грон перевершує Восторг. Дуже врожайний. Розтріскування ягід не спостерігав, але перетримувати грона на кущах не слід, бо оси наробляють шкоди. Пагони визрівають добре. Живцями вкорінюється непогано. За смаком ягід трохи поступається Восторгу. Сила росту вища за середню. Кущі потребують потужних формувань з великим засобом багаторічної деревини. Можна спробувати вирощувати на альтанці. Окремі грона дуже щільні. Це можна віднести до недоліків.

Дружба. Європейсько-американсько-амурський гібрид російсько-болгарської селекції. Раннього строку достигання. Ягоди білі, середніх розмірів. Запилюється непогано, майже без горошіння. Головна перевага — смакові якості, неперевершений мускатний аромат. Це найсмачніший сорт моєї колекції. Врожайність середня. Сила росту вища за середню. Пагони визрівають добре. Живцями вкорінюється непогано. Дружбу можна використовувати й на переробку. Це столово-технічний сорт. До недоліків слід віднести середнє за розміром гроно. В суху погоду можна затриматись із збиранням врожаю. Ягоди наберуть ще більшої цукристості, не втрачаючи мускатного смаку.

Росинка. Європейсько-американський гібрид. Виведений у Молдові. Раннього строку достигання. Запилюється добре, без горошіння. Ягоди білі, солодкі, непоганих смакових якостей. Сорт урожайний. Сила росту вища за середню. Можна використовувати на альтанці. Морозостійкий. Єдиний з неукритих сортів мав грона в 1994 році. Отже, підтвердились висновки селекціонерів, що сорт витримує тридцятиградусні моро-

зи. Вважаю, що в майбутньому Росинка замінить Лідію та Ізабеллу, які не завжди вистигають в Україні і мають гірші за Росинку смакові якості. Пагони визрівають добре. Сорт столово-технічний. Добре вкорінюється живцями. Головний недолік — невеличкі грона і середня за розміром ягода. Більш підходить тим аматорам, які не мають

колекції

можливості укривати на зиму лозу. В дощову погоду перетримувати грона на кущах не слід.

Болгарія стійка. Болгарський сорт винограду. Раннього строку достигання. Врожайний. Запилюється непогано. Грона середньої щільності. Ягоди мають приємний мускатний смак. Сила росту вища за середню. Морозостійкість слабка, треба ретельно вкривати на зиму. Добре вкорінюється живцями. Головний недолік — не завжди задовільно визрівають пагони. Однак сорт слід вирощувати за гарний мускатний смак та великі грона і ягоди.

Нептун. Європейсько-амурський гібрид раннього строку достигання. Російської селекції. Ягоди великі червоно-коричневі. Грона бувають великі й середні. Запилюється добре, без горошіння. Врожайний. Середньої сили росту. Ягоди непогані на смак, але м'якуш терпкуватий біля шкірочки, що не всім подобається. Пагони визрівають дуже добре. Сорт морозостійкий. Живцями вкорінюється добре. Головні недоліки — поступається більш видатним сортам розмірами грона та смаковими якостями.

Таїровський вогник. Сорт одеської селекції, раннього строку достигання. Має велике гроно і ягоду привабливого червоного кольору. Запилюється добре. Врожайний, сильнорослий. Пагони добре визрівають. Ягоди терпкуваті на смак. Цей недолік і дуже щільне гроно стримують поширення сорту серед аматорів.

Страшенський. Сорт молдавської селекції, середнього строку достигання. Має великі грона й дуже великі ягоди темно-фіолетового кольору. Запилюється непогано. Сорт дуже врожайний, його можна вважати рекордистом за цим показником. Ягоди з кислинкою, задовільних смакових якостей. Перетримувати грона на

Восторг чорний

Стартовий

Таїровський вогник

Болгарія стійка

кущах не слід. Сорт дуже сильнорослий, але на альтанці вирощувати небажано, може підмерзати. Пагони визрівають добре. Дуже добре вкорінюється живцями. Має привабливий вигляд. Аматорам слід звернути увагу на цей сорт, бо за врожайністю та красою грона йому немає рівних.

Стартовий. Сорт молдавської селекції, середнього строку достигання, столово-технічного напрямку. Має досить великі грона та ягоди. Запилюється добре. Мускатний присмак ягоди сприяє поширенню цього сорту серед аматорів. Кущі середньої сили росту, урожайність вища за середню. Пагони визрівають добре. Непогано вкорінюється живцями. Грона на кущах вистигають нерівномірно. Заслуговує на увагу як універсальний сорт з високими смаковими якостями.

В. К. Колесник,
349005, Луганська обл.,

Нові способи розмноження винограду

Розмноження живцями. Перед садінням живці, як правило, кільчують, тобто у перевернутому стані гріють (наприклад, електролампою) нижні зрізи і вузли, де видалені (осліплені) вічка, та охолоджують (наприклад, льодом) верхні вузли з вічками. Зберігаючи рекомендовану температуру прогрівання нижніх вузлів (18—21°С), змінював ступінь охолодження верхніх і середніх частин живців. Виявив, що оптимальною є температура плюс 10—13°, тобто кільчування у квітні можливе просто у неопалюваному приміщенні, без льоду. Спосіб визнаний винаходом (авт. св. 518184).

За таких умов кореневі горбики утворюються протягом 10—15 діб замість 18—22, як за звичайної технології, а висаджені живці ростуть активніше. Суть у тому, що за прийнятої технології охолоджена нижче біологічного нуля (для європейських сортів 10°С), частина живців не бере участі у коренеутворенні, а за новим способом поживні речовини до нижнього вузла надходять з усього живця. Але тут важливо не перекільчувати: помітивши перші 1—2 кореневі горбики і набрякле верхнє вічко, живець слід негайно висаджувати.

Необхідно також враховувати, що для популярних тепер морозостійких сортів, зокрема європейсько-амурських гібридів Фіолетовий ранній, Декоративний, Мічурінський, кишмиші Іскра і Гетьман Мазепа, біологічний нуль на 1—1,5° нижчий, ніж для європейських, укривних сортів, отже, ступінь охолодження під час кільчування має бути відповідно нижчим.

Інший запатентований спосіб передсадивної обробки живців (авт. св. 820734) не потребує клопоту з кільчуванням або вимочуванням їх у розчинах стимуляторів. Відомо, що перед садінням у живця слід видаляти вічка, крім одного-двох верхніх. За моїм способом пошкодженню підлягає і верхнє вічко, але лише головна (центральна) його брунька. Її або виламую, якщо вічко набрякло, або у сплячого вічка зрізую верхівку на 30—50% його висоти.

Тоді у бічних бруньок висадженого живця пагони розвиваються уповільнено, не випереджаючи процесу коренеутворення. Але в цілому розвиток саджанців затримується порівняно з садінням прокільчованих або оброблених стимуляторами живців. Тому у північних районах у квітні-травні корисно тримати шкілку під плівкою.

Розмноження відсадками. Гарні сильні саджанці отримують з відсадків. До того ж живці окремих європейсько-амурських сортів, зокрема Фіолетовий ранній, погано укорінюються. Популярною завдяки високому коефіцієнту розмноження є горизонтальна китайська відсадка (рис. 1). Але за холодного літа і слабкого здерев'яніння пагонів нарізані саджанці майже непридатні для садіння. Недоліком є і наявність двох зрізів на підземній частині саджанця, які до того ж, оскільки спрямовані не вниз, гірше заростають. Наша горизонтальна українська відсадка і спосіб садіння нарізаних з неї саджанців (авт. св. 378191) усувають ці недоліки. Для цього пагони вирощую лише з частини вузлів розкладеної на землі лозини з тим, щоб між пагонами була відстань, більша на одне міжвузля, ніж запланована глибина садіння (рис. 2). Відсадок залишаю частково не засипаним грунтом, а саме на вузлах пагонів і найближчих нижніх. А нарізані Г-подібні саджанці висаджую з вертикальним розташуванням дворічної лози. Пагони, які виростуть після садіння саджанця, в разі потреби легше пригинати на зиму до землі. Кущі зручно формувати як однобічний кордон.

Незручність способу — у потребі несуцільного засипання відсадків землею. Цьому можна зарадити, обмотавши не призначені для укорінення частини лози поліетиленовою стрічкою. Плівку намотую нещільно. Під нею у грунті коріння теж утворюється, але незначне, яке видаляю (катарую) під час садіння. Обмотую плівкою частини лози після досягнення пагонами довжини 20—25 см, кладу лозу у борозну до 10 см глибиною, пришпилюю і засипаю грунтом суцільно.

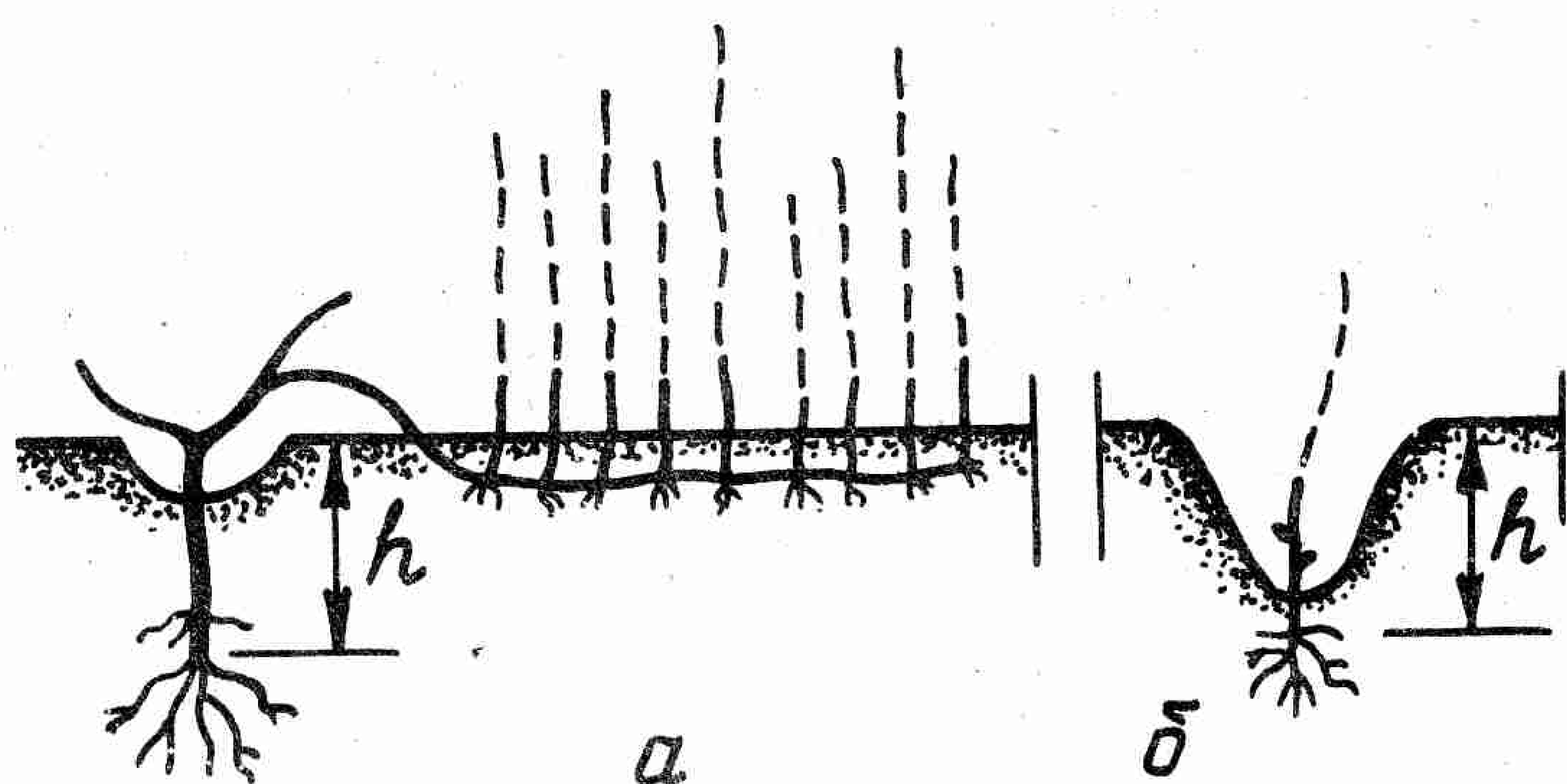

Рис. 1. Китайська відсадка: а — схема отримання відсадків; б — садіння саджанця; h — глибина садіння.

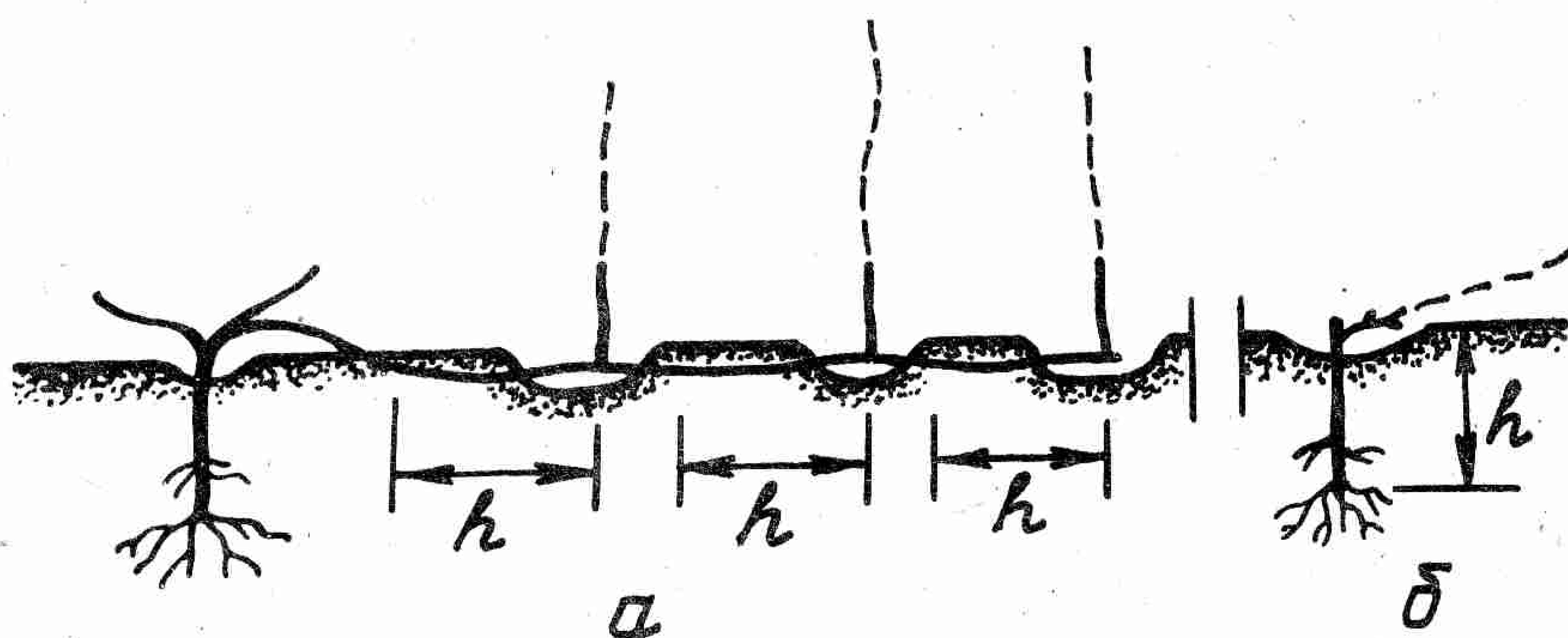

Рис. 2. Українська відсадка: а — схема отримання відсадків; б — садіння саджанця; h — глибина садіння.

Л. С. Шугін,
310098, Харків-98,
вул. Старо-Кримська, 11

Словничок виноградаря

Живець (чубук) — частина однорічної лози, яка призначена для вегетативного розмноження виноградної рослини.

Зимостійкість винограду — здатність протистояти комплексу несприятливих зимових умов: морозам, висушуванню, випріванню, розвитку некрозу тощо.

Ізабельні сорти — велика група гібридів, отриманих в результаті схрещування американських сортів з європейськими (Ізабелла, Лідія, Російський конкорд, Ноа, Металевий та ін.). Мають високу стійкість до хвороб і морозу, але значно поступаються європейським та азіатським сортам за якістю ягід. Однією з ознак для розпізнавання ізабельних сортів є наявність вусиків на кожному вузлі зеленого пагона (на відміну від європейських сортів, у котрих кожний третій вузол без вусика).

Ізюм — сушений виноград, який отримують з ягід безнасінних сортів (в основному азіатських).

Калюс — рослинна тканина, що утворюється на поверхні ран в результаті поділу найближчих живих клітин. Буває у вигляді тонкого шару або напливу. Роль калюса: сприяє загоюванню рани, забезпечує зростання підщепи з прищепою при щепленні винограду.

Катавлак — відсаджування кущем. Кущ укладають у землю на глибину 45—50 см, а частину його пагонів використовують для утворення одного або кількох нових кущів. Застосовують для омолоджування кущів, зміни напрямку рядів та густоти насадження або ширини міжрядь тощо. Це — один з найкращих способів реконструкції виноградника.

Катарування — видалення поверхневих (росяних) коренів на підземному штамбі виноградного куща до глибини 15—20 см. Рослину обережно обкопують, роблячи ямку, а затим коріння видаляють гострим ножем біля самого штамбу, не залишаючи пеньків. Проводять весною або восени. Перші 3—4 роки після садіння куща катарування обов'язкове, бо сприяє кращому утворенню п'яткових (основних) коренів, знижує вірогідність підмерзання або висихання кореневої системи.

Китайський відсадок — спосіб вегетативного розмноження винограду важкоукорінюваних дефіцитних сортів. Однорічну лозу укладають в канавку глибиною 20—25 см і прикривають пухким вологим ґрунтом шаром 3—5 см. У міру росту пагонів з вічок прикритої лози грунт підсипають. Восени відсадки викопують і розрізують на саджанці. Кущ при цьому дуже виснажується, тому його не слід навантажувати.

Кишмиш. 1. Група сортів винограду з безнасінними ягодами. 2. Назва сушеної продукції винограду, виготовленої з безнасінних сортів.

Кільчування — агротехнічний захід, який прискорює утворення кореневих зачатків на нижній частині чубука і водночас затримує розпускання вічок у верхній його частині. Нижній кінець чубука піддають впливу температури плюс 26—28°С при вологості 85—90%, а верхній кінець у цей час перебуває в середовищі з температурою 0—5°С. Кільчування можна робити в парнику, в ящику з електрообігрівом тощо. Строк — за 2—3 тижні до садіння чубуків.

Кліщі — шкідники винограду. Найбільш шкодочинні — виноградний павутинний (зудень) і виноградний повстистий. Поширюються вітром та з садивним матеріалом. Пошкоджені кліщами листки мають гали, випуклі на поверхню листка.

Клон — гілка, відсадок із спадково підсиленими позитивними чи негативними ознаками якості, стійкості, урожайності тощо в межах одного сорту. Під час створення нового сорту обов'язково проводять клоновий відбір.

Клонова селекція — спосіб виявлення кращих рослин з метою поліпшення сорту. З 1000 плодоносних кущів одного сорту відбирають 50 кращих, лозу їх ріжуть на живці, садять і після початку плодоношення знову відбирають 2—3 найкращих. Ці рослини на 50—100% стійкіші й урожайніші, ніж до відбору.

Комплексна стійкість — одночасна стійкість сорту до кількох факторів (мороз, хвороби, шкідники та ін.). Закладаючи новий виноградник, слід віддавати перевагу сортам з підвищеною морозостійкістю, котрі не потребують укриття кущів на зиму, та з підвищеною стійкістю до хвороб. Стійкість оцінюється за 5-бальною шкалою.

Комплексні добрива — мінеральні добрива, які містять кілька елементів живлення у відповідному співвідношенні (нітрофоска, нітроамофоска, карбоамофоска та ін.).

Компости — добрива, отримані в результаті розкладання різних органічних речовин під впливом діяльності мікроорганізмів. Не рекомендується компостувати відходи виноградних кущів — лозу, пагони, пасинки, листя, грона тощо, бо збудники більшості хвороб винограду не гинуть в компостній купі.

Копулювання — спосіб щеплення, який застосовують за однакової товщини лози підщепи і прищепи. На підщепі і прищепі роблять однакові за величиною косі зрізи довжиною 2—2,5 см, прикладають їхні поверхні одна до одної так, щоб співпали камбіальні шари, і щільно обмотують клейкою ізоляційною стрічкою. Поліпшене копулювання — коли прищепу і підщепу з'єднують за допомогою язичків.

Кореневий чохлик — конусоподібний ковпачок, що закриває та захищає ніжні клітини кінчика білого всмоктуючого корінця. Він гострий і твердий, жовтого кольору.

Квітник

Фікус

Фікус з родини тутових, налічує понад 600 видів. Його батьківщина — тропічна Азія. Більшість видів — вічнозелені дерева й кущі. Листки чергові, різноманітні за формою і розміром, звичайно щільні, шкірясті, часто блискучі, суцільнокраї чи виїмчасті, овальні, видовженоовальні, ліроподібні, трикутні, ромбічні, серцевидні, завдовжки 1,5—80 см. Квітки різностатеві. В одному суцвітті розміщені тичинкові й маточні квітки. Суцвіття часто приймають за плоди — це порожнисті округлі чи грушовидні утворення, схожі на ягоду, з одворотом вгорі, через який проникає комаха-запилювач.

Хоча різновидів цієї рослини багато, хочу розповісти про фікус еластичний, бо вирощую у себе вдома його вже 6 років. Це дуже поширена кімнатна рослина. Молоді листки на верхівці пагонів трубчасто закручені у червонуватих прилистках, після розгортання еліптичні, великі, до 20 см завдовжки й 8—10 см завширшки, шкірясті, зверху глянцюваті, темно-зелені, знизу матово-зелені з випнутою середньою жилкою.

Розмножують живцями, рідше насінням. У першому випадку з фікуса зрізують верхівки і бічні пагони з однією брунькою, шматочком стебла, одним листком. Молочний сік, що виділяється при цьому, витирають або ж видаляють після затвердіння. Висаджують у 6—7-сантиметрові горщики на глибину 1 см. Листок згортають у трубку й підв'язують до кілочка, який вставляють у трубку. За температури 25—26°С живці укорінюються протягом 1—1,5 місяця. Догляд за ними полягає в обприскуванні й підтриманні належної вологості субстрату. В домашніх умовах живці також можна укорінювати у посудині з водою.

Укорінені живці так само висаджують у 7-сантиметрові горщики в грунтову суміш з рівних частин дернової, перегнійної, торфової землі й піску. Рослини двічі на місяць підживлюють гноївкою. Через 4—5 міс., коли коріння обплете грудку землі, пересаджують у 9—11-сантиметрові горщики. Грунтову суміш готують з рівних частин торфової, листяної, дернової землі й піску pH 5—7.

Догляд простий: поливання, обприскування, підживлення, притінення влітку в яскраві сонячні дні. Взимку рослини утримують вдень за температури 14—16°С, уночі — 12—14°С. До 5-річного віку їх пересаджують щороку, а потім у міру потреби. На дно горщиків чи діжки під грунтову суміш кладуть дренаж, щоб не застоювалася вода, що призводить до загнивання коренів.

Пересаджені рослини одразу рясно поливають. Потім протягом двох тижнів дуже обережно, але часто обприскують крону.

Після обрізування рослини легко відновлюються. Утримують їх у світлих приміщеннях за температури 18—20°С, вони не терплять протягів і холодного повітря. Листя фікусів слід регулярно обмивати та обприскувати водою.

Часом фікус у кімнаті, особливо восени або взимку, починає скидати здорові зелені листки. Найчастіше це буває наслідком надмірного поливу, тому його іноді замінюють обприскуванням.

Коли захворіє коріння, на листках з'являються коричневі плями. Рослини одразу ж треба пересадити у свіжий грунт, всі уражені корені обрізати, а рани притрусити подрібненим деревним вугіллям. Використовують ці рослини для озеленення приміщень.

Тетяна Єжова,
м. Київ

Кімнатна папороть

У «ДСГ» № 5 за 1994 р. М. К. Косенко з м. Золотоноші просить поділитися досвідом вирощування адіантума «венерине волосся». Вже п'ятий рік я вирощую цю гарну рослину. Це дуже витончений трав'янистий багаторічник з повзучим лускоподібним кореневищем. Листя пір'ясте до 30 см завдовжки, з численними яскраво-зеленими ніжними кленоподібними сегментами на чорних блискучих черешках. Ажурне листя ще називають вайями.

У природі адіантум зустрічається у тропіках і субтропіках Європи та Азії і в Південній Африці. Річний цикл у нього не виражений. Рослину обов'язково треба притіняти від прямих сонячних променів, краще розмістити її у глибині кімнати. Треба постійно стежити, щоб ніколи не пересихала земляна грудка у горщику. Незалежно від пори року рослину регулярно поливають, влітку рясно, але пам'ятайте, що вода у горщиках не повинна застоюватися. Для збереження декоративності адіантум необхідно збризкувати водою, бо він любить вологе повітря.

Розмножується адіантум поділом куща, відростками, спорами. Найкращою для нього є суміш, до складу якої входить дві частини листкової землі і по одній частині торфового грунту, сухого коров'ячого гною та крупного піску або гравію для доступу повітря до коріння. Перед та після пересаджування рясно підливають воду, щоб не зав'яли молоді листочки. Пересаджувати рослину треба з грудкою землі, щоб вона після цього не дуже хворіла. Влітку необхідно підживлювати розчином азотних добрив (0,5 г на 1 л води). Від шкідників адіантум можна обприскувати слабким настоєм тютюну.

А. Я. Крамарчук,
квітникар-любитель,
290055, м. Львів, вул. Суботівська, 7, а/с № 4350

Від квасолі до сосни

Хочу поділитися з читачами інформацією, яка мене дуже зацікавила.

Квасоля. Чай (настій) з лушпиння жовтих сортів корисний від водянки, хвороб нирок та сечових каналів (уретрит, цистит), при накопиченні в організмі сечових кислот, піску в нирках, ревматизмі, подагрі. 2 ст. ложки подрібненого лушпиння квасолі залити 0,5 л окропу, настояти в термосі ніч, випити за 4—6 разів протягом дня.

Петрушка. Хворим на простатит радять таке лікування. Половину чайної ложки насіння петрушки розтирають, заливають двома склянками перевареної води кімнатної температури, настоюють 8 год і п'ють по 2—3 столові ложки кожні дві години. Корінь рослини теж використовують від простатиту, а також циститу, подагри.

Сосна. Свіжі молоді зелені шишки дуже корисні від простуди, бронхіту. Подрібнити їх і залити горілкою у співвідношенні 1:2. Вживають по чайній ложці тричі на день. З бруньок та зелених шишок можна робити інгаляції.

Береза. Молоді березові листки п'ють, як чай, щоб посилити виведення з організму сечової кислоти, хлорних та натрієвих солей.

Груша. Від гнійних процесів у сечових шляхах (бактеріодурії) 2 столові ложки сухих або сирих листків груші, бажано дикої, заливають 0,5 л окропу, настоюють і п'ють по півсклянки 3—4 рази на день.

Кінський каштан (гіркокаштан). Свіжий сік з квіток (по 25—30 крапель на 1 ст. ложку води) приймають двічі на день при верикозі та напуханні гемороїдальних шишок. У початкових стадіях хвороби швидко виліковуються.

Ці рослини ростуть всюди в Україні, тому скористатись ними може кожний. Шкоди від них, якщо дотримуватись дозування, не буде.

О. Грогуль,
287020, Вінницька обл.,
м. Козятин, вул. Мічуріна, 18, кв. 27

...понад 100 сортів помідорів: Альфа, Агата, Альонушка, Білосніжка, Білецький, Надранні, Морквяні, Трюффе прекос — ранні; Цукровий бізон, Гігант-ліана; До сніданку, Гіганти 5, 10, Імператор Ху-фу, Американський, Сибірський велетні, Квадрат, Космонавт Волков, Полярні, Волове серце, Аркашин, Самі кращі — гіганти; Слива, Де Барао, Червона шапочка, Крон-принц, Крос — сливоподібні; Золота оперета, Золотий горіх, Золота куля, Мандарин, Лимонні, Апельсин, Лікувальні, Китайські, Екстра, Хурма, Гібрид 473 — жовтоплідні; Голова негра, Чорний принц, Антоніна, Чорний айсберг, Негритянка — чорні; Гібриди Тарасенка 1, 2, 3, 6, 10, Ювілейний Тарасенка, а також білі, фіолетові, зелені, коричневі, перцеподібні, грушовидні, виноградні. Огірків: Фенікс, Далекосхідний-27, Парад та інші. Комплект із 10 сортів різнокольорових махрових айстр. Надсилаю каталог. Щоб його одержати, надсилайте підписаний конверт.

Ткач Володимир Володимирович,
283427, Тернопільська обл.,
Теребовлянський р-н, с. Багатківці

...гладіолуси понад сто сортів.

Валентин Сергійович Фортунатов,
349940, Луганська обл.,
Сєверодонецьк, вул. Гагаріна, 41, кв. 12

...продаю зааненських кіз.

Наталка Степанівна Нестеровська,
314011, м. Полтава, вул. Леваневського, 3, кв. 29

...квітникарям-любителям передоплатою надсилаю колекції високодекоративних гофрованих сортів гладіолусів. До колекції входить 10 сортів всіх кольорів по 3 цибулини кожного сорту. Оплата в купонах, еквівалентна 5 доларам США. Гарантується сортова чистота та здоровий садивний матеріал. Гладіолусознавці-спеціалісти мають можливість замовити каталог з новинками та чемпіонами спеціалізованих виставок.

Ігор Ярославович Хорош,
282008, Тернопіль-8, а/с 548

...насіння різнокольорових, екзотичних помідорів та інших культур.

О. В. Кухарчук,
266010, м. Рівне, вул. Дубенська, 44, кв. 102

...понад 150 сортів гладіолусів вітчизняної та зарубіжної селекції.

Віталій Панасович Смалюк,
245920, Сумська обл., Роменський р-н, с. Коржі

...насіння кімнатних помідорів, перцю, огірків, а також 70 сортів помідорів для городу. Підписаний конверт, замовлення надсилайте за адресою:

А. О. Залавський,
245520, Сумська обл., м. Охтирка, а/с 47

...насіння цукрової тростини, фенугреку, шавлії мускатної, тригонели, огірків, моркви (США).

О. Андрусів,
332719, Запорізька обл.,
Оріхівський р-н, с. Новоіванівка

...садивний матеріал чуфи.

В. С. Єлецький,
313750, Харківська обл., Зміївський р-н,
с. Комсомольське, вул. Дружби, 48/48

...поселю у сільській хаті порядних людей безкоштовно. Тел. 267-54-23 (у Києві).

...романовських овець: молодняк, а також дорослих маток.

Василь Іванович Стулика,
322620, Дніпродзержинськ
Дніпропетровської обл., вул. Одеська, 18

...насіння багатьох традиційних та окремих рідкісних овочевих культур. Гарантуємо відповідь всім, хто надішле заадресований конверт.

О. П. Макаренко, В. К. Марцалов,
332700, Запорізька обл.,
м. Оріхів-2, а/с № 1 «Тандем»

...насіння великоквіткових айстр, гербери садової, огірків Фенікс, Парад, суниці безвусої.

Юрій Дмитрович Чмир,
290024, Львів, вул. Зустрічна, 2, кв. 1

...можу порадити, допомогти, позбутися різних явищ, які відбуваються у вашому домі, у вашій родині. Наприклад — говорячий внутрішній голос, що говорить, стук, крик, ходіння домового, непояснені явища, які ви спостерігаєте вдень та вночі під час сну, а також сни, які вас турбують, почуття небажання жити, страх, туга, страждання, пелена перед очима. Знімання причини (порчі), зглазу, «младенчеського», виливання воском, викачування яйцем. А також формули для талісманів: на вдачу, для миру в домі, від ворожби. Для одержання допомоги, поради, ви повинні описати все досконально та надіслати листа за адресою, яка зазначена нижче. Бажаючі придбати садивний матеріал тюльпанів зарубіжної селекції (любительської) різних кольорів: чорних, білих, бахромчастих, трояндоподібних, лілієподібних, пізнього та раннього цвітіння. Надсилаю у невеликій кількості. Розрахунок після отримання садивного матеріалу. Я вам довіряю. Можливий обмін на інші готунки. Для ознайомлення надсилаю прейскурант. Вкладіть конверт з підписаною зворотною адресою.

Богдан Васильович Барна,
332530, Запорізька обл.,
м. Токмак, вул. Прикордонна, 14

...насіння помідорів 80 сортів — Де Барао, Койт, Субарктика, Чіполіно, Хурма, Яблунька Росії, Ювілейний, Лимон-ліана, Лон, Кіпер (довгозберігаючі), Хурми; огірків, перцю, гарбузів тощо, а також саджанці суниці Зенга-Зенгана і смородини Минай Шмирьов та ін. Для отримання каталогу вкладайте підписаний конверт.

Тереза Петрик,
285070, Івано-Франківська обл.,
Тлумацький р-н, с. Локітка

Відомий цілитель М. Ю. Пічний надсилає поштою добірки на лікування хвороб: радикуліт, артрит, остеохондроз, псоріаз, лишай, екзема, алкоголізм, імпотенція, неплідність, камені в печінці, нирках, нетримання сечі та інші. Добірка на одну хворобу — 20 тис. (двадцять тисяч) крб. Квитанцію на переказ та перелік хвороб надсилайте в листі за адресою.

Микола Юхимович Пічний,
317101, м. Кіровоград, п/в Першозванівка, 94

...садивний матеріал тюльпанів — більш як 100 найновіших високодекоративних сортів (у тому числі 30 бахромчастих), нарцисів, гіацинтів, декоративної цибулі та інших дрібноцибулинних.

На замовлення висилаю каталог. Для відповіді надсилайте конверт.

Анастасія Іванівна Базильчук,
253156, Київ-156, Мілютенка, 28, кв. 199.

...перспективну технологію бджільництва для створення сімей-велетнів (сімей-медовиків), яка дає змогу зібрати за сезон до 100 кг меду на таку сім'ю і збільшити кількість сімей на пасіці на 50%. Вкладайте конверт із зворотною адресою. Весною 1995 року відводки бджолиних сімей.

Володимир Віталійович,
286001, м. Вінниця, вул. І. Бевза, 36, кв. 89

...молодняк японських перепелів.

Іван Трохимович Сененков,
255201, Київська обл., Києво-Святошинський р-н,
с. Горенка, вул. Київська, 190, тел. по Киеву 8-298-595-18,
з інших міст 8-04498-595-18

ЯКИМ БУТИ ВАШОМУ БУДИНКУ?

Індивідуальне житлове будівництво в Україні має давнє і глибоке коріння. Будівництво «для себе», «на власне замовлення» практично ніколи не припинялося, хоча певні законодавчі акти у минулому значно обмежували його, витісняючи на узбіччя архітектурного процесу, позбавляючи найважливішого — безпосереднього контакту між замовником (тим, хто знає, «що» потрібно) і архітектором (тим, хто знає, «як» це здійснити). До того ж деякі будівельні нормативи пов'язували руки архітектору, змушуючи вирішувати не стільки «як», скільки «що можна».

Залишений напризволяще, не маючи змоги порадитись із професіоналом, індивідуальний замовник починає працювати в тому невеличкому інформаційному полі, що йому доступне: по-перше, житлові будинки в його довкіллі, по-друге — щось, десь, колись випадково побачене.

Перше — це вплив місцевих, регіональних традицій. Та традиції в народному будівництві йдуть довгим шляхом проб і помилок, навмання відшукують найбільш цікаві і придатні вирішення. Участь професіонала, який свідомо оперує з матеріалом, набагато прискорила б цей процес, але...

Друге — орієнтація на середньоєвропейський будинок. Та інформації обмаль, а там свої традиції, свої умови. І тут участь професіонала, який інформацію має і вміє оперувати нею, допомогла б, проте знову ж таки «але...»

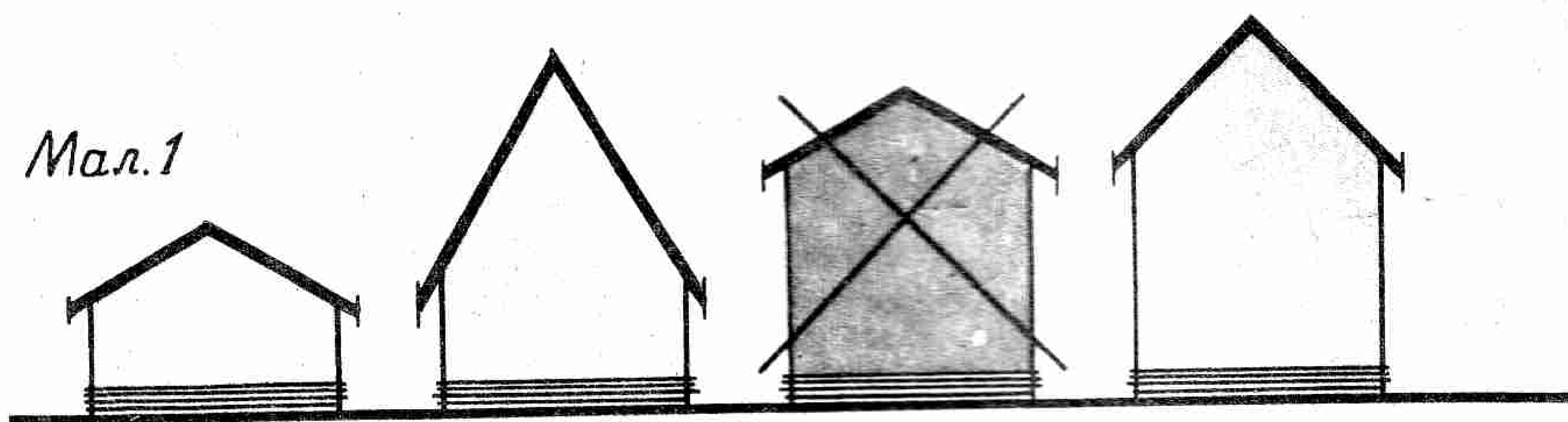
Не маючи змоги дати індивідуальному замовнику якісь конкретні поради (це можливо лише при особистому контакті, з урахуванням його потреб і смаку, матеріальних можливостей тощо), можна лише звернути його увагу на певні закономірності, які, можливо, йому вдасться врахувати.

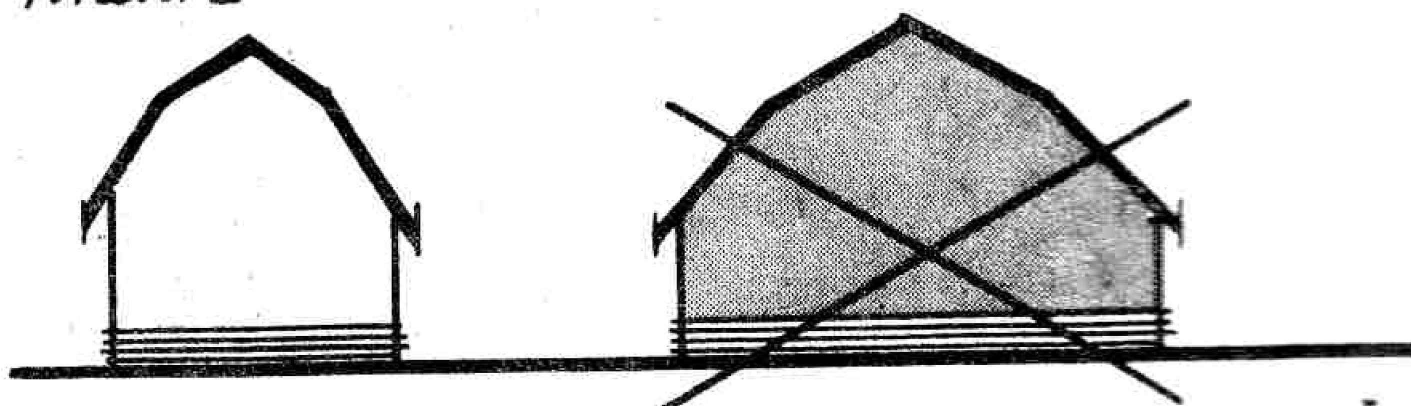
Не будемо вести мову про розміщення житлового будинку і господарських споруд на ділянці — це тема окремої розмови. Обминемо такі вирішення окремих вузлів і деталей — ганок чи засклена веранда, обрамлення віконних прорізів чи тинькування стіни, бо це дуже конкретні питання, що практично мають безліч відповідей. Зупинимося лише на об'ємно-просторовій структурі будинку або співвідношенні довжини, ширини та висоти самого будинку і його окремих частин.

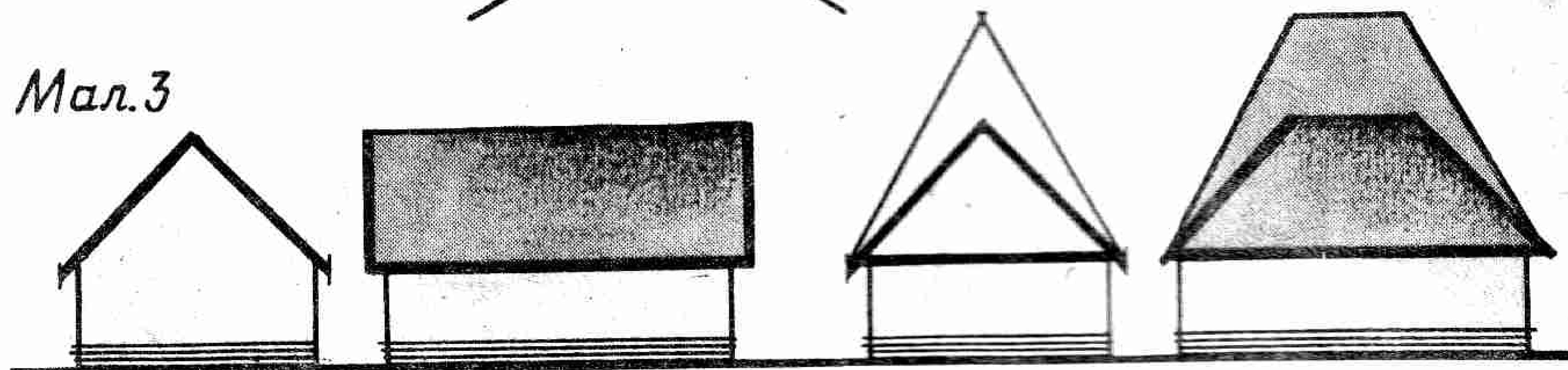
Насамперед звернімо увагу на співвідношення висоти стіни і даху. Дах в індивідуальному будинку, його форма, величина, матеріал мають величезне, якщо не першорядне значення. Висота даху значною мірою залежить від типу будинку. Три основних, найбільш поширених типи — одноповерховий, мансардний, двоповерховий. З їхньої внутрішньої структури випливає і висота стін, а от висоту даху можна вибрати (рис. 1).

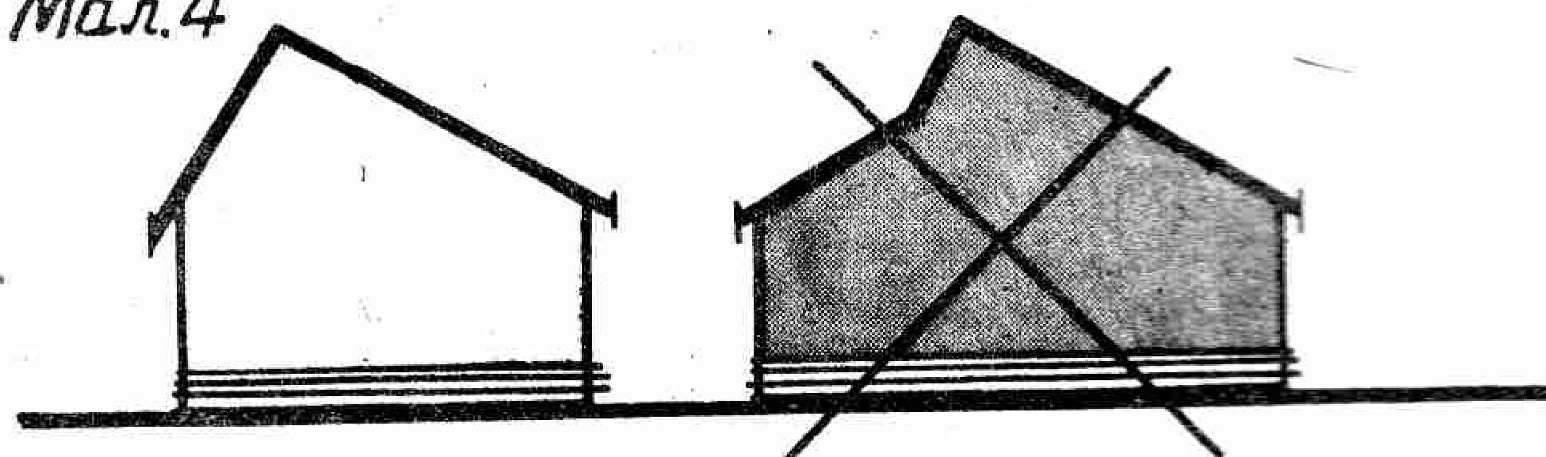
Необхідно, щоб висота даху була принаймні не менша висоти стіни. Інакше будинок матиме незавершений вигляд, особливо при значній довжині стіни. Найбільш виразний, енергійний, якщо можна так сказати, образ має мансардний будинок. У двоповерховому будинку кут нахилу даху має бути не менш як 45°С, в одноповерховому він може бути і меншим, але не занадто, аби дах «не зник» з поля зору.

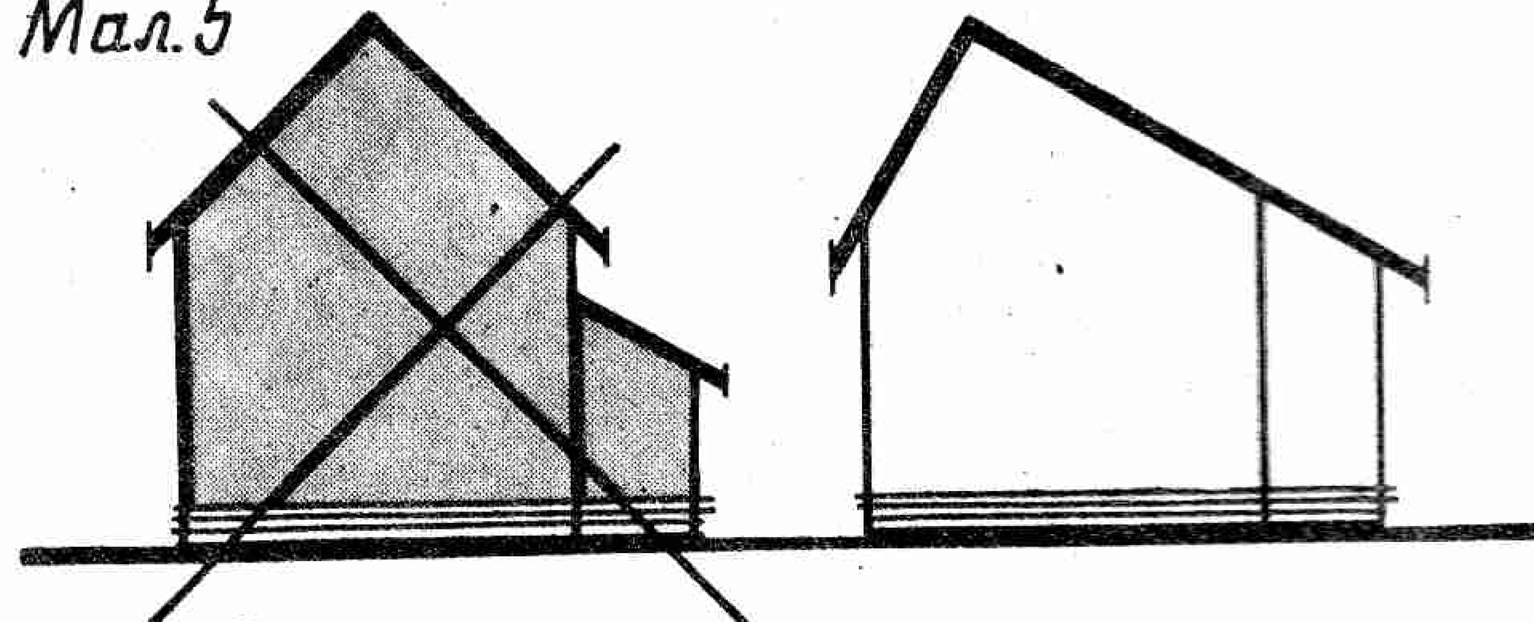
Одразу ж кілька слів про так звані «мансардні» дахи, що мають ламану лінію покрівлі (рис. 2). Такий тип даху прийнятний у будинках з відносно вузьким (8—9 м) фасадом. Коли ширина фасаду

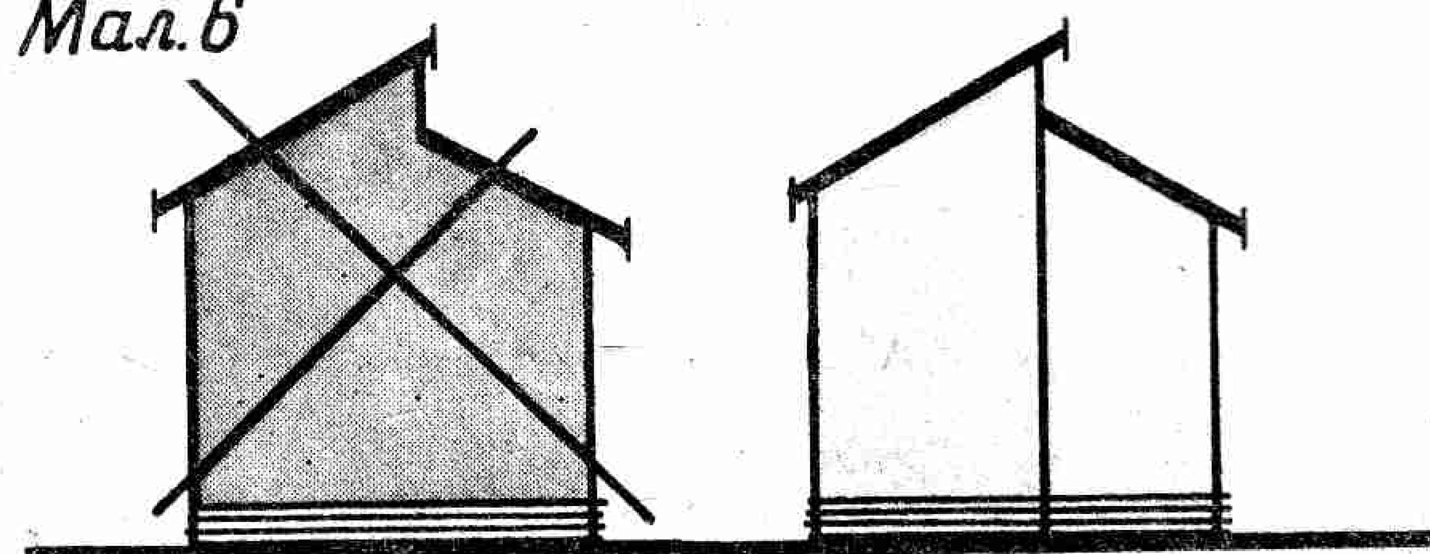

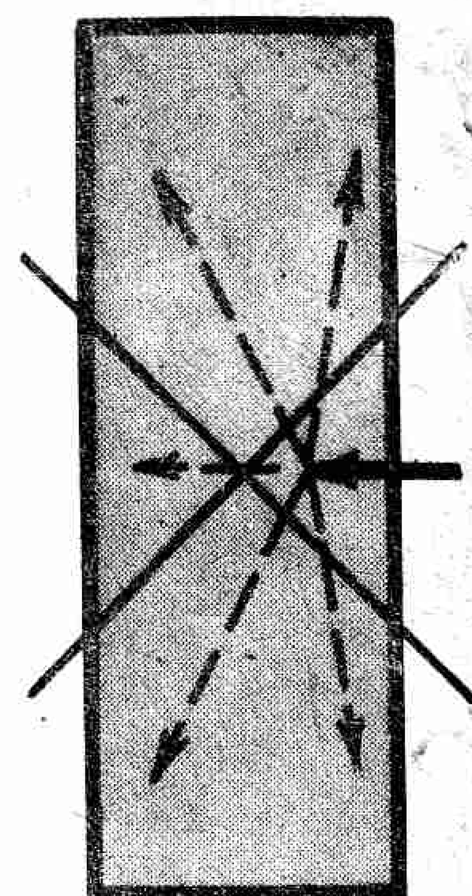

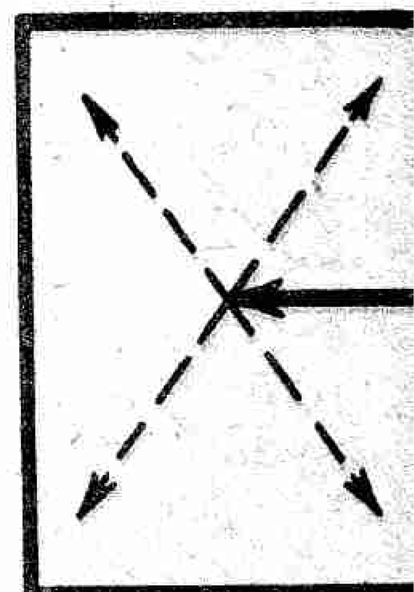

більша, будинок з мансардним дахом справляє враження присадкуватого, такого, що начебто розповзається. В цих випадках мансардний дах недоцільний.

В індивідуальному будівництві використовують здебільшого дво- і чотирисхилі дахи (рис. 3). Коли дах двосхилий, будинок може мати фронтон, що надає йому значущого, представницького вигляду. У будинку без фронтону більш затишний, «домашній» вигляд. Якщо забудовник бажає мати будинок із чотирисхилим дахом, але більш імпозантний, слід збільшити висоту даху.

Нерідко зустрічаються будинки з нерівними схилами (рис. 4). Це надає будинку певного динамізму, оригінального вигляду. Але ускладнення форми даху (скажімо, прибудова веранди) може зруйнувати всі позитивні якості такої об'ємно-просторової композиції.

Взагалі додаткові елементи, що з'являються поряд з основним об'ємом будинку (веранди, гаражі тощо), повинні бути з ним органічно пов'язані. Інакше складається не найкраще враження: ніби спочатку споруджено будинок, потім до нього щось прибудували, потім ще щось... словом, вигляд будівництва, що ніколи не закінчується (рис. 5).

Останнім часом зустрічаються двосхилі дахи з перепадом (рис. 6). Такий складний за малюнком дах вимагає і складніших об'єму будинку та плану. В іншому випадку складається враження недостатньо продуманого рішення.

Взагалі форма плану будинку має дуже велике значення для об'ємно-просторової композиції, але випливає вона головним чином із внутрішньої структури (кількість кімнат, допоміжних приміщень, характер інженерного обладнання тощо).

І все ж можна зазначити, що найкраща основа для показного будинку — співвідношення сторін приблизно 2 до 3. Зрозуміло, якщо інше не продиктоване містобудівними вимогами. Більш видовжені форми суттєво ускладнюють планувальні рішення, а близькі до квадрата ускладнюють рішення об'ємно-просторове, бо всі фасади матимуть однакові пропорції (рис. 7).

Сказане вище є лише невеликою частиною проблем проектування індивідуальних житлових будинків. До того ж використання різноманітних архітектурних деталей, якот, скажімо, слухові вікна, пілястри чи характерні перемички вікон, можуть або значно підсилити вдале рішення, або повністю його зруйнувати.

Ю. А. Косенко,
кандидат архітектури

Ви вибрали корову чорно-рябої породи

У вашому дворі з'явилась годувальниця сім'ї — корова чорно-рябої породи. Ваш вибір — правильний, бо це найпопулярніша молочна порода, яка найщедріше оплачує турботи господаря. Створена вона схрещуванням місцевої худоби різних зон України з плідниками остфризької та деяких інших порід голландського походження. В Україні її розводять, в основному, в західних областях, а також навколо промислових міст.

Тварини цієї породи завжди чорнорябої масті. Здебільшого вони мають видовжену голову, тонку шию, рівні холку, спину й поперек, широкий, високий тулуб, глибоку й помірну широку грудну клітку, добре розвинену середню третину тулуба. Ноги міцні, правильно поставлені, вим'я — велике, дійки добре сформовані. Будова тіла, молочна продуктивність і жирність молока чорно-рябої худоби великою мірою залежать від якості вихідних місцевих порід, з якими схрещували остфризьких і голландських плідників, умов утримання і особливо якості та кількості кормів, рівня господарювання.

У Львівській, Рівненській, Волинській, Хмельницькій та інших областях чорно-ряба порода сформувалася внаслідок схрещування місцевої худоби із завезеними наприкінці XIX століття бугаями різних відрідь (ольденбурзького, фризького, остфризького) голландської породи. Жива маса дорослих корів — 470—550 кг, бугаїв — 900—1000, новонароджених телят — 33—40 кг, тварини добре пристосовані до машинного доїння. Надої молока у середньому становлять 3700—4200 кг за лактацію, його жирність 3,5—3,7%. Корови-рекордистки дають за лактацію понад 17 тис. кілограмів молока жирністю до 4,2%.

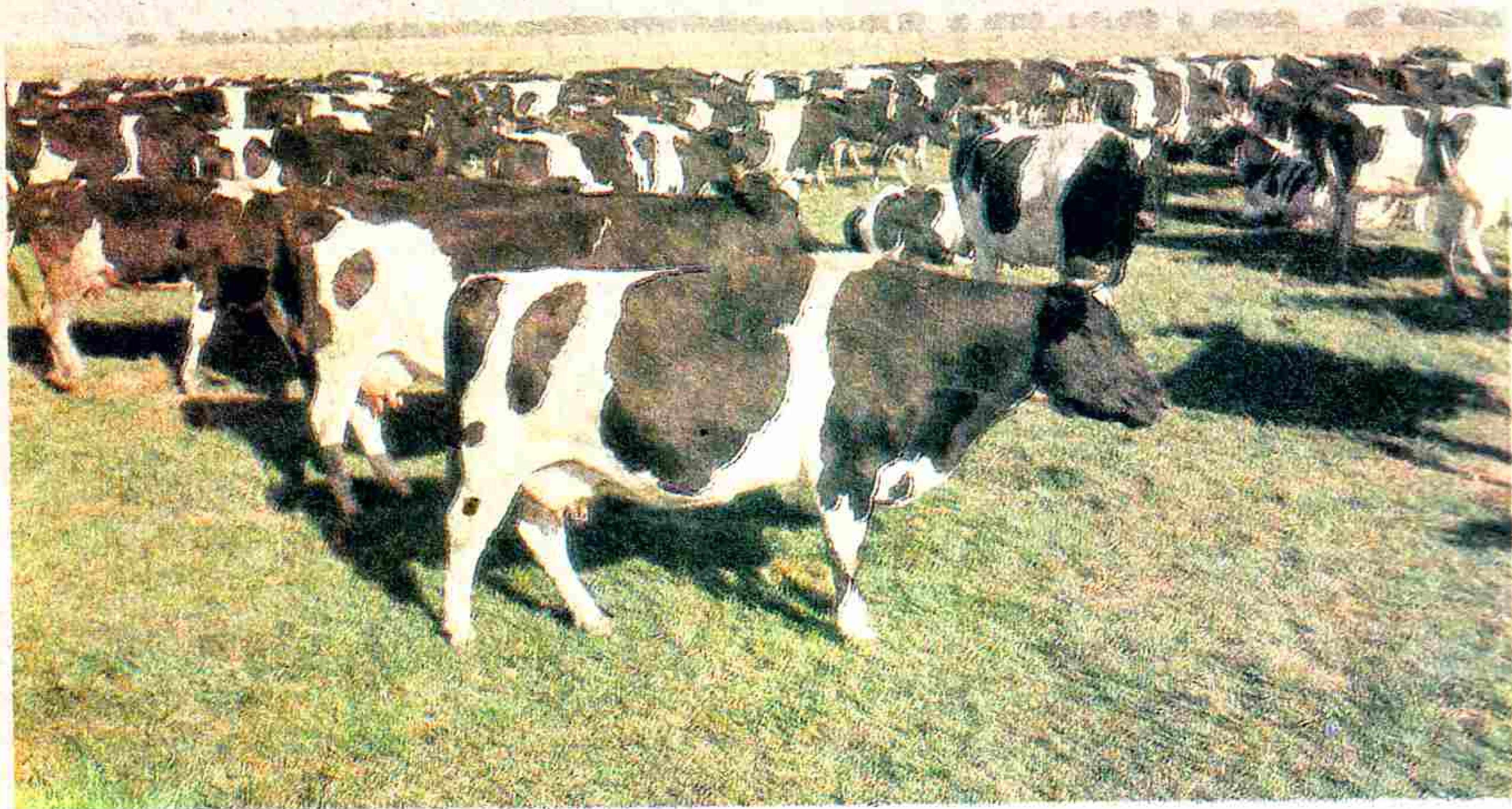
Головна продукція, заради якої розводять чорно-рябих корів,— молоко. Воно містить у середньому 12,5% сухої речовини, яка складається з молочного жиру — 3,6%, білка — 3,3%, молочного цукру — 4,6%, близько 1% мінеральних речовин, ферментів, гормонів, пігментів, жирота водорозчинних вітамінів, решта — вода. Основні компоненти нормального молока засвоюються організмом людини до 98%. На його склад, смакові якості та інші властивості впливають період лактації, порода, вік тварини, сезон року, клімат, техніка і разовість доїння, стан здоров'я тварини.

Лактація корови (час від отелення до повного запуску) поділяється (умовно) на три періоди: молозивний — 5—10 днів, секреція нормального молока — в середньому 280, період запуску — 10—15 днів. Найбільше змінюється якість молока в молозивний період і під час запуску. Протягом 5—10 днів після отелення тварина виробляє молозиво, яке має інтенсивно-жовтий колір через наявність значної кількості каротину, зернисту, в'язку консистенцію та солонуватий присмак. У перший, другий, третій день після отелення воно — незамінний продукт для новонародженого теляти, оскільки формує його стійкість до інфекційних хвороб. У молозиві в середньому міститься від 25 до 33% сухої речовини, в якій білків до 15, глобулінів та альбумінів — 4, казеїну — 2—4, мінеральних речовин — 1,3%, багато жиророзчинних вітамінів і ферментів. Воно має високу кислотність, сприяє звільненню кишечника новонародженого від першородного калу. Знаючи цінність молозива, добрий господар завжди подбає, щоб у перші дні життя теля пило його досхочу. Нормальне молоко тварина починає виробляти на 7—10-й день після отелення. Протягом 2—5 місяців лактації воно має мінімальний вміст жиру і білка, потім поступово їхня кількість зростає. За 10—15 днів перед запуском у ньому значно підвищується вміст жиру, білка, мінеральних речовин, знижується кислотність.

Корова, яка телиться у зимововесняний та осінньо-зимовий періоди, дає найбільше молока. У перші три місяці надої поступово зростають, протягом 4—6 місяців стабілізуються, під кінець лактації знижуються.

Разовість доїння протягом доби не впливає на рівень секреції молока. Корова без шкоди для здоров'я може нагромаджувати у вим'ї молоко протягом 12—16 годин. Але доїти її треба до початку наростання тиску в альвеолах. Тому проміжок між доїннями повинен бути не менше 5 і не більше 16 год. Варто пам'ятати, що чим менше заповнене вим'я молоком, тим важче його видоїти.

Як же одержати чисте, якісне молоко? За півгодини до доїння необхідно почистити корову, потім стійло, прибрати гній, провітрити приміщення. Якщо не привчили корову до годівлі після доїння (що найкраще), то перед ним можна дати зелену масу, вологу мішанку, пійло з концентрованих кормів. Ні в якому разі не згодовуйте корми, що мають сильний

запах або здіймають пил, бо видоєне молоко активно вбирає усі запахи, засмічується. Чисте молоко можна одержати лише від чистої корови, в якої здорове вим'я, в чистому стійлі, приміщенні, використовуючи чистий посуд, воду, інвентар, працюючи вимитими з милом руками. Готуючись до доїння, хвіст прив'язують до задньої ноги трохи вище скакального суглоба, що запобігає забрудненню молока. Вим'я і забруднені місця на задніх ногах швидко обмивають теплою водою (40—45°C), у якій розчинено будь-який дезинфікуючий засіб (наприклад, на відро води 50 г однохлористого йоду або 10 г хлораміну). Обмите вим'я зразу ж витирають сухим і обов'язково чистим рушником.

Неспокійних корів перед початком доїння триножать. Причиною неспокою тварини може бути грубе поводження з нею, переляк, укуси мух, захворювання вим'я, поява на дійках виразок, тріщин, бородавок тощо. Готувати вим'я до доїння слід швидко, не більше хвилини. За цей проміжок часу необхідно його обмити, витерти, зробити масаж і здоїти перші порції молока в окремий посуд, щоб переконатись у його якості, зменшити мікробну забрудненість.

Короткий, але енергійний підготовчий масаж забезпечить повніше і швидке видоювання молока, особливо з верхніх часток молочної залози, де воно найжирніше. Масаж роблять обома руками. Обхоплюють праву половину вим'я і енергійно погладжують знизу вгору, потім згори вниз, потім так само масажують ліву половину і дійки. Тривалість масажу — до 30 секунд залежно від особливостей вим'я корови, періоду лактації. Коли тварина припустила молоко (набрякли дійки), її починають швидко доїти, оскільки молоковіддача триває у більшості тварин до 6 хв, за які господар може видоїти до 85% молока. Решта його залишається у вим'ї, навіть тоді, коли ретельно масажують і видоюють.

Завершуючи доїння, роблять прикінцевий масаж. Праві частки вим'я трохи піднімають вгору, потім кілька разів погладжують теплими руками згори вниз і здоюють молоко. Так само роблять з лівими частками. Після закінчення доїння дійки змащують вазеліном. Але не можна після доїння змащувати дійки молоком, це збільшує його мікробну забрудненість. Слід знати, що в міру зростання тривалості лактації необхідно інтенсивніше і довше масажувати вим'я.

У присадибних господарствах поширюється машинне доїння корів. Нині промисловість [illegible] пускає агрегат АІД-2, який працює від [illegible] і змінного струму напругою [illegible] ульсатор доїльного апарата встановлюють на 70—75 імпульсів за хвилину, що дає змогу видоювати за цей проміжок часу 1,5 л молока. Витрати електроенергії на одне доїння — не більше 0,1 кВт.

Придатність корів до машинного доїння неоднакова. Добра вона в тварин чорно-рябої породи. Доїти за допомогою апарата можна корову, яка має ванно- або чашоподібне, округле вим'я, циліндричні або злегка конічні дійки довжиною 5—9 см, діаметром у середній частині після доїння 2—3 см, відстань між передніми дійками 6—20 см, між задніми 6—14 см, від тулуба до підлоги 45—65 см. Привчають корову до доїльного апарата поступово. У перші три дні апарат не вмикають, а доять вручну. Потім його обережно надівають на дійки, звертаючи увагу на реакцію тварини і віддачу молока. Підготовка вим'я до машинного доїння така ж, як і до ручного. Не можна після доїння апаратом вручну додоювати, бо корова звикне і не буде видоюватись апаратом.

У холодну пору року доїльні стакани перед доїнням нагрівають у гарячій воді (45—50°C). Застосовуючи доїльний апарат, необхідно ретельно виконувати вимоги інструкції щодо догляду за ним та його експлуатації. Це вбереже вашу годувальницю від захворювань вим'я, сприятиме її високій продуктивності.

Доять корову кілька разів на добу (найчастіше два рази) залежно від величини надою, періоду лактації, можливостей господаря. Тварину з добовим надоєм понад 20 л бажано, особливо в перші 4 місяці лактації, доїти три рази.

Корова виробляє молоко лише після того, як дасть приплід. Тільна телиця за нормального розвитку у віці 25—30 міс. може народити теля. За правильного і бережливого утримання корова зберігає продуктивні якості до 15-річного віку і старше й щороку дає приплід, народжуючи, як правило, почергово бичків та теличок.

Осіменіння корови необхідно планувати так, щоб гарантувати одержання найбільшої кількості молока і мати можливість виростити молодняк у сприятливих погодних умовах, на дешевих і високоякісних кормах. Зважаючи на це, в північних районах України найдоцільніше осіменяти корову з травня по серпень, тоді отелення припадатиме на лютий — квітень. Після весняних отелень тварину необхідно додатково підгодовувати в зимові місяці, на які припадає середня й остання частина періоду тільності. Після осінніх отелень найвищі надої припадають на зимові місяці, потреба в кормах зростає, а їх у цей час може не вистачати. У південних районах України час для осіменіння можна вибирати й інший, оскільки коровам, що отелилися восени, у перший період лактації можна ефективно згодовувати пізні трави поукісних та пожнивних культур. В літні місяці одержувати телят скрізь невигідно, оскільки важко забезпечити рівномірну годівлю тварин, на приплід негативно впливає спека.

Тільну корову запускають за 50—60 днів до очікуваного отелення. Під час запуску зменшують кількість доїнь, тривалість та разовість годівлі, її рівень, виводячи спочатку з раціону соковиті корми, потім концентровані, іноді сіно замінюють соломою. Щодня стежать за станом молочної залози, в разі потреби здоюють раз на добу. Якщо виділення молока припиняється, поступово збільшують кількість корму в раціоні. У середньому сухостійній корові на 100 кг живої маси згодовують грубих кормів (в основному сіна) до 2,5 кг, коренебульбоплодів до 3 кг, концентрованих — до 1 кг, влітку дають досхочу зелені корми, а даванку концентратів зводять до мінімуму.

Годують тільну сухостійну корову 2—3 рази на добу, вдосталь забезпечують водою, мінеральними кормами. Особливо уважно слід стежити, щоб корми були доброякісні, інакше може статися аборт. За три дні до отелення поступово переводять корову на годівлю сіном, концкормами. У день отелення дають досхочу високоякісного сіна, два відра теплої підсоленої води. На другий і третій день до сіна додають 1—2 кг концентрованих кормів у вигляді пійла. В наступні дні до раціону поступово вводять інші доброякісні корми у таких кількостях, щоб на 10—15-й день після отелення корова одержувала повну норму.

Раціон для розтеленої корови складають з наявних кормів. На 100 кг живої маси згодовують до 2 кг грубих кормів, 10—15 кг соковитих. Якщо є сіно доброї якості, у другій половині лактації близько 30% грубих кормів можна замінити високоякісною соломою ярих культур. Дійній корові можна згодовувати до 20 кг за день кислого жому, до 5 кг цукрових буряків, до 10 кг митої сирої картоплі. Концентровані корми доцільно давати залежно від продуктивності. У перші 3—4 місяці даванку концентратів доводять до 0,4 кг на кілограм молока, потім поступово зменшують до 100 г,

водночас збільшуючи згодовування грубих і соковитих кормів. Дійна корова живою масою 500 кг з'їдає за день до 100 кг молодої трави, більш стиглої близько 60 кг. Годують високопродуктивну тварину 3—8 разів на добу залежно від якості та кількості корму в раціоні. Молочна корова повинна постійно мати вільний доступ до подрібненої кухонної солі, води, треба забезпечувати її фосфорними і кальцієвими мінеральними підгодівлями (не менше 80 г на добу).

Отже, ви дочекалися, що корова буде телитися. Що робити господарю? Перш за все за нормальних родів ваша допомога не потрібна. У новонародженого теляти очистіть чистим рушником ніс, рот, вуха від слизу. Якщо пуповина сама не відірвалася, переріжте її ножицями на відстані 10 см від живота теляти, вичавіть з пуповини кров, змочіть пуповину розчином йоду або марганцівкою, перев'яжіть чистим бинтом. Дайте корові облизати теля, обмийте та продезинфікуйте вим'я, особливо дійки, здійте перші порції молозива в окремий посуд, вилийте його в помиї. Через 1—1,5 год допоможіть новонародженому знайти дійку для ссання молозива. Дві доби не заважайте корові і теляті, залишіть його біля матері, щоб воно мало вільний доступ до свіжого, теплого, чистого молозива, яке саме споживатиме дрібними порціями і досхочу.

З третього дня теля можна перевести до клітки і підпускати до корови спочатку до доїння і після, потім лише перед доїнням. З сьомого дня привчайте його пити молоко з соски або відра. Для поліпшення травлення з 5—7-денного віку через годину після випоювання молока дайте теляті 1—2 л переваренoї води температурою 20—25°С, а з 2—3-тижневого віку привчайте до звичайної. Незбиране молоко теляті згодовуйте протягом не менше 2 міс. І тільки свіже, чисте й тепле (холодне підігрійте до 36—38°С). З другого місяця привчайте теля до збираного молока, випоюйте його не менше 2—3 місяців. Збиране молоко повинно бути теплим (до 25°С), чистим, можна його давати й добре скислим. Молоко найкраще випоювати з соскових напувалок, але можна й з відра, однак у цьому випадку слід у молоко опускати обмежувачі у вигляді решітчастого поплавка (з дерева, пластмаси).

Якщо хочете мати високопродуктивну корову, треба згодовувати теличці за перші 6 місяців 400—500 кг незбираного та 600—800 кг збираного молока. З 10-денного віку привчайте телят до сіна, доводячи його даванку в 6-місячному віці до 3 кг на добу. Подрібнені буряки, моркву можна давати з 20—25-го дня, а з 3—4-місячного віку — й доброякісний силос. Влітку привчайте теля з другої декади життя до підв'яленої трави, поступово збільшуйте даванку і доведіть її в 3-місячному віці до 6 кг, а в 6-місячному — до 15 кг на добу.

Телятам старше 6 міс на 100 кг живої маси згодовують 2—3 кг сіна, 6 кг соковитих, 1—1,2 кг концентрованих кормів, а після 12 міс. починають давати високоякісну яру солому та полову, замінюючи ними 30% сіна. Влітку на добрих пасовищах підгодівля концентрованими кормами не потрібна. Молодняк до пасовища можна привчати вже з місячного віку. У віці 6—12 міс теля може з'їсти за добу до 24 кг зеленого корму, у 12—18 міс — до 33, у 18 — 24 міс — до 40 кг. В усі періоди вирощування забезпечуйте молодняк мінеральними кормами, водою досхочу.

Якщо ж ви ще не обзавелись молочною коровою, то радимо це зробити. Купуючи, звертайте увагу на породу, вік, період лактації, стан вим'я і в цілому здоров'я тварини. Від породи залежить потенціальна можливість корови. Тому поцікавтесь, якої породи були її батько й мати, їхніми продуктивними якостями.

Чистопородною вважається тварина, у якої предки належать до однієї породи. Якщо ж вони різних порід, їхні потомки вважаються помісними, але за продуктивністю вони, як правило, не поступаються чистопородним. Молочну продуктивність здебільшого можна передбачити за будовою тіла і розвитком окремих статей та ознак молочності, про які згадано вище. Ідеальна молочна корова, якщо її розглядати згори й збоку, має трикутну форму, а м'ясна подібна до прямокутника.

Молочна продуктивність залежить від віку тварини. У первісток і корів після двох отелень надої будуть нижчі, ніж у повновікових — після 5—6 отелень. У більшості молочних порід шоста лактація є найпродуктивнішою. Вік визначають найчастіше по рогах, на яких після кожної тільності утворюються кільця. Підрахуйте кількість таких кілець, додайте ще два роки і дізнаєтесь про орієнтовний вік корови.

В. К. Левченко,
заступник начальника управління
впровадження наукових систем
у тваринництві УААН

Служба взаємодопомоги

Старіння — біологічний процес, уникнути якого не вдається поки що нікому. Старіє шкіра, особливо обличчя. Щоб уповільнити цей процес, треба старанно доглядати за шкірою. Якісні закордонні та вітчизняні препарати містять багато біологічно активних речовин, але, на жаль, дорого коштують. Пропоную мед — універсальний засіб, що допоможе зберегти красу. Маски, до складу яких він входить, розгладжують зморшки, добре живлять шкіру.

Ось кілька рецептів.

До 1 столової ложки рідкого меду (якщо густий, підігріти на водяній бані) додати 1 десертну ложку молока.

Виготовити суміш з чайної ложки меду, столової ложки толокна та яєчного жовтка.

Чайну ложку меду, і чайну ложку гліцерину та яєчний жовток ретельно перемішати до однорідної маси.

В домашніх умовах можна також виготовити крем, що зробить шкіру бархатистою, підвищить її еластичність.

Віск, мед, сік цибулини білої лілії (в рівній кількості) підігріти в емальованому посуді до утворення однорідної маси. Охолодити, зберігати у щільно закритій банці. Наносити на обличчя вранці та ввечері. Надлишки крему знімати ватно-марлевим тампоном.

П. Філімончук,
м. Умань

Хотів би знати, чи є народні методи лікування зубів?

Станіслав Томенко,
Одеська обл.

Заварити шалфей і цим теплим наваром полоскати в роті. Навар тримати якнайдовше і саме у тому місці, де болить. Полоскати п'ять разів протягом 30 хв.

Шматочок свіжого свинячого сала, можна й посоленого (але сіль зчистити), покласти на місце (між десною і щокою), де болить. Тримати 15—20 хв. За цей час біль має угамуватися. Якщо цього не трапилося, можна потримати і довше.

До вуха (з того боку, де болить зуб) покласти подорожник і тримати його доти, поки не перестане боліти.

Листя малини (порізане), листя м'яти і 30 г винного оцту настояти у скляній посудині. Процідити й полоскати рот.

Якщо у вас захворів зуб з правого боку, розріжте зубок часнику і прикладіть на пульс лівої руки, і навпаки. Замотайте бинтом або домашнім рушником. Протягом 15—20 хв зуб перестане боліти.

Перевірено на власному досвіді.

М. Г. Булах,
Київська обл.

Тепер тільки на вас мої сподівання

У мене тяжка хвороба, нічого не допомагає. Один знайомий лікар порадив мені через «Дім, сад, город» звернутися до людей з проханням про допомогу. Щоб позбутися моєї болячки, потрібні такі рослини: сарсапарильний корінь, сонячна роса (трава росянка), пикульник (табрей, курятник), чортополох, трава — татарське мило, васильок скучений, а ще, каже лікар, може допомогти й ртутна сіра мазь, чи неаполітань.

Якщо хтось почитає мого листа і має щось із цього набору, вишліть, будь ласка. А, можливо, є хоч насіння цих рослин, то також, будь ласка, надішліть. Якщо потрібна оплата за рослини й послуги, напишіть мені. Буду вам усім, хто почує мій голос, щиро вдячна.

Б. М. Кучеренко,
272620, Одеська обл.,
Килійський р-н, с. Шевченкове,
Комсомольська, 124

Секрети кухні тітки Насті

Вироби з тіста займають важливе місце у харчуванні кожної сім'ї. Вони смачні й поживні, їх люблять як діти, так і дорослі. Пропонуємо деякі рецепти, що надійшли до редакції.

Коржики

600 г маргарину, 3 яйця, 3 ст. ложки сметани, 30 г дріжджів.

Замісити не дуже круте тісто і покласти на 5 год у холодильник. Після цього розкачати нетовсті коржі, посипати їх цукром, вдавлюючи його у корж. Склянкою вирізати коржики і пекти до готовності.

Пиріжки

Півлітра сироватки або молока, 50 г дріжджів, 4 яйця, по 4 ст. ложки олії, сметани та цукру, сіль на кінчику ножа.

З усіх компонентів замісити тісто. Коли підійде, ще раз перемісити і знову дати підійти. Після цього можна формувати пиріжки. Начинку беріть за смаком будь-яку.

Хворост

5 яєць, по 2 ст. ложки горілки, олії та цукру.

Замісити круте тісто, дуже тонко розкачати його, порізати на смужки і формувати як вергуни. Варити у великій кількості киплячого жиру, що складається з олії та смальцю порівну. Готовий хворост посипають цукровою пудрою.

Пончики

Півлітра кисляку, 500 г цукру, 5 яєць, 1 чайна ложка соди (погасити оцтом), сіль на кінчику ножа.

Тісто збити вінчиком або ложкою до густоти сметани. Ложкою брати невеликі порції тіста і класти у киплячий жир (порівну олії і смальцю). Періодично перевертати пончики, щоб вони підрум'янилися з усіх боків.

Г. П. Адаменко,
Полтавська обл.

Цукерки

100 г вершкового масла, по 1 ст. ложці какао і борошна, півсклянки цукру, 4 склянки «Геркулеса», 2—3 яєць.

«Геркулес» підсмажити, масло розтопити. Все змішати, вологими руками зробити кульки (трохи більші великої черешні). Покласти на деко, поставити у духовку на середній вогонь, випікати близько 20 хв. Вийняти, дати прохолонути, змастити глазур'ю, посипати подрібненими горіхами з перетертими сухарями.

Глазур

Склянку цукру змішати з однією ложкою какао, додати 4 ст. ложки молока, 100 г вершкового масла. Закип'ятити і помішувати доти, поки розчиниться цукор, потім зняти з вогню, дати прохолонути. Кульки опустити в глазур, помішуючи ложкою, виймати по одній, посипати горіхами.

«Трояндочки»

40 г дріжджів, склянка кефіру або ряжанки (краще сметани), 2 яйця, 5 склянок борошна, пачка маргарину.

Дріжджі розчинити з чайною ложкою цукру, дати підійти. Замісити тісто, тонко розкачати. Змастити розтопленим маргарином або вершковим маслом (100 г), посипати склянкою цукру й дрібно посіченими горіхами (0,5—1 склянка). Надати форми рулету, нарізати кружальцями.

Кожний шматочок з того боку, яким кладуть на деко, зліпити і прищипнути. У процесі випікання він розпускатиметься і набуватиме вигляду троянди. Можна посипати тертими горіхами. Випікати на середньому вогні.

Наполеон

Склянка сметани або кефіру, 200 г маргарину, 3 яйця, 3 склянки борошна.

Замісити тісто, розділити на 4 частини, тонко розкатати, кожну частину змастити розтопленим маргарином або маслом. Надати форми рулету і посипати борошном. Покласти в целофановому мішечку на кілька годин до холодильника. Діставати із холодильника по одному рулету, розкачувати на столі, посипаному борошном (перед тим приплюснувши долонею), за розмірами дека. Випечені коржі змастити заварним кремом і винести у прохолодне місце.

Заварний крем: 2 яйця змішати з 2 ст. ложками борошна. Закип'ятити 800 г молока з склянкою цукру. Гаряче молоко частинами вливати в тісто, увесь час помішуючи. Прокип'ятити 1—2 хв, також постійно помішуючи, щоб не пригоріло й не було грудочок. Зняти з вогню, додати 30—50 г вершкового масла. Добре розмішати, дати прохолонути.

Т. В. Калініна

Цукерки «Медові»

1 ст. ложка меду, 1,5 склянки цукру, 1 ст. ложка 3%-ного оцту, 1 ст. ложка води.

Усе змішати і варити до густоти помадки. Викласти в лоток на злегка змочений водою пергамент. Коли охолоне, нарізати кубиками.

Шоколад

По 3 чайні ложки какао-порошку, вершкового масла і цукру, 2 ст. ложки горілки.

Какао розтирають з маслом, цукор розчиняють у горілці, все з'єднують та прогрівають на вогні, але не кип'ятять. Потім ставлять у холодильник.

Тістечка з гарбуза

500 г гарбуза, півсклянки цукру, яйце, 10 шт. мелених горіхів, сухарі, кориця, вершкове масло, цукрова пудра.

Гарбуз порізати невеликими скибочками і тушкувати у малій кількості води, поки не стане м'яким. Потім протерти через сито. У пюре додати цукор, яєчний жовток, горіхи, сухарі й корицю. Масу вимішують, додають збитий білок і викладають у змащені маслом формочки. Випікають у духовці до готовності. Подаючи до столу, посипають цукровою пудрою.

Л. В. Кикоть,
м. Черкаси

Торт з сиру

300 г нежирного сиру (4%), 2 яйця, 1 чайна ложка соди, склянка цукру, 2 склянки борошна.

Для крему: 1 л молока, 1,5 склянки цукру, 5 жовтків, ваніль, 200 г вершкового масла, 3 ст. ложки борошна.

Сир, яйця, цукор перемішати, додати соду, а потім борошно і вимішати. Поділити на 10 частин і поставити їх у холодильник на 10—12 год. Після цього розкатати якомога тонше, спекти коржі. Змастити їх кремом.

Крем: молоко закип'ятити з цукром і дати йому охолонути. 3 ст. ложки борошна розтерти з жовтками, висипати в охолоджену масу, додати ваніль і поставити на вогонь. Коли маса загусне, зняти з вогню і додати вершкове масло.

Торт «Ніна»

По 2 склянки борошна, цукру і сметани, 4 яйця, 2 ст. ложки крохмалю, по 1 ст. ложці соди, какао, маку і горіхів.

Для крему: банка згущеного молока, 400 г вершкового масла, лимон, 1 ст. ложка коньяку або рому.

Борошно, цукор і сметану збити міксером, додати яйця, крохмаль, соду і ретельно перемішати. Масу розділити на три частини. До першої — додати какао, до другої — мак, до третьої — подрібнені горіхи. Пекти у духовці на сильному вогні 15—20 хв. Коржі змастити кремом і прикрасити.

Крем. Згущене молоко варити 2 год, охолодити і додати вершкове масло, подрібнений лимон, коньяк або ром. Все добре розмішати.

Н. Кремер,
м. Чернівці

Торт «Монастирська хата»

250 г вершкового масла або маргарину, склянка сметани, чайна ложка соди, погашеної оцтом, 3 склянки борошна, вишні, горіхи.

До розтопленого масла або маргарину додати сметану, соду, погашену оцтом, борошно. Все добре перемішати. Розділити тісто на 15 частин і покласти до холодильника. Потім розкачати не дуже тонко 15 квадратиків. На край покласти вишню (суницю), горіхи і т. д. до кінця. Згорнути трубочкою на довжину дека. Коли 15 трубочок зарум'яняться, вийняти з духовки, покласти на блюдо хаткою: 5 шт. внизу, на них 4 шт., потім послідовно три, дві і зверху одна. Кожний шар заливати кремом, а верхній помадкою.

Крем: 1 л густої сметани, 1—2 склянки цукрової пудри або цукру.

Помадка: 100 г вершкового масла, склянка цукру, 6 чайних ложок какао (можна 8 ложок молока).

Готовий торт розрізують, коли трубочки добре насичуться кремом і захолоне помадка.

Рецепти наших читачів

Яблука по-кубанськи

На 1 кг яблук півсклянки рису, 1 л молока, склянка цукру.

З яблук (обов'язково твердих кислих сортів) вирізати серцевину, у кожне всипати по чайній ложці цукру і рису. Потім скласти яблука в каструлю (в один ряд), зверху покласти тарілку, щоб вони не піднімались. Залити яблука молоком (обов'язково незбираним) змішаним з цукром. Варити до готовності. Подавати до столу холодними.

Н. А. Кириченко,
Кіровоградська обл.

Варимо український борщ...

Наша родина живе в Україні недавно, приїхали ми з Естонії. Дуже подобаються українські національні страви, але не всі з них навчилися готувати. Напишіть, будь ласка, в чому секрет швидкого приготування справжнього смачного борщу.

Л. Зотова,
м. Вінниця

Щоб страва була смачною, подбайте про відповідний посуд. Добре, коли готують борщ у глиняному горщику, що стоїть у печі, але можна зварити й на плиті в емальованій каструлі.

Набір компонентів на 3—3,5 л борщу: шматок м'яса з кісткою або 3—4 ложки тушкованого м'яса; 2—3 жменьки квасолі, один бурячок, 1—2 морквини, 5—6 картоплин, 0,5—1 головка капусти, склянка сметани (кислої), помідори свіжі чи квашені або томатна паста, 1—2 цибулини, лавровий лист, перець, кріп.

Спочатку варимо м'ясо, квасолю, потім решту овочів. Слідкуйте, щоб буряк довго не кипів, бо змінить свій колір. Та й інші овочі (картопля, порізана соломкою, капуста, морква) від тривалої термічної обробки втратять корисні елементи та вітаміни.

Особливе значення має те, як ви підготуєте заправу. На тарілку покладіть лавровий листок, дрібно покришіть цибулю, посипте перцем та сіллю, накрийте кришкою. Через 4—5 хв, коли цибуля дасть сік, покладіть у борщ, потім томатну пасту. Якщо пасти немає, використайте помідори. Зваріть їх, потім вийміть і перетріть через ситечко, щоб відокремити плівки. Можна закислити борщ і сироваткою.

Якщо варите без м'яса, затовчіть салом. Поріжте його на дрібні шматочки, додайте дрібку солі і розітріть дерев'яним товкачиком.

Останньою покладіть сметану, ще раз закип'ятіть і дайте настоятися не менше 15 хв, але чим довше, тим смачнішим буде борщ.

Його можна готувати на 2—3 дні, зберігати в прохолодному місці. Перед вживанням відлийте частину в окремий посуд і підігрійте.

В. Сандульська,
Волинська обл.

Мама мене вчила: «Борщик вари і з ним говори». Так я і роблю. І здається мені, що від цього виходить він не просто смачним, а якимось особливим.

А ще пам'ятайте, що овочі будуть кращими, коли їх присмажити. На глибоку сковороду або в чавунок кладу порізану цибулину, свиняче сало. Додаю подрібнені буряк, моркву, петрушку (корінь і зелень), листя фенхелю, кріп, солодкий перець, трохи спаржевої квасолі (стручки), тушкую все. Потім заливаю суміш томатним соком, додаю солі, ложку цукру (якщо томатний сік кислуватий) і кидаю в борщ. До речі, від цукру і буряк не втратить червоного кольору.

На зиму петрушку, селеру, кріп, фенхель сушу, розмелюю в кавомолці і зберігаю у щільно закритих банках. Перець та спаржеву квасолю консервую в томатному соусі.

Готую страву з 15—16 компонентів, борщ виходить красивий, запашний, смачний, справжній український.

К. Лебедь,
Житомирська обл.

Гіпертонія — захворювання багатьох

Тривалий час хворію на гіпертонію і дуже страждаю від головного болю та високого тиску. Шановні читачі, порадьте мені трави або ще якісь засоби, що знижують кров'яний тиск. Буду дуже вдячна.

А. Костюк, *м. Харків*

Взяти по столовій ложці хрону, соку червоного столового буряка, соку моркви, додати сік одного лимона та склянку меду, усе ретельно перемішати. Вживати по столовій ложці тричі на день за 30 хвилин до їди протягом місяця.

Відчувши полегшення, пийте для профілактики замість чаю настій квіток гречки, висушених у затінку.

Ще один рецепт. Склянку очищених та подрібнених зубків часнику висипати в банку, залити 0,5 л горілки і поставити в тепле темне місце. Настоювати 5—6 днів. Пити по столовій ложці тричі на день за 30 хв до їди.

Впливають на зниження тиску і ванни, наприклад з сухоцвіту багнового: 100 г трави на відро води, кип'ятити 10—15 хв на слабкому вогні, настояти, вилити відвар до ванни. Щоразу готувати свіжий відвар, ванну заповнювати водою до половини, температура води — 38°, приймати до 20—25 хв.

Р. Пашко,
265920, Рівненська обл.,
Володимирецький р-н,
с. Хиночі

Хочу навести два досить ефективних та перевірених на собі рецепти лікування гіпертонії травами.

У травні-червні цвіте барвінок малий, у цей період його слід заготовляти. Відвар: столову ложку подрібнених листків залити 300 мл води, довести до кипіння, варити 20 хв на слабкому вогні, процідити. Вживати по столовій ложці через кожні дві години.

Лікують гіпертонію сумішшю із столової ложки сухоцвіту багнового та столової ложки цвіту глоду. Залити її 0,5 л окропу, настоювати годину, процідити. Приймати по 150 мл тричі на день через годину після їди.

Хворим на гіпертонію слід обмежувати вживання рідини та солі.

О. Кривошея,
255530, Київська обл.
м. Фастів,
вул. Чапаєва, 8

Настоянка квітів глоду: 30 г свіжих квітів залити 200 г 40%-ного спирту, настоювати 5 днів, розбавити 200 г кип'яченої води. Пити по чайній ложці тричі на день.

Настій кори білої верби: 30 г подрібненої кори залити 0,5 л окропу. Настоювати в термосі протягом 6 годин. Випити за три прийоми.

Настоянка листя омели: 30 г свіжого листя залити 100 г 40%-ного спирту. Вживати по чайній ложці тричі на день.

В. Безкровний,
256800, Київська обл.,
м. Миронівка,
вул. Кірова, 105

Як позбутися [illegible]

На сторінках «ДСГ» ми друкували лист М. О., дівчини, що просила допомогти їй позбутися надмірного росту волосся на тілі. У № 8 «ДСГ» за 1994 р. були надруковані поради читачів. Ось ще декілька народних методів, а також рекомендації фахівця.

150 г трави дурману звичайного кип'ятити в 1 л води, поки не утвориться міцний відвар. Процідіть його і можете зберігати роками.

Змоченим у відварі тампоном змащуйте ті ділянки тіла, де росте волосся. Але будьте обережні! Дурман — рослина отруйна, тому працюйте в гумових рукавицях та масці з марлі. Посуд з рідиною зберігайте подалі від дітей.

100 г соку зеленого горіха перемішати з 10 г дьогтю. Щільно закубрити банку чи пляшку, закопати в землю і настоювати 20 днів. Потім злегка натирати місця небажаного росту волосся 2—3 рази на день.

У травніназбирати 10 зелененьких довгастих жучків-майок, що живуть на листі ясеня. Залити 0,5 л горілки чи спирту, настоювати 4—5 днів у теплому темному місці. Протирати цією настоянкою тіло, але не все зразу. Спочатку руки, через день — спину і т. д.

М. Янович,
пенсіонерка

Відома цілителька Ванга називає цю мало вивчену хворобу «щіткою». Лікує її деревним попелом, який розтирає мокрими руками по спині, обличчю, поки не зникнуть усі волосинки. Щоб не пошкрябати шкіру, попіл слід добре протерти, відкинути шматочки.

Брагіни,
Дніпропетровська обл.

Одна з причин, які змушують пацієнтів звертатися до косметологів,— жорстке пігментоване волосся, що росте по всій шкірі. Ця косметична вада може бути в жінок і чоловіків від народження, іноді з'являється пізніше.

В одних людей волосся росте лише на родимках, а в інших — на всьому тілі. Останні випадки, зумовлені певними захворюваннями ендокринної системи, зустрічаються рідко. Я ж детальніше зупинюся на причинах виникнення і профілактиці гірсутизму — захворювання, за якого жорстке волосся виростає на верхній губі, підборідді, грудях, середині живота, руках, ногах. Зустрічається воно і в здорових людей, особливо серед деяких південних і східних народів, наприклад у грузинів та вірменів.

Тут передусім слід пам'ятати: ріст жорсткого волосся посилюється, якщо його виривати, голити, наносити на такі ділянки шкіри поживні креми, маски, митися гарячою водою, зловживати сонячними ваннами.

Інколи надмірну волосатість може спричинити лікування гормональними препаратами, а також тривале механічне, хімічне, теплове подразнення шкіри. При ендокринних захворюваннях гірсутизм є одним з їхніх симптомів.

Як же зарадити таким неприємностям?

Виявивши гірсутизм, слід насамперед звернутися до лікаря-ендокринолога, який залежно від причин захворювання призначить лікування. Потім, борючись з основною недугою, можна вдаватися й до місцевого косметичного втручання.

Єдиним радикальним засобом у таких випадках є електроепіляція — вилучення волосся за допомогою електричного струму. При цьому порушується живлення волосся, а тому припиняється і його ріст. Та оскільки є чимало протипоказань, дуже важливо постійно перебувати під контролем лікаря.

Хочу підкреслити: виконувати електроепіляцію може тільки спеціально підготовлений медичний персонал. Тривалість і ефективність лікування повністю залежить від причин, які зумовлюють ріст волосся. Але, як правило, справа ця вимагає багато терпіння і від хворого і від спеціаліста.

І. Волощенко,
головний лікар Київської міської косметологічної лікарні

У № 11—12 «ДСГ» за 1993 р. С. Карпенко із Житомирщини писав про те, що багато разів лежав у лікарнях, але виразку дванадцятипалої кишки не вилікував. А робити операцію, як радять хірурги, боїться. Можу порекомендувати йому народний метод лікування цієї хвороби.

Візьміть 50 г прополісу і 400 г вершкового масла, але не магазинного. Масло покладіть до емальованої каструлі, прополіс зав'яжіть у марлю. Каструлю з маслом опустіть у більшу каструлю з водою і поставте на вогонь. Коли масло розтопиться, покладіть у нього прополіс у марлі й варіть вже разом на водяній бані протягом двох годин.

Після цього марлю треба віджати, суміш перелити до іншого посуду. Зберігати в холодильнику.

Вранці, за годину до їди, натщесерце випити чверть чайної ложки і запити молоком або сирим яйцем. Лікуйтесь до повного видужання.

В. В. Півторак,
324051, Дніпропетровська обл.,
м. Кривий Ріг,
вул. Орджонікідзе, 24, кв. 3

Багато читачів «ДСГ» цікавляться, як вилікувати ангіну, інші захворювання, омолодити організм.

Зважився написати про один, на жаль, давно забутий засіб — солод. Вживаючи його, можна набагато поліпшити стан здоров'я, перебороти

багато захворювань. Застосовують солод від туберкульозу бронхіальних вузлів, запалення легень, виразки шлунка і дванадцятипалої кишки, нирковокам'яних хвороб та захворювань сечового міхура, екземи. Також помічено: коли споживають солод, поліпшується зір, зміцнюються зуби, волосся, зникає сивина, виробляється стійкий імунітет до простудних захворювань, омолоджується організм.

Солод — це пророщене зерно пшениці. Спосіб вживання його простий. Склянку зерна промити холодною водою, залишити на тарілці з невеликою кількістю води. Тарілку тримати в темному місці, накривши чистим папером або серветкою. Через 24 години зерно проросте. Знову промити декілька разів у холодній воді, змолоти на м'ясорубці, залити молоком, що тільки-но закипіло, і подавати до столу на сніданок. Приблизно на склянку солоду — склянка молока, можна додати вершкового масла. Цю кашу бажано їсти щодня, вона не дає небажаних побічних ефектів, а, навпаки, лише користь, особливо за тривалого вживання. Закінчіть сніданок склянкою чаю з шипшини, що позитивно впливає на ваше здоров'я.

Пророщувати зерно і готувати солод не можна в алюмінієвому посуді.

О. Сукач.
м. Луганськ

Ще одна порада

Звертаюся з проханням відгукнутися на моє горе. Сину — 34 роки, 19 з них тяжко і, як кажуть лікарі, невиліковно хворіє. Ще хлопчиком катався на ковзанах, упав і вдарився головою об лід. Стався струс мозку, але, перелякавшись, нікому не сказав про це. Лікування розпочали пізно, результат — шизофренія. І живу я тепер із сином та хворою старою матір'ю, що не встає з ліжка. Люди добрі допоможіть, будь ласка!

Г. Б.
Київська обл., м. Миронівка

У № 4 «ДСГ» за 1993 р. був надрукований один з народних методів лікування цієї хвороби. Після цього надійшов ще такий лист.

Пропоную ефективний, перевірений часом рецепт, що був відомий за кілька тисячоліть до нашої ери в Єгипті, а також у Греції, Тібеті — лікування голодом.

Моя настільна книга — «Голодування заради здоров'я», один з її авторів наш земляк з Харківщини професор Ніколаєв, який з 1949 року спеціалізується на лікуванні психічних захворювань (зокрема шизофренії) голодом. Результати позитивні. 30 діб — і людина одужує.

Я теж був змушений звернутися до лікування голодом, бо мав тяжку онкологічну хворобу. Голодував 21 добу. Зараз почуваю себе набагато краще. Вірю: голодування — чудовий засіб, що повністю і швидко очищає організм. Проконсультуйтеся з фахівцями і лікуйтесь.

Г. Сороченко,
310068, м. Харків,
вул. Польова, 6 кв. 10

У номері:

«Дім, сад, город» (українською мовою)

Щомісячний виробничо-практичний журнал
№ 1, січень, 1995 р.
Видається з 1989 р.
Київ, видавництво «Нива»

Здано до набору 28.11.94. Підписано до друку 18.01.95.
Формат 60×84 1/8. Папір офсетний № 1. Офсетний друк.
3,72 умовн. друк. арк., 16,74 умовн. фарб.-відб.,
7,5 обл.-вид. арк.
Тираж 160000 прим. Зам. 0118501.

Адреса редакції: 252054, Київ-54, вул. Павлівська, 11-г,
тел. 216-05-40.
Відділ листів і реклами — 216-40-25.
Журнальний комплекс видавництва «Преса України»,
252146, Київ-146, вул. Героїв космосу, 6.

Індекс 74142

1995

Січень

П		2	9	16	23	30
В		3	10	17	24	31
С		4	11	18	25	
Ч		5	12	19	26	
П		6	13	20	27	
С		7	14	21	28	
Н	1	8	15	22	29	

Лютий

П		6	13	20	27
В		7	14	21	28
С	1	8	15	22	
Ч	2	9	16	23	
П	3	10	17	24	
С	4	11	18	25	
Н	5	12	19	26	

Березень

П		6	13	20	27
В		7	14	21	28
С	1	8	15	22	29
Ч	2	9	16	23	30
П	3	10	17	24	31
С	4	11	18	25	
Н	5	12	19	26	

Квітень

П		3	10	17	24
В		4	11	18	25
С		5	12	19	26
Ч		6	13	20	27
П		7	14	21	28
С	1	8	15	22	29
Н	2	9	16	23	30

Травень

П	1	8	15	22	29
В	2	9	16	23	30
С	3	10	17	24	31
Ч	4	11	18	25	
П	5	12	19	26	
С	6	13	20	27	
Н	7	14	21	28	

Червень

П		5	12	19	26
В		6	13	20	27
С		7	14	21	28
Ч	1	8	15	22	29
П	2	9	16	23	30
С	3	10	17	24	
Н	4	11	18	25	

Липень

П		3	10	17	24	31
В		4	11	18	25	
С		5	12	19	26	
Ч		6	13	20	27	
П		7	14	21	28	
С	1	8	15	22	29	
Н	2	9	16	23	30	

Серпень

П		7	14	21	28
В	1	8	15	22	29
С	2	9	16	23	30
Ч	3	10	17	24	31
П	4	11	18	25	
С	5	12	19	26	
Н	6	13	20	27	

Вересень

П		4	11	18	25
В		5	12	19	26
С		6	13	20	27
Ч		7	14	21	28
П	1	8	15	22	29
С	2	9	16	23	30
Н	3	10	17	24	

Жовтень

П		2	9	16	23	30
В		3	10	17	24	31
С		4	11	18	25	
Ч		5	12	19	26	
П		6	13	20	27	
С		7	14	21	28	
Н	1	8	15	22	29	

Листопад

П		6	13	20	27
В		7	14	21	28
С	1	8	15	22	29
Ч	2	9	16	23	30
П	3	10	17	24	
С	4	11	18	25	
Н	5	12	19	26	

Грудень

П		4	11	18	25
В		5	12	19	26
С		6	13	20	27
Ч		7	14	21	28
П	1	8	15	22	29
С	2	9	16	23	30
Н	3	10	17	24	31